

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Draamatyöpajat Vanajan vankilassa - ’’Itsensä kehittäminen on mahdollista, unelmat voivat toteutua’’

Ruonakoski, Ira
Tick, Tuula

2018 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Draamatyöpajat Vanajan vankilassa - ”Itsensä kehittäminen on mahdollista, unelmat voivat toteutua”

Ruonakoski Ira
Tick Tuula
Sosionomi, Rikosseuraamusala
Sosionomi, Luovien opintojen linja
Opinnäytetyö (AMK)
Maaliskuu, 2018

Ruonakoski Ira & Tick Tuula
Draamatyöpajat Vanajan vankilassa - ”Itsensä kehittäminen on mahdollista, unelmat voivat toteutua”

Vuosi 2018

Sivumäärä 100

Toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin Vanajan vankilan Vanajan osastolla järjestämällä viisi draamatyöpajaa, joiden tavoitteena oli osallistujien itsetuntemuksen vahvistaminen draaman keinoin. Tutkimme draaman mahdollisuuksia vankilaympäristössä. Yhteistyökumppanina toimi Helsingin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyön keskuksessa Snellussa työskentelevä diakoni, tarinateatteriohjaaja Sirpa Zotow. Draamatyöpajoissa itsetuntemusta tarkasteltiin fiktiivisen maailman kautta käyttämällä erilaisia draamallisia menetelmiä. Draamatyöpajoissa käytettiin prosessidraamaa, forum-teatteria, tarinateatteria sekä erilaisia draamallisia harjoitteita.

Opinnäytetyön tutkimusstrategia on kartoittava tapaustutkimus. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu itsetuntemuksesta ja itsetunnosta, voimaantumisesta, vuorovaikutuksesta sekä erilaisista draamallisista menetelmistä. Opinnäytetyössä tarkastellaan draamaa desistanssin eli rikollisuudesta irtautumisen mahdollistajana. Draamatyöpajojen toiminnan onnistumista arvioitiin havainnoinnin sekä teoreettisen viitekehysten pohjalta rakennetun kyselylomakkeen avulla. Toiminnallinen opinnäytetyö on tuottanut sen eri vaiheissa sekä määrällistä että laadullista aineistoa. Osallistujilta saatu palaute oli merkittävässä osassa toiminnan arvioimista. Kyselylomakkeet täytettiin ensimmäisessä ja viimeisessä draamatyöpajassa. Kyselylomakkeiden monivalintakysymykset pisteytettiin ja muutosta tarkasteltiin piste-erojen kautta. Kyselylomakkeiden avoimet kysymykset analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Opinnäytetyön tutkimustuloksia peilattiin aiempiin tutkimuksiin.

Draama todettiin monipuoliseksi ja mielekkääksi työmuodoksi vankilaympäristössä. Osallistujat antoivat positiivista palautetta draamatyöpajatoiminnasta ja pitivät sitä mielekkäänä tapana käsitellä erilaisia teemoja. Opinnäytetyön tulosten perusteella draamaa tulisi tarjota vaihtoehtoisena toimintamuotona vankiloissa.

Asiasanat: voimaantuminen, draama, desistanssi, itsetuntemus, minäkuva, vangit, vuorovaikutus

Ruonakoski Ira & Tick Tuula

Drama workshops in Vanaja's prison. - "Developing yourself is possible, dreams can come true"

Year	2018	Pages	100
------	------	-------	-----

The purpose of this thesis was to explore the possibilities of using drama with prisoners. The thesis was carried out by organizing five drama workshops, aiming at reinforcing self-understanding by the means of drama in Vanaja women's prison. The thesis was implemented in cooperation with the deacon at Snellu, a special youth center in the Helsinki congregation, and Sirpa Zotow, the Story Theater director. In the drama workshops, self-understanding was studied through fictive narrative using various drama methods: process drama, forum theater, story theater and various drama exercises.

The thesis is qualitative research of a case study. The theoretical framework of the thesis builds on self-understanding, self-esteem, empowerment, interaction and various drama-based methods. The thesis examines the drama of desistance, that is, enabling the person stop their criminal behaviour. The success of the drama workshops was evaluated using a questionnaire based on observation and the theoretical framework. The feedback from the participants consisted of a significant part of the evaluation. Questionnaires were completed in the first and last drama workshops. Multiple choice questions were scored and the change from the first and final workshops was reviewed through a points differences. The open questions of the questionnaires were analyzed using material-based content analysis.

Drama was found to be a versatile and meaningful form of work with prisoners. The results of this thesis were mirrored in previous studies. The participants gave positive feedback on the drama workshops and considered it a meaningful way of dealing with different issues. Based on the results of the thesis, it is suggested that drama should be offered as an alternative format in prisons.

Keywords: empowerment, drama, desistance, interaction, self-knowledge, self-image, prisoners

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön toimintaympäristö ja yhteistyökumppanit.....	8
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	9
4	Draama menetelmänä	10
4.1	Vakava leikillisuus ja esteettinen kahdentuminen	12
4.2	Draamasopimus	13
4.3	Etu oikeuskävely	13
4.4	Prosessidraama	14
4.5	Forum-teatteri.....	14
4.6	Tarinateatteri.....	14
4.7	Draaman hyödyntäminen rikollisuudesta irrottautumisen välineenä	15
5	Opinnäytetyön tietoperusta.....	18
5.1	Itsetuntemus ja itsetunto.....	18
5.2	Voimaantuminen	19
5.3	Vuorovaikutus.....	19
5.4	Näkökulmia vankilan kuntouttaviin mahdollisuuksiin	20
5.5	Osallistumisvelvollisuus osana rangaistusajan suunnitelmaa	21
6	Opinnäytetyön prosessinkuvaus	22
6.1	Suunnitelma opinnäytetyöhön	25
6.2	Suunnittelu	25
6.3	Valmistelu	27
6.4	Toiminta	28
6.5	Tiedonkeruu.....	31
6.6	Analysointi.....	33
6.7	Jakaminen	34
7	Opinnäytetyön tulokset	35
7.1	Uudenlainen draamallinen toimintamuoto vankilassa tulokset	35
7.2	Draama työkaluna itsensä kehittämisessä tulokset	38
7.3	Kirjallisen materiaalin luomisen tulokset.....	39
7.4	Itsetunto ja itsetuntemus.....	40
7.5	Vuorovaikutus.....	41
7.6	Vakava leikillisuus	43
8	Arviointi.....	44
8.1	Toiminnan arviointi	45
8.2	Draaman hyödyntäminen itsensä kehittämisessä arviointi.....	46
8.3	Draaman vaikuttavuuden arviointi vankilaympäristössä	49
8.4	Iran itsearviointi.....	51
8.5	Tuulan itsearviointi	53

9	Pohdinta	54
9.1	Oman ammatillisen toiminnan reflektointi	57
9.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	58
9.3	Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittämissuhteet	61
	Lähteet	64
	Kuviot	68
	Taulukot	69
	Liitteet	70

1 Johdanto

Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella draaman mahdollisuuksia itsetuntemuksen kehittämisessä vankilaympäristössä. Opinnäytetyömme toteutettiin Vanajan vankilassa Vanajan osastolla järjestämällä viisi draamatyöpajaa. Draamatyöpajoilla tarkoitamme tässä yhteydessä säännöllisesti viitenä peräkkäisenä viikkona kokoontuvaa ryhmää, jossa käytettiin erilaisia draamallisia menetelmiä. Tavoitteena oli osallistujien itsetuntemuksen vahvistaminen fiktiivisen maailman ja roolityöskentelyn avulla. Draamatyöpajatoimintamme perustui osallistujalähtöisyyteen. Toiminta suunniteltiin tiiviissä vuorovaikutuksessa yhdessä osallistujien kanssa, jotta käsittelemme heille tärkeitä teemoja oikea-aikaisesti. Olemme huomanneet sen, että taidelähtöisen toiminnan merkitystä on ryhdytty tiedostamaan rikosseuraamusalalla. Suomessa ei kuitenkaan ole tästä kovinkaan paljoa tutkimustulosta. Aiheesta on tehty tutkimuksia muulla sosiaalialan kentällä ja kansainvälistä tutkimusta vankilassa järjestetyistä luovista toiminnoista on jonkin verran. Uskoimme itse alusta alkaen draaman mahdollisuuksiin ja halusimme lisätä tutkimustulosta draaman hyödyntämisestä vankilaympäristössä.

Opinnäytetyö toteutettiin parityönä. Aihe valikoitui molempien kiinnostuksesta luoviin toimintoihin sosiaali- ja rikosseuraamusalalla sekä aiemman osaamisemme pohjalta. Yhteistyökumppanina opinnäytetyössä toimi Helsingin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyön keskuksessa Snellussa työskentelevä diakoni, tarinateatteriohjaaja Sirpa Zotow. Hänellä on yli kahdenkymmenen vuoden kokemus vankilatyöstä ja erilaisten ryhmien ohjaamisesta. Opinnäytetyössä oli koko ajan läsnä kolme eri näkökulmaa, luovan puolen sosionomin näkökulma, rikosseuraamusalan näkökulma sekä työelämän edustajan näkökulma. Tämä mahdollisti sen, että opinnäytetyö toteutettiin moniammatillisesta näkökulmasta. Pyysimme myös palautetta draamatyöpajojen sisällöstä opinnäytetyön ohjaavalta draamaopettajalta.

Opinnäytetyön tulokset muodostuivat osallistujilta saadusta palautteesta, teoreettisen viitekehyksen pohjalta rakennetun kyselylomakkeen vastauksista sekä tekemistämme havainnoista. Vertailimme tekemiämme havaintoja jatkuvassa vuorovaikutuksessa kolmen eri näkökulman kautta, jotta havainnot olisivat mahdollisimman realistisia ja yksittäisiltä tulkinnoilta vältyttäisiin. Opinnäytetyömme tulokset antavat vahvistusta sille, että taidelähtöisiä toimintoja tulisi olla vaihtoehtoisena toimintamuotona osana rangaistusajan suunnitelmaa.

2 Opinnäytetyön toimintaympäristö ja yhteistyökumppanit

Opinnäytetyö toteutettiin Vanajan vankilassa järjestämällä viisi draamatyöpajaa. Draamatyöpajoilla tarkoitamme säännöllisesti viitenä peräkkäisenä perjantaina kokoontuvaa ryhmää, joissa tehtiin erilaisia toiminnallisia harjoituksia. Draamatyöpajoissa tutustuttiin erilaisiin draamallisiin menetelmiin ja harjoituksiin prosessidraaman, tarinateatterin ja forumteatterin keinoin. Harjoitusten tavoitteena oli itsetuntemuksen lisääminen ja vahvistaminen fiktiivisen maailman ja roolityöskentelyn kautta. Yhteistyökumppanina opinnäytetyössä toimi Helsingin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyön keskuksessa Snellussa työskentelevä diakoni, tarinateatteriohjaaja Sirpa Zotow. Hänellä on yli 20 vuoden kokemus vankilatyöstä, joten hän pystyi huomioimaan eri seikkoja laaja-alaisesti. Hän ideoi ja suunnitteli kanssamme työpajojen sisältöä. Hän toimi myös tukena ohjauksessa sekä arvioi toiminnan onnistumista koko projektin ajan. Yhteyshenkilönä Vanajan vankilassa toimi apulaisjohtaja Ulla Lehtinen, joka vastasi vankilan sisäisestä informoinnista, ilmoittautumisista ja tiloista.

Draamatyöpajat sijoituivat Vanajan vankilaan Vanajan osastolle. Vanajan vankila on kaksiosainen Länsi-Suomen rikosseuraamusalueelle kuuluva yhdistelmäyksikkö. Vanajan osasto on naisvangeille tarkoitettu avolaitos. Vanajan vankilaan kuuluu myös miesvangeille tarkoitettu Ojoisten osasto. Vanajan osastolla on 60 vankipaikkaa. Osastolla sijaitsee myös 10-paikkainen perheosasto, joka perustettiin vuonna 2010. Vanajan osasto perustettiin vuonna 1994 ja se toimi suljettuna osastona vuoteen 1995 asti. Vanajan osasto tarjoaa työtoimintaa ompelimosassa, kiinteistöhoitotehtävissä, keittiössä sekä osaston ulkopuolella erilaisissa töissä kunnille ja valtion eri laitoksille Hämeenlinnassa ja lähialueella. Osastolla on mahdollista osallistua erilaisiin elämänhallintataitoja lisääviin toimintoihin ja ohjelmiin. Osastolla järjestetään myös päihdetyötä yksilö- sekä ryhmämuotoisesti. (Rikosseuraamuslaitos 2017a.)

Vanajan vankilan miljööseen kuuluu päärakennus, jossa sijaitsee ruokala, päivystys, ryhmätyöhuone, sauna, pesutupa, vankien asuintiloja sekä henkilökunnan työhuoneet. Henkilökuntaan kuuluu vartiostohenkilökuntaa, terveydenhuolto, sosiaalityöntekijä, johtaja sekä apulaisjohtaja ja rikosseuraamusesimies. Vanajan vankilassa on erillisessä rakennuksessa oleva perheosasto, joka toimii terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n alaisena. Vankilassa on mahdollisuus perhetapaamisiin ja siihen on varattu oma perhetalo, jossa tapaamiset kestävät vähintään yhden vuorokauden. Tavalliset vierailut tapahtuvat päärakennuksessa viikonloppuisin. Vankila-alueeseen kuuluu myös rantasauna, grillikatko sekä kuntosalirakennus, jossa on jumppasali. Draamatyöpajamme pidettiin jumppasalissa. Asuminen Vanajan vankilassa tapahtuu erilaisissa asumisyksiköissä, jotka ovat omakoti- ja rivitaloja. Asumisyksiköissä jokaisella on omat huoneet eli solut ja yhteisiin tiloihin kuuluvat keittiö, olohuone, wc sekä pesutilat.

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Taulukoihin olemme kuvanneet opinnäytetyömme tavoitteet sekä keinot niidet arvioimiseksi. Ensimmäisessä taulukossa on kuvattu toiminnan tavoitteet. Toisessa taulukossa esittelemme henkilökohtaiset oppimistavoitteemme koko prosessin ajalta.

Toiminnan tavoitteet	Arviointikysymykset	Arviointiaineisto
1. Tuoda vankiloihin matkailun lankynnyksen draamallista toimintaa	Toimivatko draamatyöpajat vankiloissa? Minkälaisia merkityksiä osallistujat antavat kokemuksilleen draamatyöpajoista?	- Omat havainnot - Osallistujien palaute - Yhteistyökumppaneiden havainnot - Kyselykaavake
2. Tutkia miten draamaa voi käyttää työkaluna itsensä tutkimisessa ja kehittämisessä	Lisääntyikö osallistujien myönteinen näkemys itsestä?	- Omat havainnot - Osallistujien palaute - Yhteistyökumppaneiden palaute - Kyselykaavake
3. Luoda kirjallista materiaalia opinnäytetyön kautta draamatyöskentelyn vaikuttavuudesta rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa	Antaako opinnäytetyö vahvistusta sille, että draama on vaikuttava työmuoto rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa?	- Itsearviointit - Yhteistyökumppaneiden palaute - Opponoijat - Ohjaavat opettajat

Taulukko 1: Opinnäytetyön toiminnan tavoitteet

Vankilassa toimivien ryhmien tavoitteena on muutosten aikaansaaminen. Muutos voi kohdentua esimerkiksi ongelmakäyttäytymisen hallintaan, eli vaihtoehtoisten käyttäytymistapojen ja keinojen etsimiseen välttää erilaisten ongelmatilanteiden rakentumista. Ryhmien avulla voidaan lisätä elämänhallintataitoja ja ongelmanratkaisutaitoja, vaikuttaa ajattelu- ja vuorovaikutusmalleihin sekä vahvistaa sosiaalisia taitoja. Kaikki nämä tähtäävät uusintarikollisuuden vähentämiseen. (Hypen 2002, 114.)

<p>1. Tutkimuskysymys: Miten draamaa voi käyttää työkaluna itsensä tutkimisessa ja kehittämisessä?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitä merkityksiä osallistujat antavat kokemuksilleen? • Miten draamaa voi hyödyntää vankiloissa?
--

Taulukko 2: Opinnäytetyön tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia draaman soveltuvuutta vankilaympäristössä. Halusimme tarkastella sitä, miten draamaa voi käyttää työkaluna itsensä tutkimisessa ja kehittämisessä. Aihetta tutkittiin omien havaintojemme, osallistujilta saadun palautteen sekä aikaisempien tutkimusten ja teorian pohjalta. Työn tavoitteena oli tarjota vankiloille uudenlaista toimintaa, jonka avulla osallistujat saivat itselleen työvälineitä itsetuntemuksen tarkasteluun myös tulevaa siviilielämää ajatellen. Halusimme tuoda esille sen, miten voimaannuttavia vaikutuksia draamatyöskentelyllä voi parhaimmillaan olla. Opinnäytetyön kirjallisen raportin tavoitteena oli luoda tutkimuksellista materiaalia draamatyöskentelyn vaikuttavuudesta vankilamaailmassa.

Henkilökohtaiset oppimistavoitteet	Arviointikysymykset	Arviointiaineisto
1. Vahvistaa draamallisia ohjaamistaitoja	Ovatko omat ohjaamistaitomme vahvistuneet?	<ul style="list-style-type: none"> - Itsearviointit - Yhteistyökumppani - Vertaispalaute - Oppimispäiväkirja
2. Oman ymmärryksen vahvistuminen draaman hyödyllisyydestä työvälineenä	Onko oma ymmärrys muuttunut draaman hyödyllisyydestä työvälineenä?	<ul style="list-style-type: none"> - Itsearviointit - Vertaispalaute - Oppimispäiväkirja
3. Draamatyöpajojen suunnittelu ja toteutus alusta loppuun	Onnistuttiinko draamatyöpajojen kokonaisvaltaisessa toteutuksessa?	<ul style="list-style-type: none"> - Itsearviointit - Yhteistyökumppaneiden palaute - Osallistujien palaute - Vertaispalaute

Taulukko 3: Henkilökohtaiset oppimistavoitteet

Henkilökohtaiset oppimistavoitteemme olivat ohjaamistaitojen kehittäminen, oman ymmärryksen vahvistuminen draamasta menetelmänä sekä draamatyöpajojen kokonaisvaltainen toteutus. Arvioimme tavoitteiden toteutumista jatkuvasti oppimispäiväkirjan avulla. Annoimme myös säännöllisesti palautetta toisillemme toiminnasta. Henkilökohtaisten tavoitteiden arvioinnissa meitä auttoi myös yhteistyökumppani.

4 Draama menetelmänä

Toiminnallinen opinnäytetyömme toteutettiin draamallisten menetelmien avulla. Tämän takia avaamme draamallisia menetelmiä muuta teoriapohjaa laajemmin. Tässä työssä draama toimii välineenä asioiden tutkimisessa. Perustelemme valitsemamme menetelmät teoriaan viitaten. Tämän työn tärkeimpiä draamallisia käsitteitä ovat draamasopimus, vakava leikillisuus ja

esteettinen kahdentuminen. Draamallisista menetelmistä kuvaamme etuoikeuskävelyn, prosessidraaman, tarinateatterin sekä forum-teatterin, koska käytimme niitä draamatyöpajoissamme. Kuvaamme draamaa ja draamakasvatusta pääpiirteittäin yleisellä tasolla. Lisäksi käsittelemme draaman mahdollisuuksista rikollisuudesta irrottautumisen, eli desistanssin tukena. Käymme läpi keskeisimmät tuloksien arvioinnin tukena olleet tutkimukset.

Draaman käyttö oppimisvälineenä ajautui Suomeen 1990-luvun alussa. Suomalaiseen teatterikeskusteluun ilmaantui uusia englanninkielisiä käsitteitä, kuten theatre/drama in education (TIE/DIE). Käsitteitä yritettiin ymmärtää, ja niille koitettiin löytää mahdollisimman kuvaavia suomenkielisiä vastineita. Sana draama sai toiminnallisen merkityksen, kun aiemmin se tarkoitti näytelmäkirjallisuutta. Käytettäessä draamaa asioiden oppimisessa puhutaan draamakasvatuksesta. (Korhonen 2014, 13.)

Draamakasvatus on kulttuurin tutkimista ja tarkastelua erilaisten näkökulmien ja keinojen avulla. Sen avulla draamaan osallistuja oppii myös kyseenalaistamaan ja uudistamaan kulttuuria sekä rakentamaan omaa minuuttaan. (Heikkinen 2004, 14-15.) Draaman avulla on mahdollista kokeilla ja kokea sellaisia ”kiellettyjä” ajatuksia ja tunteita tavalla, joka ei ole mahdollista arkipäivässä. Purkamalla kokemukset harjoitusten jälkeen, opitaan omasta itsestä, kulttuurista ja yhteiskunnasta. Draaman avulla luodaan erilaisia näkökulmia ja vaihtoehtoisia mahdollisuuksia. (Heikkinen 2004, 23-30.)

Draaman keskeisimpiä tavoitteita ovat uusien asioiden oppiminen, näkökulmien laajentuminen sekä onnistumisen kokemusten saaminen. Draaman avulla voidaan lisätä itsensä hyväksymistä vahvistamalla osallistujan itsetuntemusta. Itsetuntoa voidaan kehittää mahdollistamalla osallistujalle erilaisia onnistumisen kokemuksia. Tavoitteena on oppia tarkastelemaan asioita uusista näkökulmista, joko roolissa olijana tai ulkopuolisena tarkkailijana. Draamassa osallistuja voi kertoa ajatuksiaan roolista käsin, jolloin hän pystyy suojaamaan ja rajaamaan sen, mitä haluaa tuoda esille. Draamatyöskentelyn avulla voidaan tarkastella esimerkiksi erilaisia ajankohtaisia ongelmia tai ihmiselämässä tapahtuvia ristiriitoja etäännyttämällä ne fiktiiviseen maailmaan. (Sonkkila 2002, 342-343.)

Draaman genret jaetaan tyypillisesti kolmeen pääluokkaan, joita ovat esittävä katsojien draama, osallistujien draama ja soveltava draama. Osallistujien draamassa luodaan yhdessä maailma, jonka sisällä työskennellään erilaisilla menetelmillä osallistujien kanssa. (Heikkinen 2004, 31.) Draamatyöpajojemme tavoitteena oli tarjota osallistujille erilaisia keinoja itsetuntemuksen vahvistamiseksi sekä opetella näkökulmien laajentamista erilaisten roolien kautta. Asioita tutkittiin roolin ja yhdessä rakennetun fiktiivisen maailman kautta. Tavoitteena ei ollut teatterin tekeminen, vaan käytimme osallistavan ja soveltavan draaman menetelmiä.

4.1 Vakava leikillisuus ja esteettinen kahdentuminen

Leikki ja leikillisuus kuvataan draamatyöskentelyn yhtenä tukipilarina. Leikki on ilmiö, jolla on pitkä historia ja sitä voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta. (Heikkinen 2004, 53.) Draamatyöskentelyssä leikillisyyden lähtökohtana voidaan pitää sitä, että kaikki draamassa tapahtuva on määrättyllä tavalla leikillistä. Draaman avulla voidaan tutkia mitä tahansa aikaa, paikkaa ja kuvitteellisia henkilöitä. Tässä yhteydessä käytetään käsitettä vakava leikillisuus. Draamatyöskentelyn sisältö riippuu valituista työtavoista ja säännöistä, sekä siitä, minkä genren mukaan työskennellään ja mihin tavoitteisiin pyritään. Vakavan leikillisyyden avulla on mahdollista tutkia itseään sekä ympäröivää maailmaa. Roolisuoja mahdollistaa erilaisten roolien kokeilun, ilman, että ne kuvaavat niiden esittäjää itseään. (Heikkinen 2002, 41-44.)

Draamatyöskentelyssä leikillä on tavoite, jonka saavuttamisesta pyritään tekemään mahdollisimman mielenkiintoista ja motivoivaa. Vakavasta leikillisyydestä onkin kyse juuri silloin, kun leikin avulla voidaan opiskella ja tutkia asioita. (Heikkinen 2002, 41-42.) Leikki luodaan mielikuvituksen avulla, ja siinä todelliset tilanteet saavat uusia sisältöjä. Leikki on arkisen elämän vastakohta ja sen avulla kehitetään abstraktia ajattelua. Sen sivutuotteena voidaan oppia uusia asioita. (Heikkinen 2004, 55-57.) Keskusteltaessa ja jakaessa omia draamakokemuksiaan on mahdollista oppia uusia asioita itsestään. Erilaisten roolien avulla osallistujan on mahdollista laajentaa näkökulmia tarkasteltavan asian suhteen. Roolit mahdollistavat myös vaikeiden asioiden käsittelyn turvallisesti sekä sellaisten tunteiden ilmaisun, joiden näyttäminen saattaa olla haastavaa. Jokainen osallistuja voi itse määritellä, kuinka syvälle hän haluaa tarkasteltavassa asiassa mennä. Olennaista on, että osallistuja saa mahdollisuuden toimia ja näin ollen hänen itsetuntemuksensa ja itsevarmuutensa voivat kasvaa. (Heikkinen 2004, 129-131.)

Draaman maailmassa ihmisen oma minä saattaa unohtua hetkellisesti, mutta se ei kuitenkaan katoa mihinkään. Se, minkä uskomme todeksi ja mitä tuomme draamaan, riippuu jokaisen yksilöllisistä taustoista, kokemuksista ja asenteista. Esteettinen kahdentuminen tarkoittaa todellisuuden ja draaman maailman fiktiivisyyden elävää suhdetta. Se kuvaa hetkiä jolloin suunnittelemme roolia ja hetkeä jolloin muutamme tilaa tai aikaa fiktiiviseksi. Se sisältää myös hetket, jolloin toimimme fiktiossa tai seuraamme sitä aktiivisesti. Esteettisessä kahdentumisessa nämä kaksi maailmaa, todellinen ja fiktiivinen ovat samanaikaisesti läsnä.

Esteettiseen kahdentumiseen liittyy tietoisuus siitä, että roolihenkilö en ole minä itse ja aika ei ole reaaliaikaa. Draamamaailman todellisuus on sen hetken todellisuutta, joka on kuitenkin fiktiota. Esteettinen kahdentuminen mahdollistaa missä tahansa roolissa olemisen ilman, että rooli kuvaisi kuitenkaan roolin esittäjän omaa olemusta. Sen avulla ihminen pystyy olemaan roolissa sekä helposti hyppäämään pois roolista takaisin todellisuuteen. Esteettisen kahdentumisen avulla voi tarkastella myös aivan toisenlaisia näkökulmia sellaisiin asioihin, joista itsellä

on kokemusta vain toisesta puolesta. Esteettinen kahdentuminen on hyvä tapa ongelmanratkaisutilanteissa, jolloin tilanteessa olevat voivat kokeilla roolinvaihtoa. (Heikkinen 2004, 103-104.) Draamatyöskentelyssä esteettinen kahdentuminen toimii oppimisen mahdollistajana. Vakava leikillisuus mahdollistaa sellaistenkin asioiden kokeilemisen, jotka eivät ole todellisuudessa mahdollisia. Draamatyöskentelyssä uusien näkökulmien oppiminen rakentuu empatian ja etäisyyden pohjalta. Empatia, eli kyky asettautua toisen ihmisen asemaan tapahtuu juuri-kin erilaisten roolien kautta. Etäisyys on kykyä astua rooliin sekä astua siitä pois. (Heikkinen 2004, 105-115.)

4.2 Draamasopimus

Draamaryhmän alussa on tärkeää tehdä yhteinen sopimus siitä, minkä genren maailmassa liikutaan, millaisia työtapoja käytetään, millaiset rakenteet rajaavat työtä ja miten kommunikoidaan. Tätä sopimusta kutsutaan draamasopimukseksi. Draamasopimusta voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma on sopimus käyttäytymisestä. Tällöin sovitaan myös tarkasteltava teema, konteksti ja roolit. (Heikkinen 2004, 90-96.) Toista näkökulmaa Heikkinen (2002, 89-90) kutsuu draamapedagogiseksi sopimukseksi. Tässä sovitaan tavoitteista, päämääristä sekä arvoista. Sopimukseen kuuluu olennaisesti roolisuojaus, jolloin roolihenkilön tekoja ei tarvitse arvioida todellisen minän kautta, vaan niitä arvioidaan draaman maailman kautta.

Draamasopimuksen tekeminen on tärkeää kaikkien ikäluokkien kanssa työskenneltäessä. Se voidaan tehdä kirjallisesti tai suullisesti. Sopimusta on hyvä tarkastella draamatyöskentelykertojen aikana ja sitä voidaan tarvittaessa muuttaa. Draamasopimuksen kautta sitoudutaan yhteiseen toimintaan. (Heikkinen 2004, 90-96.) Olennainen draamasopimuksia määrittävä tekijä on tilan ja toiminnan rajaaminen, framing. Suomennettuna voidaan puhua avoimesta kehyksestä. Avoimen kehystämisen ajatuksena on tekstin ja ryhmän kohtaamisen arvostaminen. Ryhmä saattaa löytää tekstistä merkityksiä, joita ohjaaja ei ollut etukäteen itse ajatellut. Tässä tapauksessa lähdetään seuraamaan ja tutkimaan sitä, mihin ryhmän löytämä merkitys vie. (Heikkinen 2002, 89-92.)

4.3 Etuoikeuskävely

Etuoikeuskävely (privilege walk) on menetelmä, jonka avulla voidaan tarkastella erilaisten etuoikeuksien vaikutuksia. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä erilaisista epäkohdista ja ihmiselämän haasteista. (What is privilege, 2015.) Etuoikeuskävelyssä jokaiselle osallistujalle jaetaan roolikortti, johon on kuvattu yksi kuvitteellinen henkilö. Varsinainen kävely aloitetaan seisomalla rivissä keskellä tilaa. Etuoikeuskävelyn ohjaaja lukee erilaisia etuoikeuksiin liittyviä väittämiä. Jokainen osallistuja toimii roolihenkilöstä käsin luetun väittämän mukaisesti,

astumalla askeleen joko eteen tai taakse. Väittäjä voi olla esimerkiksi: ”Jos sinun ei ole tarvinnut jättää ateriaa väliin, tai olla nälkäinen, koska perheelläsi ei ollut tarpeeksi rahaa ruokaan, ota askel eteenpäin”. Etuoikeuskävelyn lopuksi katsotaan mihin kohtaan tilaa kukin on päätenyt ja keskustellaan kävelyn herättämistä ajatuksista. (Kovero & Saarikoski 2013, 66-67.)

4.4 Prosessidraama

Prosessidraama on yhteisöllistä osallistujien draamaa. Sen luojana pidetään Dorothy Heathcotea. Allan Owensin toi sen Suomeen osallistavan teatterin menetelmänä 1990-luvulla. Prosessidraama perustuu kokemuksellisuuteen, joka tapahtuu roolien ja yhdessä luodun fiktiivisen maailman kautta. Prosessidraaman avulla on mahdollista tarkastella ympäröivää maailmaa ja harjoitella erilaisia tilanteita, joita voi kohdata elämässä. Roolien kautta osallistuja voi saada ymmärryksen ja kokemuksen siitä, mitä tunteita ja erilaisia toimintatapoja erilaiset tilanteet voivat tuoda. (Rusanen 2014, 156.)

Prosessidraamassa ei ole ulkopuolista yleisöä ja fiktio luodaan yhdessä osallistujien kanssa. Prosessidraama perustuu kehyskertomukseen, joka ohjaa työskentelyä ja kulkee sen pohjana. Roolihenkilöitä rakennetaan yhdessä. Tavoitteena on antaa asioille merkityksiä, joten etäisyys ja reflektio ovat oleellinen osa. (Heikkinen 2004, 31-33.) Kehyskertomus voi olla joko etukäteen ohjaajan valitsema, tai se voidaan valita ryhmän toimesta. Aiheen valitsemisen jälkeen ohjaaja suunnittelee kokonaisuuden vaihe vaiheelta, kuten sen, mitä menetelmiä ja työtapoja käytetään koko prosessidraaman aikana. (Rusanen 2014, 156.)

4.5 Forum-teatteri

Forum-teatteri perustuu Augusto Boalin 1950-1970 -lukujen aikana kehittämään sorrettujen teatteriin. Se on osallistujien draamaa, jossa osallistujat toimivat sekä katsojina että näyttelijöinä. Osallistujat saavat itse vaikuttaa tarinan etenemiseen ottamalla sorretun roolin. Tavoitteena on luoda erilaisia sortotilanteita, joissa pyritään luomaan ratkaisuja sorretun näkökulmasta. (Heikkinen 2004, 33-35.) Forum-teatterissa on jokeri, näyttelijät sekä yleisö. Jokeri vastaa näytelmän ohjauksesta. Ensin näyttelijät näyttelevät ennalta suunnitellun kohtauksen kokonaisuudessaan. Tämän jälkeen yleisö saa ehdottaa vaihtoehtoisia tapoja vaikuttaa tilanteen kulkuun ja tulla halutessaan itse mukaan kohtaukseen. Jokerin tehtävänä on yleisön aktivoiminen ja ohjaaminen. (Actvise Forum-theatre 2011.)

4.6 Tarinateatteri

Soveltavassa draamassa voidaan yhdistellä sekä osallistujien että katsojien draamaa, ja se voi kuulua molempiin edellä mainittuihin luokkiin riippuen siitä, miten draama toteutetaan. Tari-

nateatteri on soveltavaa draamaa. Se on Jonathan Foxin kehittämä improvisaatioon ja tarinankerrontaan pohjautuva teatterimuoto. Siinä ihmisten kokemuksia hahmotetaan tarinoiden avulla. Tarinoiden kertominen ja esittäminen ovat ikään kuin lahjojen antamista. Tarinateatterin avulla ihmisten kokemuksia tuodaan näkyviksi ja niihin voidaan antaa uusia näkökulmia. (Heikkinen 2004, 37-38.)

Tarinateatteri sai alkunsa vuonna 1975 ja Deborah Pearson toi sen Suomeen vuonna 1990 (Ketonen & Muttonen 1999, 56). Tarinateatterin avulla voidaan tehdä näkyväksi menneisyyttä, nykyisyyttä sekä tulevaa. Tarinateatterissa oppiminen tapahtuu sekä tarinoita kertomalla että kuuntelemalla. (Pearson 1999, 31-32.) Tarinateatteria voidaan hyödyntää monipuolisesti hyvinkin erilaisissa konteksteissa. Vaikka se perustuu spontaaniuteen ja muokkautuu aina toimintaympäristön mukaan, ohjaa sen toteuttamista silti tietyt säännöt. (Fox 1999, 24.) Tarinankertoja on tarinateatterissa niin sanottu päähenkilö. Häntä varten on varattu oma tuoli, jossa hän istuu koko tarinansa ajan. Tarinateatterissa ohjaaja haastattelee tarinan kertojaa ja tekee sen pohjalta päätöksen, mitä tekniikkaa käytetään. Tarinan kertoja saa itse määrittää näyttelijöiden roolit. Näyttelijät eivät kysy tarinan kertojalta tai ohjaajalta mitään, vaan toimivat ohjaajan ohjeistuksen sekä kuulemansa tarinan pohjalta. Tarina esitetään tarvittaessa uudelleen, jotta siitä saadaan sen näköinen, kuin tarinan kertoja itse haluaa. Muusikko rytmittää työskentelyä ja keskeyttää sen tarvittaessa. (Pyykkö 1999, 72-80.)

4.7 Draaman hyödyntäminen rikollisuudesta irrottautumisen välineenä

Desistanssi (desistance), on teoriasuuntaus, jonka merkityksestä on alettu puhua 2000-luvulla (Laine 2014, 286). Desistanssi tarkoittaa rikollisuudesta irrottautumista. Se kuvaa prosessia, jonka aikana rikoksentekijä lopettaa rikollisen toiminnan. (Kemppainen 2014, 160.) Desistanssiteorioita on useita, joten kyseessä ei ole yksittäinen teoria, vaan puhutaan teoriasuuntauksesta (Tyni 2015, 66). Viikki-Ripatti viittaa artikkelissaan ”Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena” (2011, 199) Healyyn ja McNeiliin, jotka jakavat desistanssiprosessin kahteen vaiheeseen; primaari- ja sekundaaridesistanssi. Primaarivaiheessa rikoksentekijä on tauolla rikosten tekemisestä, joten motivointi rikoksettomaan elämäntapaan on tärkeässä roolissa. Sekundaari-, eli ylläpitovaiheessa rikoksentekijä on lopettanut rikollisen toiminnan ja pyrkii luomaan itselleen uuden, ei-rikollisen identiteetin.

Rikosseuraamusalan keskeisenä tavoitteena on uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Tällä tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joiden avulla voidaan vähentää rikollista käyttäytymistä ja uusintarikollisuutta. (Rikosseuraamuslaitos 2013.) Desistanssin tukemisen tavoitteena on etsiä positiivisia tekijöitä, jotka vaikuttavat vähentävästi rikoksentekijän tulevaan rikolliseen käyttäytymiseen. Tästä voidaan käyttää yleisnimitystä positiivinen kriminologia. Tavoitteena on etsiä yksilöllisiä suojaavia tekijöitä, esimerkiksi keinoja, jotka helpottavat toimimista stressi- ja riskitilanteissa sekä kestävämpään ahdistusta. (Laine 2014, 286-294.) Draamaa voidaan käyttää laaja-

alaisesti eri ryhmien kanssa. Esimerkiksi sosiaalitoimen ja terveydenhuollon asiakasryhmien, kuten päihde- ja mielenterveyskuntoutujen, syrjäytymisvaarassa olevien tai erilaisten hoitolaitosten asukkaiden kanssa sen avulla voidaan lisätä osallistujien hyvinvointia ja sosiaalisia taitoja. (Korhonen 2014, 16-17.)

Draamaa on tehty vankiloissa vankilateatterin muodossa ulkomailla jo pitkään. Suomessa vankilateatteria alettiinideoimaan vuonna 2008 ohjaaja Hannele Martikaisen johdolla. Hannele Martikaisen yhteistyökumppanina ideoinnissa toimi Vanajan vankilan johtaja Kaisa Tammi-Moilanen ja vankilapsykologi Marika Jaarto. Tavoitteena oli suunnitella uudenlaista kuntouttavaa toimintaa rikosseuraamusalan asiakkaille. Tämän yhteistyön tuloksena syntyivät ensimmäiset ammattimaisesti toteutetut vankilateatteriproduktiot Suomessa. Ne toteutettiin Vanajan avovankilan naisten osastolla. Ensimmäinen produktio oli Punahilkka ja susien maailma näytelmä toukokuussa 2009 ja toisena Kuningas Lear - veljeni kuningas, tammikuussa 2011. Projektin pohjalta on tehty tutkimus, jonka tavoitteena oli tutkia vankilateatterin merkityksiä haastatteleamalla molempiin produktioihin osallistuneita naisvankeja sekä vankilan henkilökuntaa. Haastatteluiden perusteella kokemukset vankilateatterista olivat positiivisia. Näiden produktioiden pohjalta syntyi ammattilaisten kanssa tehtävää vankilateatteria tarjoava Taittuu ry. (Pirttilä-Backman, Silfver-Kuhlampi & Myyry 2015, 407.)

Taittuu ry:n tavoitteena on vankien kuntouttaminen teatterin avulla lisäämällä heidän sosiaalisia taitoja ja sen kautta vastuullisuuden oppiminen. Taittuu ry:n tarkoitus on luoda jokaisesta teatteriprojektista julkinen teatteriesitys. Julkisen teatteriesityksen ajatuksena on se, että se lisää avoimuutta yhteiskunnassa, vahvistaa osallistujien itsetuntemusta ja vaikuttaa positiivisesti vankien omaisiin. (Taittuu ry.) Taittuu ry kehitteli ja pilotoi vankilateatterimallin opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Suomen Kulttuurirahaston tukemana. Vankilateatterimallin lähtökohtana on se, että rikosseuraamusalan asiakkaat kirjoittavat käsikirjoituksen ja näyttelevät ammattilaisohjaajan ohjauksessa. Muista ammattilaisteatterin elementeistä, kuten ääni- ja valosuunnittelusta vastaavat ammattilaiset. (Pirttilä-Backman, Menard, Silfver-Kuhlampi & Myyry 2015, 407.) Rikosseuraamuslaitos solmi vuonna 2017 Taittuu ry:n ja Nurjapuoli ry:n kanssa sopimuksen, jonka tarkoituksena on tarjota vankiloihin taidetoimintaa seuraavien kolmen vuoden ajaksi. Nurjapuoli ry vastaa kuvataidetoiminnan järjestämisestä ja Taittuu ry teatteritaiteesta. Tavoitteena on tuoda vangeille lisää mielekästä toimintaa. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.)

Suomessa on vielä vähän tutkimustulosta vankilassa tehdystä draamatyöskentelystä. Draaman käytön mahdollisuuksia on tutkittu eri ympäristöissä. Tutustuimme laajasti erilaisiin draamaa käsitteleviin teoksiin, väitöskirjoihin sekä opinnäytetöihin. Peilaamme opinnäytetöiden tuloksia Erkki Laakson (2004), Annukka Häkämiehen (2007) ja Soile Rusasen (2002) väitöskirjoihin,

jotka on toteutettu draamallisin menetelmin eri ympäristöissä. Lisäksi käytämme tulosten arvioinnin peilauksessa Suomen Kansallisteatterin ja Rikosseuraamuslaitoksen julkaisemaa Vapauden kauhu - kirjoituksia vankilasta vapautuvien teatterista -teosta (2016) sekä Psykologia-lehdessä (05/2016) julkaistua tieteellistä artikkelia vankilateatterista.

Vapauden kauhu - kirjoituksia vankilasta vapautuvien teatterista (toim. Linderborg, 2016) on ensimmäinen vankilateatterista kertova tieteellinen teos Suomessa. Se sisältää rikosseuraamusalan ammattilaisten, taiteilijoiden, projektiin osallistuneiden vankien, entisten vankien ja päihdekuntoutujien sekä opinnäytetyön tehneiden opiskelijoiden näkemyksiä Vapauden kauhu teatteriprojektista. Vapauden kauhu -projekti oli Kansallisteatterin Kiertuenäyttämön sekä Kiasma-teatterin yhteinen vankilasta vapautumista käsittelevä dokumenttiteatteriprojekti. Siinä teatteria tehtiin yhdessä vankien, vankilasta vapautuneiden sekä päihdekuntoutujien kanssa. Projektissa taiteilijat tekivät työpajoja hoitolaitoksiin, vankiloihin sekä vankilasta vapautuvien yhteisöihin. Projektista syntyi yleisölle esitettävä julkinen teatteriesitys, jota esitettiin Kiasmassa useita kertoja. Tavoitteena oli pohtia ja näyttämöllistää vankilasta vapautumiseen liittyviä haasteita. Työskentelyn lähtökohtana toimivat osallistujien omat kokemukset liittyen vankilasta vapautumiseen. Osallistujat kertoivat, että teatterin avulla tunteiden käsittely helpottui, rohkeus ja armollisuus itseään kohtaan lisääntyivät, rikosmyönteinen ajattelu väheni sekä ymmärrys omasta elämästä ja muutoksen mahdollisuudesta vahvistuivat.

Draamaa on käytetty työvälineenä erilaisissa ympäristöissä. Näistä on tehty tutkimuksia, joiden tulokset ovat samankaltaisia kuin opinnäytetyömme tulokset. Erkki Laakson väitöskirjan ”Draamakokemusten äärellä - prosessidraaman oppimispotentiaali opettajaksi opiskelevien kokemusten valossa” (2004) tavoitteena oli selvittää opettajaksi opiskelevien kokemuksia heille suunnatuista draamaopinnoista. Tutkimuksen mukaan opettajaopiskelijat toivat esille sen, että draamaa on mahdollista oppia vain kokemuksellisuuden, eli tekemisen kautta. Tätä kautta pääsi eroon mahdollisista ennakkoluuloista, joita sanaan draama liittyy.

Vankilateatteri: muutoksen mahdollistajana? artikkelitutkimuksessa (2015) haastateltiin vankilateatteriin osallistuneita rikosseuraamusalan asiakkaita ja sitä läheltä seuranneita vartioita. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää sekä osallistujien että vankilan henkilökunnan kokemuksia vankilateatterin merkityksestä ja mahdollisuuksista. Annukka Häkämiehen väitöskirja ”Metodilla on merkitys - muodolla on mieli, draamatyöskentely mielenterveyshoitotyön ammattikorkeakouluopinnoissa” (2007) tutkii draamatyöskentelyn mahdollisuuksia hoitotyön ammattikasvatuksessa. Tutkimuksessa draamatyöskentelyn avulla osallistujat kokivat itsensä arvostamisen sekä ymmärryksen omasta itsestä lisääntyneen. Osallistujat oppivat tunnistamaan omia tunteitaan. Osallistujien kyky vastaanottaa ja antaa palautetta kehittyi.

Soile Rusanen tutki väitöskirjassaan ”Koin traagisia tragedioita - yläasteen oppilaiden kokemuksia ilmaisutaidon opiskelusta” (2002) ilmaisutaidon opetusta yläkouluissa ja sitä, minkälaisia merkityksiä oppilaat antoivat kokemuksilleen. Tutkimuksen tulokset saatiin oppilaiden omien oppimispäiväkirjojen, yksilöhaastatteluiden sekä havainnoinnin keinoin. Tutkimuksessa kävi ilmi, että ilmaisutaito vaikutti oppilaiden käsitykseen itsestään, suhteestaan toisiin ihmisiin, teatterista, koulusta sekä elämästä yleensä. Päiväkirjoista nousi viisi pääteemaa, joihin ilmaisutaito oli vaikuttanut. Pääteemoja olivat rohkeus, vakava leikillisuus, rentoutuminen, itsekuori ja keskittyminen.

Suurin osa tähän mennessä tehdyistä tutkimuksista, jotka käsittelevät vankiladraaman mahdollisuuksia on teatteri-ilmaisunohjaajien näkökulmasta tehtyjä opinnäytetöitä. Keskitämme opinnäytetyössämme huomiomme sosiaalialan ja rikosseuraamusalan näkökulmaan draamatyöskentelyssä. Rikosseuraamusalan näkökulmasta on tehty opinnäytetyö, Nikkilän ja Valtosen ”Porttiteatteri-toiminta rikoksettoman ja päihitteettömän elämäntavan tukijana” (2016), joka tutki Porttiteatteri-ilmaisten kokemuksia toiminnasta.

Tutustuimme myös muihin tutkimuksiin, mutta emme käytä niitä tulosten arvioinnissa johtuen selkeästi eri näkökulmasta. Näitä ovat Jussi Lehtosen Teakin väitöskirja Elämäntunto - Näyttelijä kohtaa hoitolaitosyleisön (2015), Mirjam Reposen Vangista esiintyjäksi - kokemuksia vankilateatterista (2010), Annukka Valon ”Semmosia fiiliksiä, että ahaa, näissäkin olosuhteissa on tärkeä” Persona non grata - Vangit ja henkilökunta teatterin äärellä (2015) sekä Marjo Isotaluksen ”Eikä tuntenut hetkeäkään olevansa vanki” Draamaa kaltereiden takana (2010).

5 Opinnäytetyön tietoperusta

Keskeiset käsitteet opinnäytetyössä ovat itsetuntemus, vuorovaikutus ja voimaantuminen sekä edellisessä kappaleessa kuvatut draamalliset käsitteet. Huomioimme teoreettisessa viitekehityksessä myös vankilaympäristöön liittyvät erityispiirteet, erityisesti sen kuntouttavan puolen. Tässä keskiössä on desistanssiteoria, eli rikollisuudesta irrottautumiseen vaikuttavat seikat. Kuvaamme lyhyesti vankilassa järjestettäviä toimintaohjelmia.

5.1 Itsetuntemus ja itsetunto

Itsetuntemus on sitä, miten ihminen kokee itsensä. Itsetuntemus on oman toiminnan ymmärtämistä ja siihen vaikuttamista (Dunderfelt 2009, 21). Itsetuntemukseen kuuluu olennaisesti itsetunto ja minäkäsitys, eli käsitys omasta itsestä (Dunderfelt 2009, 132). Itsetuntoa pidetään tärkeänä ihmisen hyvinvoinnin mittarina. Itsetunto kuvaa sitä, kuinka paljon positiivisia ominaisuuksia ihminen itsessään näkee. Hyvän itsetunnon omaava ihminen näkee itsessään enemmän positiivisia kuin negatiivisia ominaisuuksia. Hyvä itsetunto edellyttää kuitenkin

myös omien heikkouksien tiedostamisen ja hyväksymisen. Itsetunto vaikuttaa ihmisen toimintaan ja toiminnan seuraukset puolestaan itsetuntoon. (Keltikangas-Järvinen 1999, 13-17.) Itsetunto ei ole pysyvä tila, vaan se voi vaihdella erilaisten kokemusten mukaan. Viime aikojen tapahtumat vaikuttavat itsetunnon määrään. (Lipponen, Litovaara & Katajainen 2016, 227-228.)

5.2 Voimaantuminen

Voimaantuminen on yksi ja eniten käytetty suomennos englanninkielisestä termistä empowerment. Voimaantuminen käsittää prosessin, jossa ihminen kasvattaa omia voimavarojaan oman elämänsä ohjaamiseen. Muutoksen saavuttamiseksi ihmisen tulee itse määrittellä tavoittelemansa päämäärä ja sitoutua siihen. Asiakastyössä voimaantuminen edellyttää työntekijän ja asiakkaan välistä luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta. Voimaantumista voi tapahtua sekä yksilö-, ryhmä-, yhteisö- että yhteiskuntatasolla. Yksilötasolla voimaantumisessa on kyse ihmisen valmiuksista asettaa itselleen tavoitteita. Ryhmässä tapahtuvan voimaantumisen lähtökohtana on luottamuksellinen ja vapaaehtoinen ryhmä, jossa kaikki osallistujat ovat samantarvoisia keskenään. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 133.)

Voimaantumiseen vaikuttaa toimintaympäristö, jossa toimitaan. Voimaantuminen on aina henkilökohtainen kokemus, joten sen syy-seuraussuhteita on haastavaa tuoda näkyväksi. (Siitonen 1999, 93.) Teija Sonkkila (2002, 339) kuvaa draamatyöskentelyn voimaannuttavan vaikutuksen syntyvän siitä, kun ihminen kokee onnistumisen ja hyväksytyksi tuleminen tunteita. Myönteiset ja kannustavat tilanteet antavat ihmiselle voimaantumisen kokemuksia. Voimaantuminen ei siis ole pysyvä tila, vaan sitä voidaan tukea rohkaisemalla ihmistä ja kannustamalla tätä avoimuuteen.

5.3 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus kuvaa sitä, miten toimimme yhdessä muiden ihmisten kanssa. Siihen sisältyy tunteiden ja mielipiteiden jakamista sekä niiden vastaanottamista. Vuorovaikutus voi olla joko sanallista tai sanatonta viestintää. Sanaton viestintä tarkoittaa eleitä, asentoja ja ilmeitä sekä äänenpainoa. Sanallinen viestintä sisältää puhuttua tai kirjoitettua kieltä. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 19-20.) Vuorovaikutus on toiseen ihmiseen vaikuttamista tietoisesti sekä tiedostamattomasti (Laine, Ruishalme, Salervo, Siven & Välimäki 2005, 261). Hyvä vuorovaikutus koostuu luottamuksesta, hyväksymisestä, rehellisyydestä, kiinnostuksesta, aktiivisuudesta, ymmärryksestä sekä avoimuudesta (Kauppila 2005, 148).

Vuorovaikutustaidoilla tarkoitetaan sitä, miten ihminen kykenee toimimaan muiden ihmisten kanssa sekä kertomaan omista ajatuksistaan. Vastavuoroisuus on merkittävässä osassa, jolloin molemmat osapuolet tuovat vuorovaikutustilanteeseen jotakin uutta. Kuunteleminen sekä kuulluksi tuleminen ovat olennaisia onnistuneen vuorovaikutuksen kannalta. Ihminen kehittää

vuorovaikutustaitojaan koko elämänsä ajan. (Suomen mielenterveysseura.) Vuorovaikutus mahdollistaa toisen tunteiden ja ajatusten ymmärtämisen (Väestöliitto 2018).

5.4 Näkökulmia vankilan kuntouttaviin mahdollisuuksiin

Vankilan kuntouttavat mahdollisuudet tarkoittavat kaikkia niitä toimia, joilla pyritään vaikuttamaan yksittäisen rikosentekijän riskiin syyllistyä uusiin rikoksiin vähentävästi. Tavoitteena on mahdollistaa rikosentekijän uudelleenintegroitumista yhteiskuntaan, esimerkiksi työnteon ja perhe-elämän kautta. Pelkkä rikosuusiminen on melko rajattu mittari tutkittaessa ihmisen käyttäytymisen muutosta. Uusintarikollisuuteen vaikuttavat myös olosuhteet, joihin ihminen vapautuu. (Laine 2014, 286-294.)

Kuvaamme lyhyesti kuntouttavia toimintoja, joita vankiloissa Suomessa tällä hetkellä järjestetään. Kuntouttava toiminta voidaan nähdä osana kaikkea rikosseuraamusalan työtä. Se voi olla erityishenkilöstön tekemää työtä, yksilökohtaista asiakastyötä tai ryhmien kanssa työskentelyä. Työtoiminta on myös vankilan kuntouttavaa toimintaa. (Rantanen 2009, 108.) Yksi rikosseuraamusalan tärkeimmistä arvoista on usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua. Vankeusaikana on mahdollista vaikuttaa vankien asenteisiin, päihteiden käyttöön, sosiaalisiin taitoihin, tunne-elämään ja sosiaaliseen verkostoon erilaisten toimintaohjelmien, kuntoutuksen ja yksilöllisen tuen avulla. (Taruvuori 2010, 65-66.)

Olellainen osa pyrkimyksessä vähentää uusintarikollisuutta on kuntouttavat toimintaohjelmat vankeusaikana. Tämä sisältää sekä ryhmämuotoista toimintaa että yksilötyötä. Kuntouttavaan toimintaan vankeusaikana osallistuvat vankilan eri henkilöstöryhmät, kuten vankilan erityisohjaajat, psykologi, pappi ja opinto-ohjaaja. (Rikosseuraamuslaitos 2013.) Ohjelmien tarkoituksena on kokemuksellinen oppiminen, jolloin osallistuja oppii kyseenalaistamaan mahdollisia ajatusvääristymiään. Tavoitteena on vaikuttaa vankien ajatteluun, ja sitä kautta käyttäytymiseen. (Taruvuori 2010, 67-69.)

Rikosseuraamuslaitos jakaa ohjelmatyön kolmeen kategoriaan; yleisohjelmat, rikosperusteiset ohjelmat sekä päihdekuntoutuksen osana olevat ryhmämuotoiset ohjelmat. Yleisohjelmien avulla pyritään vähentämään rikollista käyttäytymistä. Niitä ei ole suunnattu tietyn tyyppiseen rikokseen syyllistyneille, vaan niitä voidaan suunnata laajalle joukolle vankeja. Rikosperusteiset ohjelmat on suunniteltu ryhmälle rikoksen mukaisesti. Niiden avulla pyritään vaikuttamaan yksittäiseen rikolliseen käyttäytymiseen liittyvään tekijään, esimerkiksi aggressiivisuuden tai ajatusvääristymiin. Päihdekuntoutuksen osana olevat ryhmät ovat suunnattu erilaisten päihdeongelmien käsittelyyn. Lisäksi rikosseuraamuslalla toteutetaan toimintaa, jonka tavoitteena on arjen taitojen ja sosiaalisten taitojen lisääminen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi työllistymiseen tai opintoihin suuntautumista sekä muita vapautumiseen valmistavia toimintoja. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Akkreditoinnilla tarkoitetaan käsikirjaan perustuvan, tavoitteellisen kuntoutuksen ja toimintaohjelmien hyväksymismenettelyä. Se on käynnistynyt vuonna 2002 Rikosseuraamuslaitoksen toimesta. Siihen kuuluu oma asiantuntijatyöryhmä, joka vastaa siitä, että toimintaohjelmat ovat tarkoituksenmukaisia ja tutkitusti vähentävät uusintarikollisuutta. Tällä hetkellä Suomen vankiloissa toimii 12 akkreditoitua toimintaohjelmaa, joita ovat esimerkiksi seksuaalirikollisille tarkoitettu STOP, Suuttumuksen hallinta -ohjelma, Kalterit taakse ja yhteisökuntoutusohjelma. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

5.5 Osallistumisvelvollisuus osana rangaistusajan suunnitelmaa

Vankeusrangaistuksen tavoitteena on vahvistaa tuomitun valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, edistää uudelleenintegroitumista yhteiskuntaan sekä parantaa elämänhallintaa. Yksi keino näiden tavoitteiden saavuttamiseksi on yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma. (Mohell & Pajuoja 2006, 66.) Vankeuslain neljännen luvun kuudennessa pykälässä edellytetään, että jokaiselle vangille on tehtävä yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma. Se sisältää vangin sijoittamisen, vankeusajan toiminnan, koevapauden, ehdonalaisen vapauttamisen sekä poistumislupien myöntämisen. Rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään ja päivitetään säännöllisesti. (Kurki-Suutarinen 2010, 39-40.) Ennen vangin vapauttamista siihen lisätään vapauttamissuunnitelma ja valvontasuunnitelma. Rangaistusajan suunnitelman sisältöön vaikuttavat nykyisen rangaistuksen pituus, aiemmat vankeusrangaistukset, työ- ja toimintakyky sekä yksilölliset vaikuttavat tekijät, kuten aiempi rikollisuus ja nykyiset olosuhteet. Rangaistusajan suunnitelmassa jokaiselle valitaan yksilölliset tavoitteet, joihin vankeusaikana pyritään vaikuttamaan. Tavoitteet voivat liittyä esimerkiksi koulutukseen, työllistymiseen, perhesuhteisiin, kuntoutukseen, asenteisiin tai taloudellisiin asioihin. Tavoitteiden toteuttamisessa pyritään huomioimaan yksilölliset tarpeet ja toiminta suunnitellaan niiden mukaisesti. (Mohell & Pajuoja 2006, 67-68.)

Vankeuslain (23.9.2015/767) kahdeksannen luvun toisen pykälän mukaan vangilla on velvollisuus osallistua työ- ja toiminta-aikana vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan (Oikeusministeriö 2006). Aiemmin tätä lakia kutsuttiin työntekovelvollisuudeksi, mutta se muutettiin päihdeongelmaisten ja alentuneesti työkykyisten vankien määrän kasvun johdosta osallistumisvelvollisuudeksi vuonna 1995. Osallistumisvelvollisuus on osana rangaistusajan suunnitelman toteuttamista. (Kurki-Suutarinen 2010, 44-45.) Vankeusajan toiminta voi sisältää työtoimintaa, koulutustoimintaa, ryhmä- tai yksilötyön keinoin toteutettavaa päihdekuntoutusta tai erilaisia toimintaohjelmia. Työtoiminta on perinteisin menetelmä vankeinhoidossa ja sen tarkoituksena on ammattitaidon ja säännöllisen elämäntavan tukeminen. Koulutustoiminnan tarkoituksena on keskeneräisten perusopintojen suorittaminen, ammattiopintojen aloittaminen tai oman ammattikoulutuksen täydentäminen. Etenkin nuoria rikosentekijöitä pyritään motivoimaan koulutukseen vankeusaikana. (Suomela 2002, 221.) Yhä suurempi osa vangeista

on alentuneesti työkykyisiä tai täysin työkyvyttömiä. Päihdeongelmat, fyysisen ja psyykkisen terveyden heikkeneminen sekä työkokemuksen puute ovat johtaneet uusien toimintamuotojen kehittämiseen työtoiminnan rinnalle. Osallistumisvelvollisuus on siis erittäin perusteltua toimintakyvyn parantamiseksi ja ylläpitämiseksi. (Mohell & Pajuoja 2006, 94.)

Toimintaohjelmista puhuttaessa käytetään myös nimitystä kognitiivis-behavioraaliset toimintaohjelmat. Toimintaohjelmat eivät ole terapiaa, vaan ne ovat osallistujan omaan aktiivisuuteen ja uuden taidon opetteluun perustuva toimintamuoto. Toimintaohjelmien tavoitteena on oppia tunnistamaan, ymmärtämään sekä laajentamaan omia ajatusmalleja. Yhteistä ryhmämuotoisille toimintaohjelmille on se, että ne ovat tarkkaan suunniteltuja ja ne toistuvat saman kaavan mukaisesti kaikissa ryhmissä. Ryhmien tarkoituksena on vapaamuotoisen keskustelun sijaan uusien taitojen opettaminen. (Suomela 2002, 221-222.)

Suomalaisessa vankeinhoidossa osallistumisvelvollisuutta perustellaan normaalisuusperiaatteella, eli vankilan päiväjärjestys noudattaa yhteiskunnan yleisiä käytäntöjä. Tarkoituksena on rangaistusajan käyttäminen mahdollisimman hyödyllisesti. (Mohell & Pajuoja 2006, 93.) Jokaisella vangilla on rangaistusaikanaan osallistumisvelvollisuus. Osa vangeista on kuitenkin haastavaa saada osallistumaan työhön tai muuhun toimintaan. Syy kyvyttömyyteen tai haluttomuuteen osallistua toimintoihin selvitetään jokaisen vangin kohdalla yksilöllisesti. Vankilan työntekijöiden tavoitteena on motivoida vankia toimintaan. (Richter 2002, 86.) Toiminnasta kieltäytymisestä seuraa kuitenkin enää harvoin rangaistusta, joten Suomessa osallistumisvelvollisuus ei täyty täysin (Mohell, Pajuoja 2006, 93). Työstä maksetaan avolaitoksessa palkkaa ja suljetussa vankilassa toimintarahaa. Koulutukseen, valmentavaan työhön tai muuhun vankilan hyväksymään toimintaan osallistumisesta maksetaan toimintarahaa. (Kurki-Suutarinen 2010, 44-45.)

6 Opinnäytetyön prosessinkuvaus

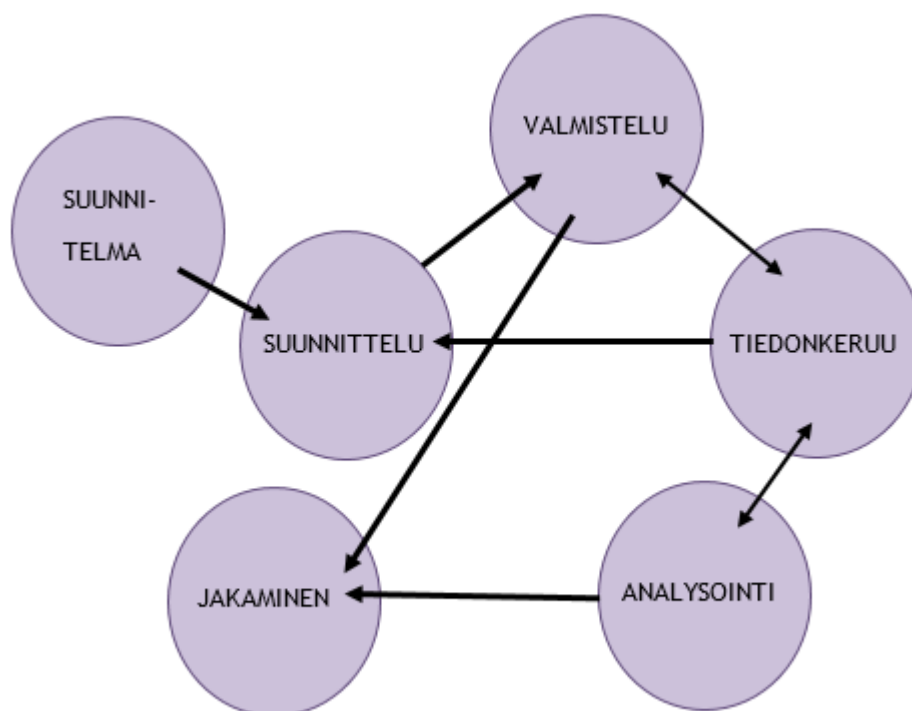
Opinnäytetyö on muodoltaan toiminnallinen ja se toteutettiin järjestämällä draamatyöpajoja Vanajan vankilaan Vanajan osastolle. Opinnäytetyöprosessi sisältää toiminnan suunnittelun ja järjestämisen sekä siitä raportoinnin. Draamatyöpajoihin osallistuneilta kerättiin palautetta kyselylomakkeella sekä avoimella keskustelulla, joten toiminnallinen opinnäytetyö on tuottanut sen eri vaiheissa sekä laadullista että määrällistä aineistoa.

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on käytännön toiminnan järjestäminen tai ohjeistaminen työelämälähtöisesti. Se voi olla esimerkiksi ammatilliseen käytäntöön laadittu opas tai ohjeistus. Se voi olla myös jonkin tapahtuman tai toiminnan järjestäminen. (Vilka 2004, 9.) Toiminnallinen opinnäytetyö koostuu toiminnasta ja sen raportoinnista. Raportissa kuvataan

perustellusti toimintatavat, niistä saadut tulokset sekä tuloksista tehdyt johtopäätökset. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on uusien toimintamuotojen kehittäminen hyödyntäen olemassa olevaa teoriaa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65-69.)

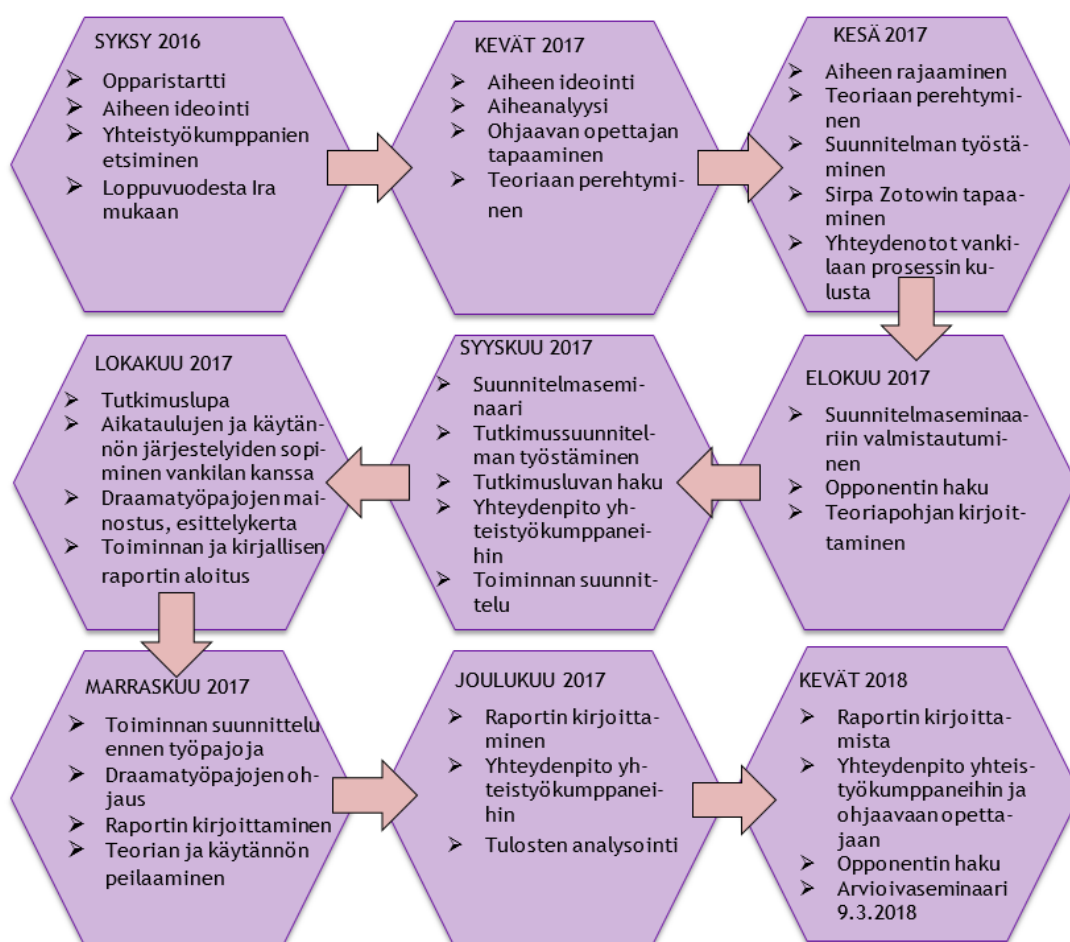
Tutkimusstrategioita on kolme erilaista: kokeellinen tutkimus, survey-tutkimus sekä tapaustutkimus (Hirsjärvi 2002, 122). Opinnäytetyössämme käytämme tapaustutkimusta. Tapaustutkimus on suositeltava tutkimusstrategia tilanteissa, joissa tärkeimmät tutkimuskysymykset ovat miten tai miksi -kysymyksiä. (Yin 2014, 2). Tapaustutkimus on tutkimusstrategia, jossa tutkitaan joko yksilöä, ryhmää tai yhteisöä heidän tavallisessa ympäristössä. Tapaustutkimuksessa aineiston keräämisessä käytetään erilaisia menetelmiä, esimerkiksi havainnointia tai haastattelua. Tutkimuksen tarkoitus voi olla joko kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava. Tapaustutkimus on yleensä kartoittava, jolloin kartoitetaan vähän tutkittuja ilmiöitä ja pyritään löytämään uusia näkökulmia. (Hirsjärvi 2002, 123-128.)

Tapaustutkimuksen kautta voidaan tutkia erilaisia ilmiöitä tai asiaa huomioimalla asiayhteys kokonaisuudessaan. Tapaustutkimuksessa tutkitaan jotain yksilöllistä tapausta, mutta sitä arvioidessa tulosten hyödynnettävyyttä olisi syytä pohtia myös muissa tilanteissa ja tapauksissa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Opinnäytetyössämme tämä tarkoittaa sitä, että vaikka toiminta sijoittuu ainoastaan yhteen vankilaan rajattuna ajankohtana, pohdimme tulosten hyödynnettävyyttä koko rikosseuraamusalan kentällä. Draamatyöskentely suunnitellaan ja toteutetaan aina toimintaympäristön ja osallistujien mukaisesti.

Kuvio 1: Tapaustutkimuksen eteneminen (Yin 2014.)

Ylläolevassa kuviossa kuvataan suomennettuna Yinin (2014) mukaan koko tutkimusprosessin kulku sen suunnitelmasta tutkimuksen valmistumiseen. Kuvio luo hyvän pohjan minkä tahansa yhteiskunnallisia ilmiöitä tarkastelevan tutkimuksen toteuttamiselle. Siinä kuvataan eri vaiheet, jotka tutkimusprosessi sisältää. Tutkimuksen tekeminen on lineaarinen, mutta toistuva prosessi. Se koostuu kuudesta vaiheesta, jotka ovat yhteydessä toisiinsa. Tutkimuksen pohjana toimii tarkkaan rajattu, kuitenkin laaja tietoperusta, joka antaa tietopohjan tutkittavalle asialle. (Yin 2014, 2-3.) Kuvaamme jokaisen kuvion kohdan erikseen omien otsikoiden alla teoriassa ja peilaamme teoriaa siihen, miten itse toteutimme vaiheen käytännössä. Lisäksi lisäsimme prosessin kulkuun toimintakappaleen, jossa kuvataan draamatyöpajojemme toimintaa.

Kuvio 2: Opinnäytetyöprosessin kulku

Ylläoleva taulukko kuvaa koko opinnäytetyöprosessin vaiheet idean syntymisestä opinnäytetyön valmistumiseen. Kuvaamme jokaisen osion vaiheet tarkemmin omien otsikoidensa alla, peilaten niitä Yinin kuvioon tapaustutkimuksen kulusta.

6.1 Suunnitelma opinnäytetyöhön

Tutkimus lähtee liikkeelle tutkimusaiheen valitsemisesta. Opinnäytetyön aiheen valinnassa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että aihe kiinnostaa henkilökohtaisella tasolla. Teoriapohjan rakentamisen kannalta olisi hyvä, että tutkimusaiheesta on aiempaa tutkimustietoa. Aikaisempiin tutkimuksiin peilaaminen antaa vahvistusta tutkittavalle asialle sekä helpottaa tutkimuksen tekoa. Tutkimustulosten tulisi tuoda esille jotakin uutta tutkittavasta aiheesta. Keskustelu eri ammattiosajien kanssa auttaa aiheen rajaamisessa ja kohdentamisessa sekä tuo uusia ajankohtaisia näkemyksiä tutkittavaan aiheeseen. Ääneen puhuminen selkeyttää omia ajatuksia ja suunnitelmia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.) Tutkimusmenetelmä tulee valita tutkittavan aiheen mukaan. Ensin tulee tunnistaa kehitettävä kohde ja tämän jälkeen tarkkaan miettiä, mikä tutkimusmenetelmä auttaa parhaiten tutkimuksen tavoitteiden saavuttamisessa. Tutkijan tulee tutustua monipuolisesti tutkittavaan kohteeseen ja välttää sen yksipuolista tarkastelua. (Yin 2014, 3-24.)

Opinnäytetyö sai alkunsa syksyllä 2016, jolloin idea aiheeseen syntyi. Projektiin valikoituivat mukaan yhteistyökumppanit sekä opinnäytetyön pari. Varsinainen kirjallinen työ alkoi keväällä 2017, kun teimme aiheanalyysin ja saimme sen hyväksytyksi. Sitä ennen olimme perehtyneet aiheeseen teorian pohjalta ja miettineet opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä. Lopullinen teoreettinen viitekehys alkoi rajautua kesällä 2017. Kesän aikana tapasimme yhteistyökumppanimme ja ideoimme hänen kanssaan tulevaa toimintaa sekä rajasimme toiminnan aihealueita. Tapasimme myös opinnäytetyömme ohjaavaa opettajaa, joka auttoi ja tuki meitä toiminnan suunnittelussa koko prosessin ajan.

Pidimme Vanajan vankilaan säännöllisesti yhteyttä kertoen prosessin vaiheista. Elokuussa yhdyshenkilöksemme Vanajan vankilassa nimettiin apulaisjohtaja Ulla Lehtinen. Elokuun aikana työstimme suunnitelmaseminaariin raporttia sekä seminaariesitystä. Saimme työllemme kaksi opponenttia, joille toimitimme tutkimussuunnitelmaraportin elokuussa. He arvioivat ja antoivat palautetta raportista ja esityksestä syyskuussa pidetyssä suunnitelmaseminaarissa. Syyskuun aikana työstimme suunnitelmaraporttia opponenteilta ja opettajilta saadun palautteen perusteella.

6.2 Suunnittelu

Tutkimusta lähdetään suunnittelemaan huomioimalla toimintaympäristö, jossa tutkimus toteutetaan. Tämän jälkeen aletaan etsimään tutkittavalle aiheelle teoriapohjaa, joka ohjaa tulevaa toimintaa. Tutkimussuunnitelmassa tulee tarkentaa tutkittava kohde ja siihen liittyvät erityispiirteet sekä valita menetelmät, jolla tutkimus tehdään. Tutkimussuunnitelmassa tulee myös valita kriittisesti arviointimenetelmät, joilla tuloksia parhaiten saadaan. (Yin 2014, 27-68.) Toiminnallisen opinnäytetyön johdonmukaisuuden ja tavoitteellisuuden kannalta

on tärkeää tehdä toimintasuunnitelma, jotta toiminta on harkittua ja perusteltua. Toimintasuunnitelmaan kirjataan työtapa, kuvaus siitä sekä toiminnan tavoite. Toimintasuunnitelman laatiminen kannattaa aloittaa tutustumalla aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta. On tärkeää huomioida kohderyhmä ja toiminnan tarpeellisuus kohderyhmän kannalta. Taustakartoituksen jälkeen on pohdittava keinoja toiminnan tavoitteiden saavuttamiseksi. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 26-28.)

Toimintasuunnitelmat olivat olennainen osa opinnäytetyömme toiminnan rakentumista. Aluksi teimme koko opinnäytetyöstä tarkan suunnitelman, joka esitettiin suunnitelmaseminaarissa. Lisäksi teimme jokaisesta draamatyöpajakerrasta suunnitelman (kts. liitteet 5-9), jossa pohdittiin käytettäviä menetelmiä ja niiden tavoitteita. Päätimme, jo alussa ettemme käytä draamatyöpajoissa vanki sanaa, vaan pyrimme luomaan tasa-arvoisen, stigmattoman ilmapiirin. Tavoitteena oli, että ei ole vangin statusta, vaan jokainen ryhmässä oleva oli samanvertaisena draamaa tekemässä.

Tapasimme toisiamme useamman kerran viikossa, jolloin suunnittelimme toiminnan sisältöä ja kirjoitimme raportin teoriapohjaa. Kirjasimme muistiinpanoja jokaisen toimintakerran jälkeen. Teimme jokaiselle draamatyöpajakerralle kirjallisen suunnitelman, jotka löytyvät liitteistä 5-9. Suunnitellessamme toimintakertoja, mietimme tarkkaan käsiteltävää teemaa sekä työtapoja ja lämmittelyharjoituksia, joilla aiheetta voisi tarkastella turvallisesti kohderyhmän huomioiden. Käytimme draamatyöpajojen suunnittelun tukena monia eri lähdeteoksia, joista saimme teoriaa tekemisen tueksi. Suunnittelussa meitä auttoivat opinnäytetyön ohjaava draamaopettaja sekä yhteistyökumppanimme. Saimme myös hyviä ideoita erilaisista draamallisista kokonaisuuksista ja tekniikoista, joita hyödynsimme omien tarpeidemme mukaisesti. Tärkeimpiä suunnittelun tukena olleita teoksia ovat Airaksisen ja Karkkulaisen Draamakka - vakallinen toiminnallisia kokonaisuuksia (2012), Karkkulaisen Siivet selkään, draamakengät jalkaan - kohtaamisia draaman pedagogisilla näyttämöillä (2011), Owensin ja Barberin Draamakompassi (2010) sekä Owensin ja Barberin Draamasuunnittelu - prosessidraaman arviointi ja reflektointi (2002).

Draamatyöskentelyn onnistumisen kannalta on tärkeää, että ohjaaja käyttää vain sellaisia harjoitteita, jotka kokee hallitsevansa. Lähtökohtana draamaharjoitteille ei saa olla asiakkaan käyttäminen oman osaamisen kokeilemisena. Ohjaajan tulee olla vastuuntuntoinen ja pohtia itsekriittisesti mitä on tekemässä. Vastuullinen ohjaaja käyttää vain sellaisia harjoitteita, joita on itse kokeillut käytännössä. Tällöin hän pystyy käyttämään muuta ammatillista osaamistaan hyödyksi ja tekemään siitä moniulotteisempaa. Ohjaajan on oltava tilanneherkkä, sillä yksilö voi kokea roolityöskentelyn voimakkaastikin, jos hän on antanut draaman tulla liian lähelle omia henkilökohtaisia kokemuksiaan. (Sonkkila 2002, 344-347.) Suunnitte-

limme draamatyöpajat vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa. Jokainen draamatyöpaja suunniteltiin edellisen kerran pohjalta. Käytimme vain sellaisia harjoitteita, joita olimme itse kokeilleet käytännössä.

Draamaopetuksessa kaikki ovat samassa lähtötilanteessa. Osallistujien aikaisemmillä kokemuksilla taikka tiedoilla ole väliä, vaan jokainen on yhtä lailla antajan ja saajan roolissa. (Luoma-Kuikka 2014, 108.) Ryhmissä, joiden tavoitteena on esimerkiksi ajattelumallien muuttaminen, lähtökohtana on ryhmäläisten kyky muuttaa omaa käyttäytymistään. Ryhmäläisten ei tarvitse itse ymmärtää kaikkia muutokseen vaikuttavia tekijöitä. Tämän vuoksi muutosta voidaan saada aikaan lyhyessäkin ajassa. (Hypèn 2002, 115.)

6.3 Valmistelu

Tutkimuksen valmistelu alkaa tutkijan omien taitojen ja arvojen pohtimisella. Ennen varsinaisen toiminnan alkamista tutkijan tulee kehittää sellaisia omia taitojaan, joita tarvitsee toiminnan toteuttamiseksi esimerkiksi perehtymällä teoriaan ja harjoittelemalla erilaisia menetelmiä. Valmisteluvaiheessa tutkijan tulee huomioida mahdolliset kehittämisideat, joita toiminnan suunnitteluvaihe on herättänyt. Näiden ideoiden myötä aiemmin tehty suunnitelma voi vielä muuttua. Tärkein osa valmistelua on lopullisen kohderyhmän ja toimintayksikön valitseminen tehdyn toimintasuunnitelman pohjalta. Tämän jälkeen etsitään mahdolliset yhteistyökumppanit ja toimintasuunnitelma hyväksytetään työelämäntoimijalle sekä siihen tehdään tarvittavat muutokset. (Yin 2014, 70-99.) Ennen draamatyöpajojen alkua olimme opiskelleet draamallisia menetelmiä kokemuksellisesti sekä syventäneet tietoaamme teorian pohjalta. Olimme myös pohtineet vankilaympäristön erityispiirteitä omien kokemuksiemme sekä kirjallisen materiaalin avulla.

Olimme aluksi yhteydessä Vanajan vankilan johtaja Kaisa Tammi-Moilaseen, joka hyväksyi idean toteuttaa opinnäytetyö Vanajan vankilaan. Hän nimesi meille yhteyshenkilöksi apulaisjohtajan Ulla Lehtisen. Hän huolehti vankilan sisäisestä informoinnista ja tarvittavista järjestelyistä. Tutkimusluvan haku mahdollistui suunnitelmaraportin hyväksymisen myötä. Ohjaava opettaja kirjoitti lausunnon siitä, että tutkimussuunnitelma täyttää Laurean tutkielman kriteerit. Tämän jälkeen tutkimuslupaa haettiin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta kirjallisella vapaamuotoisella hakemuksella, jonka liitteinä oli suunnitelmaraportti ja kyselylomake.

Haimme tutkimuslupaa vankien kanssa toteutettaviin draamatyöpajoihin Vanajan vankilassa loka-marraskuussa 2017. Tarvitsimme sen viiteen draamatyöpajaan, yhteen esittelykertaan, palautteen keräämiseen osallistujilta sekä kyselylomakkeen käyttöön. Pyysimme jokaiselta

draamatyöpajoihin osallistuvalla kirjallisen suostumuksen, jossa ilmeni osallistuminen opin-
näytetyön toimintaan sekä toiminnan sisällön arviointiin nimettömästi sekä osallistumisen va-
paaehtoisuus. Tutkimuslupahakemuksessa huomioimme sen, että kaikki draamatyöpajoihin
osallistuvat pysyvät opinnäytetyössä anonymineinä. Mainitsimme sen, ettemme myöskään tar-
vitse vankitietojärjestelmään oikeuksia. Tutkimuksessa käytettiin itselaatimaamme kyselylo-
maketta, mutta siihenkään ei tarvittu henkilötietoja. Kyselylomake täytettiin ensimmäisellä
ja viimeisellä osallistumiskerralla. Tavoitteena oli tarkastella, tapahtuiko vastauksissa muu-
toksia työpajoihin osallistumisen myötä. Vastauksia käytettiin ainoastaan draamatyöpajojen
arvioinnissa opinnäytetyössä. Täytetyt kyselylomakkeet hävitettiin paperisilppurin kautta
opinnäytetyön valmistumisen myötä. Tutkimusluvassa mainitut asiat kerrottiin osallistujille
heti ensimmäisellä draamatyöpajakerralla.

6.4 Toiminta

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus alkoi lokakuussa 2017 myönteisen tutkimusluvan myötä.
Aloitimme toiminnan pitämällä esittelykerran, jossa kerroimme tulevasta toiminnasta.
Olimme tehneet esittelykerralle tarkan suunnitelman, mutta vähäisen osallistujamäärän joh-
dosta päätimme luopua siitä ja vaihdoimme spontaanisti suunnitelmaamme. Pidimme esittely-
tilaisuuden yhdessä keskustellen osallistujien kanssa tulevasta projektista ja toiminnallinen
osa jätettiin pois.

Olimme lähettäneet vankilalle etukäteen mainoksen (kts. liite1), jossa kerroimme tulevasta
projektista. Vankilan yhteyshenkilö kertoi, että toimintaa oli mainostettu muun muassa vanki-
lan työtoimintapaikoissa sekä vankilan päivystyksessä. Draamatyöpajojamme oli mainostettu
vankilan puolesta mielestämme hyvin. Mainostimme toimintaa myös itse vankilan päivystyk-
sessä ennen esittelytilaisuuden alkua jakamalla mainosta sekä kertomalla tulevasta toimin-
nasta. Vankilan henkilökunta soitti asuinrakennuksiin ja muistutteli alkavasta esittelytilaisuus-
desta ennen tilaisuuden alkua. Osallistujat saivat esittää omia toiveitaan ja mielipiteitään tu-
levalle toiminnalle. Vaihdoimme myös aluksi sovittua työpajojen kellonaikaa osallistujien
omien aikataulujen mukaisesti, koska kaksi kolmesta esittelykerralle osallistuneesta ei olisi
päässyt aluksi sovittuna ajankohtana. Esittelykertaan osallistujat vaikuttivat innostuneilta
projektia kohtaan ja lupasivat mainostaa draamatyöpajoja muille. Varsinaiset draamatyöpä-
jat alkoivat perjantaina 13.10.2017 ja jatkuivat neljänä seuraavana perjantaina.

Yksi draamatyöskentelykerta sisältää kolme osiota: virittäytyminen, toiminta ja prosessointi.
Turvallinen ja luottamuksellinen työskentelyilmapiiri luodaan virittäytymisen kautta. Sen tar-
koituksena on kehon ja mielen lämmittely sekä virittäytyminen tulevaan teemaan erilaisten
lämmittelyharjoitusten kautta. Virittäytyminen tapahtuu yleensä toiminnallisesti, mutta siinä
voi hyödyntää myös esimerkiksi kuvia tai musiikkia. Draamassa toiminta perustuu etäännytyk-

seen ja uutta tietoa käsiteltävästä teemasta saadaan fiktiivisen maailman kautta. Toimintaosiossa tehdään tarkoin suunniteltuja tilanteita ongelmakohtien pohjalta. Tarkoituksena on käsitellä ongelmaa eri näkökulmista. Sitä voidaan tarkastella tapahtumilla ennen ongelman syntyä tai tekemällä näkyväksi itse ongelma. Toiminta toteutetaan roolityöskentelyn avulla ja tilanteet luodaan fiktiiviseen maailmaan. Draamatoiminnassa voidaan käyttää lukuisia eri työtapoja ja tekniikoita. Prosessointiosio on olennainen ja tärkeä osa draamatyöskentelyä. Se on toiminnan jälkeinen loppupurku, jossa keskustellaan koko draamatyöskentelyn herättämistä ajatuksista ja oivalluksista. Loppupurussa osallistujat jakavat kokemuksiaan ja tuntemuksiaan koko prosessin ajalta sekä antavat palautetta. Keskustelu tapahtuu ohjaajan johdolla ja ohjaajan on hyvä olla tilannetajuinen, jotta kaikki asiat tulee käsitellyksi. (Sonkkila 2002, 344-347.)

Jokainen draamatyöpajakertamme noudatti edellä kuvattua rakennetta. Aloitimme jokaisen kerran keskittymisharjoituksella, jonka tavoitteena oli rauhoittaa osallistujia keskittymään tilanteeseen. Keskittymisharjoituksen jälkeen pidimme kierroksen, jossa jokainen kertoi omista sen hetkistä ajatuksistaan sekä kysyimme, oliko viime kerrasta jäänyt jotain mietittävää. Aloitimme virittäytymisen aina kyseisen draamatyöpajakerran teeman mukaisesti. Esimerkiksi käsitellessämme yksinäisyyttä, lähdimme virittäytymään teemaan väittämien ja jatanatyöskentelyn avulla. Luimme ääneen erilaisia yksinäisyyteen liittyviä väittämiä kävellessämme tilassa, esimerkiksi ”yksin oleminen merkitsee yksinäisyyttä”. Ohjeistimme osallistujia tekemään erilaisia liikkeitä ollessaan samaa mieltä väittämien kanssa. Virittäytymisen jälkeen käytimme erilaisia draamallisia harjoituksia ja menetelmiä, jotka olimme valinneet teeman pohjalta. Jokaisella draamatyöpajakerralla oli käytössä eri menetelmä, joita olivat etuoi-keuskävely, prosessidraama, forum-teatteri ja tarinateatteri. Päätimme toiminnan jokaisella kerralla roolien ravisteluun, jonka tarkoituksena oli lopettaa roolityöskentely fyysisesti. Lopuksi pidimme yhteisen loppupurun, jossa keskustelimme yhdessä toiminnan herättämistä ajatuksista.

Draamatyöpajat tarjosivat Vanajan vankilassa osallistujille mahdollisuuden itsensä tutkiskeluun draaman keinoin. Tarkoituksenamme oli tuoda osallistujille uusia näkökulmia ja keinoja itsetuntemuksen tarkasteluun. Tässä yhteydessä tarkoitamme sellaisia keinoja, joilla ihminen voi vahvistaa tietoisuutta omasta itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Tavoitteena oli lisätä osallistujan positiivisia kokemuksia itsestään. Työpajojen keskeisimpiä teemoja olivat itsetuntemuksen kehittäminen ja voimaantumisen kokemukset draaman keinoin. Draamatyöpajojen tavoitteena oli lisätä osallistujien omaa aktiivisuutta oman toimintakyvyn ylläpitämisestä ja mahdollisesti parantaa sitä. Itsetunnon vahvistamisen myötä osallistuja voi löytää itseään suo-jaavia tekijöitä, jotka taas vaikuttavat rikollisuudesta irrottautumiseen.

Suunnittelimme toimintaa jatkuvassa vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa. Ajatuksenamme oli opinnäytetyön avulla tarjota vankilaan mahdollisuutta osallistua draamatyöpajaan, jossa pääsee tutkimaan itseään. Lähtökohtanamme olivat matalankynnyksen osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen myös sellaisille vangeille, jotka eivät halua astua lavalle. Pyrimme siihen, että draamatyöpajoihin osallistuminen olisi mahdollisimman helppoa. Toimintaan osallistuminen ei edellyttänyt osallistujalta aikaisempaa kokemusta, mainitsimme tämän jo mainoksessamme. Jokainen osallistuja sai itse säädellä oman osallistumisensa tason. Tavoitteena oli haastaa itseään ilman epäonnistumisen pelkoa.

Koko draamatyöpajaprosessin toiminta perustui ryhmän tuottamaan sisältöön. Meillä oli valmis hahmotelma ja ajatus toiminnasta, mutta kaikki toiminnan sisältö muokkautui ryhmän omista ideoista. Suunnittelimme jokaisen draamatyöpajan edellisen työpajan pohjalta, jotta toiminnalla oli selkeä jatkumo ja se toteutettiin jatkuvassa vuorovaikutuksessa ryhmän kanssa. Draamatyöpajoissa ei tehty käsikirjoitusta vaan toiminta toteutettiin luomalla fiktiivinen roolihenkilö, joka kulki jokaisen työpajakerran mukana. Roolihenkilön elämää tarkasteltiin osallistujien omien ideoiden pohjalta eri draamamenetelmiä apuna käyttäen.

Draamatyöpajoissamme prosessidraaman kehyskertomuksena toimi yhdessä osallistujien kanssa valittu musiikkikappale. Ajattelimme musiikin olevan ihmisiä yhdistävä ja innostava elementti. Halusimme valita kehyskertomuksen yhdessä osallistujien kanssa. Käytimme prosessidraaman suunnittelun tukena draamallista kokonaisuutta ”Nahkatakkainen tyttö”, joka löytyy teoksesta Draamakka (2012). Kehyskertomukseksi valikoitui Juha Tapion kappale ”Kelipaat kelle vaan”. Loimme kappaleen pohjalta fiktiivisen maailman ja roolihenkilö ”Irman”, joka kulki kaikkien draamatyöpajakertojen mukana. Käsiteltäviä teemoja tarkasteltiin Irman kautta.

Havainnoimme jokaisella kerralla ryhmän dynamiikkaa ja responsiivisuutta, ja niiden pohjalta suunnittelimme seuraavan kerran rungon musiikkikappaleeseen pohjautuen. Kappale toimi fiktiivisen maailman pohjana ja roolihenkilöt rakennettiin sen ympärille. Kaikki osallistujat saivat vaikuttaa fiktiivisen maailman syntyyn ja asioiden etenemiseen, jolloin toiminta perustui yhdessä tekemiseen. Tavoitteenamme oli, että kaikki osallistujat saivat vaikuttaa draamatyöpajojen sisältöön ja tuoda siihen jotain omaa. Tämä mahdollisti sen, että kaikki työpajoihin osallistuvat olivat samanarvoisia keskenään ja draaman keinoin tutkittavat asiat olivat osallistujälähtöisiä.

Draamatyöpajoissamme forum-teatterin tavoitteena oli auttaa osallistujia löytämään uudenlaisia näkökulmia eri tilanteisiin. Kohtaukset rakennettiin musiikkikappaleen fiktiivisessä maailmassa olevasta yhdessä keksimästämme roolihenkilön elämän konfliktitilanteesta. Tilanne esitettiin ensin kerran ja sen jälkeen osallistujat saivat mahdollisuuden itse kokeilla erilaisia

tapoja vaikuttaa tilanteen kulkuun. Forum-teatterin avulla roolihenkilön tarinaa vietiin eteenpäin vaikuttamalla ristiriitatilanteisiin kokeilemalla vaihtoehtoisia tapoja ratkaista tilanne. Osallistujat pääsivät kokeilemaan itselleen erilaisia toimintatapoja, joita eivät olleet aiemmin kokeilleet. Toiset osallistujat rohkaisivat heittäytymään eri tilanteisiin.

Alustavasta suunnitelmasta poiketen Sirpa Zotow ei pystynyt osallistumaan kolmanteen ja neljanteen draamatyöpajaan. Neljännen draamatyöpajan menetelmänä oli tarinateatteri, joka oli meille menetelmistä vierain. Olimme ajatelleet tähän ohjauksellista häneltä. Vaikkei hän pystynyt osallistumaan, saimme tukea, perehdytystä ja ideoita tarinateatterikerran suunnittelussa. Tarinateatterin avulla toimimme osallistujien omia tarinan herättämiä kokemuksia näkyväksi. Tämä mahdollisti sen, että osallistujat pääsivät itse kertomaan tarinoitaan ja tulivat kuulluksi. Ajatuksemme oli, että toisten tarinoiden katsominen opettaisi empatiaa ja lisäisi yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kokemusten teemat rajautuivat Irman tarinan ympärille.

Vankilassa järjestetyn toiminnan päättyessä on tärkeää juhlistaa toiminnan toteutumista sekä miettiä yhdessä toiminnassa esille tulleita asioita. Juhlan avulla osallistujat saavat vankilarjesta poikkeavan ympäristön toistensa kohtaamiseen ja pystyvät jakamaan kokemuksiaan yhteisöllisesti. (Kurki 2010, 197-198.) Viimeisellä kerralla pidimme loppujuhlat. Päätimme tarinan prosessidraaman keinoin ja suljimme draamankaaren. Kävimme läpi osallistujien omia kokemuksia ja ajatuksia draamatyöpajojen hyödyllisyydestä ja mahdollisuuksista sekä puhuimme osallistujien omista tuntemuksista, joita draama oli herättänyt. Olimme varanneet aikaa huolelliselle loppupurulle, jotta jokaisella oli mahdollisuus tulla kuulluksi. Tämän jälkeen skoolasimme yhdessä alkoholittomalla Pommac rosella ja pidimme maljapuheen, jonka yhteydessä kiitimme osallistujia. Halusimme tehdä tilaisuudesta juhlavantuntuisen, koska jokainen osallistuja panosti toimintaan todella hyvin heittäytymällä ja ylittämällä omia mukavuusalueitaan. Lopetimme draamatyöpajat tarjoiluiden kera, jonka yhteydessä jaoimme jokaiselle osallistujalle kunniakirjan draamatyöpajoihin osallistumisesta. Toimitimme Vanajan vankilaan jaettavaksi todistukset osallistujille (kts. liite 10), joissa kerrottiin draamatyöpajoissa käytetyt draamamenetelmät.

6.5 Tiedonkeruu

Yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä laadullisessa tutkimuksessa ovat havainnointi, kysely, haastattelu sekä erilaiset asiakirjat. (Tuomi & Sarajärvi 2013,71.) Käytimme tulosten arvioinnissa omaa havainnointia, osallistujilta saatua palautetta sekä kyselylomaketta (ks. liite 2), josta saatiin laadullista ja määrällistä tutkimusaineistoa.

Alkuperäisenä ajatuksena oli käyttää Larry Brewsterin laatimaa Life Effectiveness -kyselylomaketta, jota hän käytti omassa tutkimuksessaan (2014). Tutkimus toteutettiin järjestämällä luovia toimintoja sisältäviä työpajoja eri vankiloissa Yhdysvalloissa. Löysimme tutkimuksen ja

kyselylomakkeen Vapauden kauhu (2016) -teoksesta. Tutkimus poikkesi kuitenkin niin vahvasti omasta opinnäytetyöstämme, että päätimme laatia itse tarkoitukseemme sopivamman kyselylomakkeen. Kysymykset ovat itse laatimamme teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Idea kyselylomakkeen käyttöön lähti kuitenkin alun perin Larry Brewsterin tutkimuksesta.

Kyselylomakkeen avulla saadaan määrällistä tietoa mahdollisesta muutoksesta. Toiminnallisen opinnäytetyön tukena toimii määrällinen tutkimusmenetelmä silloin, kun halutaan saada vastauksia tilastollisesti ilmoitettavassa numeraalisessa muodossa. Kyselylomakkeen sisältö tulee pohjautua tutkimussuunnitelmaan, jotta saadaan vastauksia tutkimussuunnitelmaan asetettuihin tavoitteisiin. Kyselylomake tulee suunnitella vastaajan näkökulmasta, ja siihen on hyvä liittää vastausohjeet sekä tiedot siitä, mihin kaikkeen vastauksia käytetään. Kysymysten laatimisen pohjana kannattaa käyttää tutkimuksen teoreettista viitekehystä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä lähtökohtana ei ole vastausten vertailukelpoisuus, vaan arvio siitä, vastaavatko tulokset toiminnan tavoitteisiin. (Vilka 2003, 58-61.) Kyselyyn osallistuvien motivointi vastaamiseen alkaa saatekirjeestä. Siinä kerrotaan mihin kyselylomakkeesta saatuja tietoja käytetään. Saate voidaan esittää myös suullisesti, kun aineisto kerätään paikalla. Suullinen saate on vapaamuotoinen informaatio tutkimuksesta. Tutkijalla on hyvä olla mukana myös kirjallinen saate, sillä kaikille ei välttämättä riitä suullinen informaatio. (Vilka 2007, 65.)

Havainnointi (observation) on hyvä arvioimisen väline tutkiessa yksittäisen ihmisen toimintaa sekä vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. Aktivoiva osallistuva havainnointi on havainnointimenetelmä, jossa tutkija osallistuu itse myös toimintaan ja pyrkii ymmärryksen lisäksi vaikuttamaan tutkimuskohteeseen. (Vilka 2006, 38-46.) Ryhmien toimintaa ja käyttäytymistä voidaan tutkia havainnoinnin avulla, siten saadaan ajankohtaista tietoa tutkittavasta tilanteesta. Havainnointi sopii hyvin tutkimusmenetelmäksi, kun arvioidaan ennalta arvaamattomia ja nopeasti muuttuvia tilanteita. Havainnoinnin ongelmana saattaa olla se, että havainnoitsija voi vaikuttaa tilanteen kulkuun häiritsevästi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002, 203.)

Saaranen-Kauppinen ja Puusniikka viittaavat Anttilan teokseen Tutkimuksen taito ja tiedon hankinta (1996, 218-224) kappaleessa osallistuva havainnointi. Anttilan mukaan osallistuva havainnointi on joko aktiivista tai passiivista havainnointia. Aktiivisessa osallistuvassa havainnoinnissa tutkija vaikuttaa läsnäolollaan tutkimuskohteeseen. Hän on aktiivisesti mukana kehittämistyössä toimijana. Havainnointitilanteessa tutkija on mukana osallistujana sekä osallistujien käyttäytymisen havainnoijana. Aktivoivan osallistuvan havainnoinnin peruseräteenä on, että tutkija ja osallistujat toimivat yhdessä. Tutkijan on hyvä huomioida myös sanattoman kommunikaation, esimerkiksi eleiden, ilmeiden ja liikkeiden merkitys. Aktivoiva osallistuva havainnointi pyrkii ymmärryksen lisäksi muutokseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka

2006b.) Käytimme draamatyöpajoissa aktivoivaa osallistuvaa havainnointia, eli osallistuimme itse kaikkeen toimintaan. Tällä välttyimme siltä, että ryhmässä olisi ollut ulkopuolisia häiriötä aiheuttavia havainnoitsijoita. Havainnoimme jatkuvasti itse toiminnan ohella.

Teoriapohjan rakentamisessa tulee huomioida eri lähteiden monipuolinen ja kriittinen valitseminen. Lähdekriittisyys on olennainen osa luotettavan tutkimuksen toteuttamista. (Yin 2014, 103.) Opinnäytetyömme teoriapohja rakentuu useasta eri osasta. Keräsimme teoriaa rikosseuraamusalan oppikirjoista, draaman oppikirjoista, aikaisemmista tutkimuksista sekä itsetuntoon ja voimaantumiseen liittyvistä teoksista. Käytimme lähdehakuun koulun kirjastoa, internetiä sekä rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kriminologista kirjastoa.

6.6 Analysointi

Analysointivaiheessa tutkimuksesta saadut tulokset jaetaan ryhmiin ja ryhmille luodaan omat käsitteet. Tutkijan tulee valita tarkasti tavoitteeseen sopiva analysointimenetelmä, jolla tuloksia lähdetään tarkastelemaan. Saatuja tuloksia tulee verrata aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. (Yin 2014, 133-170.) Osallistujat täyttivät draamatyöpajojen ensimmäisellä sekä viimeisellä kerralla kyselylomakkeen, joka rakentui opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Sen tavoitteena oli tarkastella tapahtuiko osallistujien itsetuntemuksessa, vuorovaikutustaidoissa ja vakavassa leikillisyydessä muutoksia draamatyöpajoihin osallistumisen myötä. Vakava leikillisuus pitää sisällään luovuuden, joustavuuden, responsiivisuuden ja avoimuuden. Kyselylomake sisälsi 21 monivalintakysymystä ja toisella kerralla siihen oli lisätty neljä avointa kysymystä, jotka käsittelivät kuluneita draamatyöpajoja.

Analysoimme kyselylomakkeiden avoimet kysymykset aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla (kts. liite 12). Käytimme laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Laadullisen eli induktiivisen aineiston analysointi jaetaan kolmeen osaan. Ensin aineisto pelkistetään eli redusoidaan. Redusoinnissa aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennaiset asiat pois. Redusoinnissa voidaan nostaa esille tutkimuksen tavoitteiden kannalta olennaiset asiat. Tämän jälkeen aineisto klusteroidaan, eli ryhmitellään eri luokkiin. Aineistosta etsitään samaa asiaa tarkoittavia käsitteitä ja ne yhdistetään omiksi alaluokikseen. Lopuksi aineisto abstrahoidaan. Aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen tarkoittaa alaluokkien yhdistämistä yläluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108-113.)

Aloitimme kyselylomakkeiden monivalintakysymysten analysoinnin kategorisoimalla kysymykset kolmeen luokkaan värien avulla. Ensimmäisen kategorian kysymykset liittyivät vuorovaikutustaitoihin, toisen itsetuntemukseen ja kolmannen vakavaan leikillisyyteen. Tämän jälkeen pisteytimme vastausvaihtoehdot -2 pisteestä +2 pisteeseen. Taulukossa kuvaamme pisteytystä.

Ei pidä ollen- kaan paikkaansa	Pitää joskus paikkaansa	En osaa vastata	Pitää usein paikkaansa	Pitää täysin paikkaansa
-2 pistettä	-1 pistettä	0 pistettä	+1 pistettä	+2 pistettä

Taulukko 4: Kyselylomakkeiden pisteytys

Osallistujat olivat nimenneet kyselylomakkeet, joko omalla nimellään tai käyttämällä nimi-merkkiä. Nimimerkin tarkoituksena oli se, ettemme arvioi ketään yksilöinä, vaan kyselyn ai-noana tavoitteena oli kerätä tuloksia opinnäytetyötä varten. Kyselylomakkeiden nimeämisen avulla pystyimme vertaamaan yksilöllisellä tasolla vastauksissa tapahtuvia muutoksia ensim-mäisen ja toisen kerran välillä.

Kirjasimme yksilötasolla jokaisen kysymyksen pisteet ja vertasimme pistemäärää ensimmäisen ja toisen vastauskerran välillä. Esimerkiksi, jos vastaaja oli vastannut ensimmäisellä kerralla kysymykseen ”en osaa vastata” ja toisella kerralla samaan kysymykseen ”pitää täysin paik-kaansa” kysymyksen pistemäärä oli muuttunut +2 pistettä. Laskimme kysymys kerrallaan jo-kaisen kysymyslomakkeen vastauksen pisteet yhteen, joten saimme ryhmän tuloksen. Las-kimme piste-erot ensimmäisen ja toisen vastauskerran välillä. Näin saimme tietoa siitä, minkä kysymysten vastauksissa oli tapahtunut suurimmat muutokset ryhmätasolla.

Tulosten arvioinnissa nostimme kustakin kategoriasta (itsetuntemus, vuorovaikutus, vakava leikillisuus) esille yhden kysymyksen, jonka pisteet olivat kasvaneet eniten. Nostimme katego-rioista myös kysymyksen, jonka pistemäärä oli laskenut eniten. Esittelemme yhteensä siis kuusi kysymystä, kolme eniten nousutta ja kolme eniten laskenutta. Ryhmätasolla merkittä-vää muutosta negatiiviseen suuntaan ei kyselylomakkeiden perusteella tapahtunut. Yksittäi-sen ihmisen vastauksissa tapahtunut muutos laskee merkittävästi koko ryhmän tulosta, jolloin ryhmätasolla tapahtunut muutos ei ole luotettava.

6.7 Jakaminen

Jaettaessa tutkimustuloksia tulee huomioida kohde, jolle tietoa halutaan jakaa. Kohde mää-rittelee sen, kannattaako tutkimustulokset jakaa kirjallisena raporttina vai suullisena esityk-senä. Kirjallisen raportin esitysmuoto määräytyy sen mukaan kenelle tuotos tehdään. Raportin vaikuttavuuden kannalta olennaisinta on tutkimustulosten tarkka ja riittävä kuvaaminen. Kir-jallinen tuotos kannattaa tarkistaa huolella ja muutoksia tulee tehdä kunnes tuotos on tar-peeksi kattava. (Yin 2014, 177-206.)

Kirjallinen raportti toteutettiin Laurean ohjeiden mukaisesti. Siitä välitettiin kopiot Rikosseu-raamuslaitoksen keskushallintayksikköön, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologi-seen kirjastoon, Vanajan vankilaan sekä yhteistyökumppanillemme Snelluun. Opinnäytetyö

julkaistiin Theseuksessa. Opinnäytetyön tulokset esiteltiin suullisesti arvioivassa seminaarissa 9.3.2018 Laurea ammattikorkeakoulussa. Seminaaria varten tehty Prezi -esitys on julkisesti nähtävissä osoitteessa <https://prezi.com/view/TvRWlrz7N78Djs3OSDh9/>.

7 Opinnäytetyön tulokset

Käytimme draamatyöpajojen toiminnan tulosten arvioinnissa kyselylomaketta sekä omaa ja yhteistyökumppaneiden havainnointia. Tärkeässä merkityksessä tulosten arvioinnissa olivat myös osallistujilta saatu suullinen palaute jokaisen draamatyöpajan jälkeen. Teimme jokaisen draamatyöpajan jälkeen muistiinpanot kyseistä kerrasta ja saadusta palautteesta. Kuvaamme ensin opinnäytetyön kolmen päätavoitteen tulokset. Draamatyöskentelyn hyödyt liittyivät vuorovaikutustaitoihin, itsetuntemukseen sekä vakavaan leikillisyyteen. Käsittelemme näiden kolmen teeman tuloksia omien otsikoiden alla. Nostamme kyselylomakkeen jokaisesta kategoriasta yhden kysymyksen, jonka pisteet nousivat eniten ryhmätasolla sekä yhden kysymyksen, jonka pisteet laskivat eniten ryhmätasolla.

7.1 Uudenlainen draamallinen toimintamuoto vankilassa tulokset

Omien havaintojemme sekä osallistujilta saadun palautteen perusteella draamatyöpajat olivat toimiva ja mielekäs toimintamuoto vankiloissa. Palautteen perusteella osallistujat kokivat draamatyöskentelyn mielenkiintoiseksi tavaksi käsitellä erilaisia teemoja. Draaman avulla oli mahdollista tarkastella erilaisia teemoja fiktiivisen maailman kautta. Opinnäytetyön toiminnan kautta veimme uudenlaista matalankynnyksen draamatoimintaa vankilaympäristöön.

Olimme valinneet suunnitelmallisesti jokaiselle draamatyöpajakerralle eri draamamenetelmän, jonka kautta tarkastelimme asioita. Ensimmäisellä kerralla käytimme menetelmänä etuoikeuskävelyä (kts. liite 5), jonka tavoitteena oli osallistujien ryhmäytyminen ja roolityöskentelyn kokeileminen. Tavoitteena oli osallistujien innostaminen ja sitouttaminen draamatyöpajoihin. Osallistujat lähtivät toimintaan mukaan avoimesti ja menetelmä toimi hyvin ryhmäytymisessä. He toivat esille sen, että etuoikeuskävely herätti sellaisia ajatuksia, joita ei arkipäivässä tule ajateltua. Puhuimme erilaisista elämän haasteista ja eri ihmisten tavoista reagoida niihin, riippuen henkilön sen hetkisestä elämäntilanteesta ja taustoista. Osallistujien ymmärrys erilaisista haasteista elämässä laajeni. Etuoikeuskävelyn avulla tehtiin näkyväksi se, että yksittäisen ihmisen elämän haasteet eivät määrittele koko persoonaa ja kaikilla ihmisillä on haasteita elämässään. Osallistujat kuvasivat roolien helpottavan eri asioiden pohtimista ja pitivät roolityöskentelyä innostavana elementtinä.

Ensimmäisellä draamatyöpajakerralla käynnistimme myös prosessidraaman valitsemalla musiikkikappaleen, joka toimi tulevien toimintakertojen pohjana. Mukanamme oli kaksi kappale-

vaihtoehtoa, mutta lopullinen kappale valikoitui vaihtoehtojen ulkopuolelta yhden osallistujan ideasta. Osallistujat pitivät tärkeänä sitä, että he saivat itse vaikuttaa kehyskertomuksen valintaan. Aktiivinen vuorovaikutus osallistujien kanssa jo ensimmäisestä kerrasta lähtien käynnisti yhteisen prosessin. Tämän avulla loimme avoimen ilmapiirin.

Toisella kerralla (kts. liite 6) jatkoimme prosessidraaman parissa luomalla roolihenkilön ja tarinan sen ympärille. Tarkasteltaviksi teemoiksi nousivat empatia, itsensä arvostaminen ja vaikeuksien voittaminen. Lähdimme tarkastelemaan teemoja virittäytymisharjoituksen avulla. Tämän jälkeen kuuntelimme musiikkikappaleen ja pohdimme kyseisten teemojen merkitystä elämässä. Osallistujat kokivat alkuun vaikeaksi itsensä arvostamisen ja empatian merkitysten ymmärtämisen. Rakensimme roolihenkilö ”Irman” piirtämällä sen paperille ja loimme Irmalle menneisyyden ja tämän hetkisen elämän toiminnallisten harjoitusten kautta. Teimme roolihenkilön kautta näkyväksi empatian ja itsensä arvostamisen merkityksiä. Asioiden näkyväksi tekeminen auttoi osallistujia ymmärtämään teemoja konkreettisella tasolla, mikä helpotti työskentelyä. Käsittelimme teemoja myös erilaisten draamaharjoitteiden kautta ja keskustelemalla niistä yhdessä. Rakensimme yhtenä harjoitteena kaksi äänimaisemaa, joiden tarkoituksena oli näyttää positiivisia asioita Irman lapsuudesta kyseisten teemojen kautta. Toinen äänimaisema käsitteli Irman perhettä ja toinen vapaa-ajan ihmissuhteita. Irman perhettä kuvaavasta äänimaisemasta tuli kuitenkin negatiivinen, joten yhdeksi haasteeksi tulivat huonot perhesuhteet. Tämän pohjalta lähdimme seuraavalla kerralla tarkastelemaan Irman perhesuhteita ja keksimään niihin ratkaisuja. Irman haasteiksi valikoituivat myös työttömyys ja sen mukana tuoma yksinäisyys.

Kolmannella kerralla (kts. liite 7) käytimme forum-teatteria, jotta saimme ratkaistua roolihenkilön elämän ristiriitoja ja vietyä tarinaa eteenpäin. Käsittelimme Irman yksinäisyyttä, johon vaikuttivat työttömyys ja rikkonaiset perhesuhteet. Päihteiden käyttö osoittautui myös yhdeksi haasteeksi. Virittäytymisharjoituksen myötä esille nousi ymmärrys siitä, miten laaja-alaista yksinäisyys voi olla. Osallistujat innostuivat forum-teatterista. He heittäytyivät rooleihin ja pitivät niiden esittämisestä. Heidän mielestään forum-teatteri oli helppo ja kiinnostava tapa tarkastella erilaisia elämän haasteita ja vaikuttaa niihin. Osallistujat kertoivat pääsevänsä roolityöskentelyn avulla hetkeksi irti omasta itsestä. Roolien avulla pystyttiin näyttämään sellaisia asioita, joita ei arkielämässä muuten välttämättä toisi esille. Esimerkiksi Irman seksuaalisuudesta puhuttiin ryhmässä avoimesti. Forum-teatterikerralla osallistujat pitivät tärkeänä sitä, että ryhmä oli niin luottamuksellinen, ettei tarvinnut jännittää mitä voi sanoa tai näyttää. Tarinaa pidettiin innostavana. Osallistujat halusivat olla paikalla jokaisella kerralla, jotta näkevät miten Irman elämässä tapahtuu.

Neljännellä kerralla (kts. liite 8) teimme näkyväksi Irman elämässä tapahtuneiden käännekohtien herättämiä, osallistujien omia tunteita ja tuntemuksia tarinateatterin avulla. Osallistujat

löysivät Irman tarinasta yhtymäkohtia omaan elämäänsä. Osallistujat toimivat jokainen vuorollaan kertojana ja toivat esille omia tuntemuksiaan. Muu ryhmä toimi näyttelijöinä tai yleisönä. Näyttelijät toivat näkyväksi erilaisten tekniikoiden kautta tarinankertojan tarinaa. Tarinateatterikerralla ohjauksen merkitys korostui. Tarinateatterin ohjaaja valitsi kertomuksesta harkitusti pääkohdat, jotka tehtiin näkyväksi. Muusikko rytmitti työskentelyä aloittamalla kohtauksen ja lopettamalla sen. Näin ryhmäläisten tuntemuksia pystyttiin käsittelemään turvallisesti.

Viimeisellä kerralla (kts. liite 9) pidimme loppujuhlat ja keskityimme palautteen keräämiseen. Keskustelimme draamatyöpajaprojektin aikana saaduista kokemuksista ja pohdimme niiden merkityksestä tulevassa siviilielämässä. Osallistujat ymmärsivät vankeusajan olevan hyvää aikaa itsensä kehittämiseksi. Usea osallistujista toi esille sen, että projekti olisi voinut kestää pidempään. Heidän mielestään draamatyöpaja oli hyvä toimintamuoto vankilaympäristössä.

Seuraavassa taulukossa kuvaamme kyselylomakkeiden avoimista kysymyksistä saatua palautetta, joka on analysoitu laadullisen sisällönanalyysin avulla. Liitteessä 12 löytyy sisällönanalyysin erivaiheet, joiden kautta pääluokat on rakennettu.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Draaman avulla oppiminen Draaman mielekkyys Itsetuntemuksen vahvistuminen Vuorovaikutustaitojen kehittyminen Vakava leikillisuus	Draaman monipuolisuus	Draama on mielekäs toimintamuoto itsensä kehittämisessä
Kannustava ilmapiiri Me-hengen merkitys	Yhdessä tekeminen	Ammatillinen osaaminen ja yhteistyö
Toiminnan vähäisyys	Toiminnan tarpeellisuus	Draamatoimintaa tarvitaan lisää

Taulukko 5: Avointen kysymysten abstrahointi

Avointen kysymysten pääluokiksi nousivat ”draama on mielekäs toimintamuoto itsensä kehittämisessä”, ”ammatillinen osaaminen ja yhteistyö” sekä ”draamatoimintaa tarvitaan lisää”. Osallistujilta saadun palautteen perusteella draamatyöskentelyä pidetään tärkeänä ja hyödyllisenä toimintamuotona. Ohjaajien ammatillinen osaaminen on tärkeässä roolissa toiminnan onnistumisessa. Yhteistyöllä tarkoitetaan luottamuksellisen ilmapiirin luomista ja yhdessä tekemistä, jotka syntyvät toiminnan rakentamisesta osallistujalähtöisesti. Kaikki osallistujat olivat yhtä mieltä siitä, että draamallista toimintaa vankilaympäristössä tarvittaisiin lisää.

7.2 Draama työkaluna itsensä kehittämisessä tulokset

Toisena päätavoitteena oli tutkia, miten draamaa voi käyttää työkaluna itsensä tutkimisessa ja kehittämisessä. Omien havaintojen sekä suullisen palautteen perusteella osallistujien myönteiset näkemykset itsestä lisääntyivät. Kyselylomakkeiden monivalintakysymyksistä saadut tulokset ovat ristiriidassa suullisen palautteen ja omien havaintojemme kanssa, koska usean kysymyksen pisteet laskivat.

Osallistujat kertoivat, että tasa-arvoinen ilmapiiri oli draamatyöpajoissa tärkeä. Osallistumista helpotti se, ettei tarvinnut kokea eriarvoisuutta, jota usea osallistujista oli eri tilanteissa joutunut aiemmin kokemaan. Draamatyöskentely oli ryhmämuotoista, mutta jokainen osallistuja koki työskentelyn omasta näkökulmastaan. Roolisuoja mahdollisti asioiden käsittelyn turvallisesti ja etäännytetysti. Draaman ja erilaisten roolien avulla osallistujat saivat uudenlaisia kokemuksia, jolloin ymmärrys omista tunteista sekä muiden näkökulmista lisääntyivät.

Jokainen draamatyöpaja lopetettiin yhteiseen hetkeen, jossa kävimme läpi draamatyöpajan toiminnan sekä sen herättämiä ajatuksia ja kokemuksia. Osallistujat jakoivat avoimesti kokemuksiaan kuluneesta työpajasta. Loppukeskusteluissa ilmeni useaan otteeseen osallistujien samankaltaisia kokemuksia, joista keskustelemalla osallistujat oppivat laajentamaan näkökulmiaan. Loppukeskusteluissa osallistujat itse kertoivat oivaltaneensa sen, että asioita on mahdollista tarkastella useasta eri näkökulmasta, jotka auttavat erilaisten valintojen tekemisessä.

Ryhmässä näkyi selkeitä voimaantumisen elementtejä. Osallistujien oma avoimuus lisääntyi ja he oppivat antamaan rakentavaa palautetta toisilleen. Onnistumisen kokemukset mahdollistivat voimaantumisen. Opinnäytetyön nimi *”Itsensä kehittäminen on mahdollista, unelmat voivat toteutua”* tulee suoraan yhdeltä osallistujalta saadusta kirjallisesta palautteesta, jonka hän oli vastannut kysymykseen *”Miten hyödylliseksi koit draamatyöpajat?”*. Jo toisella draamatyöpajakerralla yksi osallistujista teki oivalluksen siitä, että vankeusaikaa voi käyttää hyödyksi oman itsensä kehittämiseen. Hän sanoi, ettei ollut aiemmin ajatellut asiaa, vaan se tuli esille draamatyöskentelyn myötä:

”Hei muuten, tähän on mun omaa aikaa itelleni”.

Palautteessa osallistujat kertoivat oivaltaneensa pienten valintojen merkityksen koko elämän kannalta. Draamatyöskentelyssä tämä tuotiin näkyväksi forum-teatterin avulla, jolloin osallistujat vaikuttivat roolihenkilön elämään tekemällä pieniä muutoksia, joista tuli käännekohtia roolihenkilön elämässä. Esimerkiksi roolihenkilön ongelmallisessa elämäntilanteessa päihteet olivat mukana. Kun roolihenkilön elämän ongelmakohtia ratkaistiin, myös päihteet jäivät pois

osallistujien omasta aloitteesta. Forum-teatterikerralla esitettiin osallistujien itse suunnittelema kohtaus, jossa roolihenkilö valitsi toisin kuin aiemmin elämässään. Ensimmäisessä kohtauksessa hän meni ravintolaan ja tilasi itselleen drinkin. Toisella esityskerralla osallistujat olivat tehneet muutoksen Irman elämään, jonka jälkeen kohtauksessa ikään kuin luonnostaan Irma tilasi alkoholijuoman sijaan kahvin.

Kuva 1: Osallistujien kanssa luotu roolihenkilö

Ylläolevassa kuvassa on yhdessä osallistujien kanssa luotu roolihenkilö, jonka kautta eri teemoja käsiteltiin. Ensimmäisessä kuvassa on roolihenkilö draamatyöskentelyn alussa ja toisessa kuvassa roolihenkilö viimeisellä draamatyöpajakerralla. Kuvasta huomaa selkeästi muutoksen, joka Irman elämään saatiin aikaiseksi erilaisten draamallisten menetelmien avulla.

7.3 Kirjallisen materiaalin luomisen tulokset

Opinnäytetyön kirjallisen osuuden tavoitteena oli luoda monipuolisesti erilasiin tutkimuksiin pohjautuva kokonaisuus draaman mahdollisuuksista vankilaympäristössä. Kirjallisen työn tarkoitus on lisätä tietoa ja ymmärrystä draaman monipuolisesta hyödynnettävyydestä sosiaali- ja rikosseuraamusalalla. Tästä näkökulmasta ja työtavasta ei ole aiempaa tutkimustulosta.

Tulosten perusteella olemme sitä mieltä, että draamatyöpajat voisivat olla tulevaisuudessa osana rangaistusajansuunnitelmaa yhtenä vaihtoehtoisena kuntoutusmuotona. Draamatyöpajat poikkeavat muista luovista toiminnoista siten, että ne ovat täysin osallistujalähtöisiä ja ne rakennetaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa. Draaman avulla erilaisia asioita voidaan käsitellä oikea-aikaisesti osallistujien omien tarpeiden ja toiveiden pohjalta.

Meidän omien, osallistujien ja yhteistyökumppanin kokemusten perusteella draama on mielekäs ja vaikuttava vaihtoehtoinen työmuoto akkreditoitujen toimintaohjelmien rinnalla vankilaympäristössä.

7.4 Itsetunto ja itsetuntemus

Draamatyöpajoissa osallistujien itsetuntemuksen vahvistumisessa näkyi selkeää muutosta. Taulukossa kuvaamme itsetuntemuksen kategorian kysymystä, jossa tapahtui suurinta positiivista muutosta.

Pystyn vaikuttamaan asioihini	+ 3 pistettä
-------------------------------	--------------

Taulukko 6: Kysymys, jonka pisteet nousivat eniten ryhmätasolla itsetuntemuksen kategoriassa

Prosessidraaman avulla luodun roolihenkilön avulla ratkaisimme erilaisia ristiriitatilanteita. Itsetuntemuksen kategoriassa selkeintä muutosta tapahtui kysymyksessä ”pystyn vaikuttamaan asioihini”. Tämä ilmeni erityisesti forum-teatterikerralla, jolloin vaikutimme roolihenkilön elämän ristiriitatilanteisiin kokeilemalla erilaisia toimintatapoja. Osallistujat ehdottivat erilaisia ratkaisutapoja ja puhuivat ääneen sitä, että ymmärrys omista virheellisistä toimintatavoista kasvoi. Keskusteluissa huomattiin, kuinka pienillä asioilla voidaan vaikuttaa eri tilanteiden tapahtumaketjuun isollakin mittakaavalla. Pohdimme sitä, kuinka pienillä asioilla voidaan saada suuria merkityksiä, esimerkiksi miten omalla toiminnalla voidaan vaikuttaa tuleviin tilanteisiin siviilissä. Tilanteiden näkyväksi tekeminen teki asioista helpommin ymmärrettäviä, kuin puhumisen avulla käydyt tilanteet.

Havainnoimme osallistujien toimintaa viiden viikon ajan. Ensimmäisellä draamatyöpajakerralla osallistujissa näkyi epävarmuutta ja he toivat esille epäonnistumisen pelkoa. Havainnoimme osallistujissa tapahtuvaa muutosta jokaisen draamatyöpajakerran aikana. Onnistumisen kokemusten myötä epäonnistumisen pelko väheni jokaisella draamatyöpajakerralla. Sirpa Zotow ei päässyt osallistumaan kolmannelle ja neljännelle draamatyöpajakerralle, joten hän pystyi havainnoimaan osallistujissa tapahtuvaa muutosta etäisemmin kuin me ryhmän ohjaajina. Hän kertoo antamassaan palautteessa huomaavansa selkeitä voimaantumisen merkkejä:

”Draaman keinoin naiset pääsivät pohtimaan omaa tilannettaan ja kertomaan omista toiveistaan turvallisesti, uskon 25 vuoden vankilaryhmän ohjaajakokemuksella, että myös todellista voimaantumista tapahtui.”

Draamatyöpajojen palautteen perusteella osallistujat saivat vahvistusta ymmärrykselle siitä, että itsensä kehittäminen on mahdollista. Tarinateatterin avulla käsittelimme ja teimme näkyväksi osallistujien omia tunteita ja tuntemuksia, siitä mitä fiktiivinen tarina on herättänyt.

Fiktiivinen tarina herätti häpeän, inhon ja pettymyksen tunteita sekä onnistumisen kokemuksia, iloa ja riemua. Kaikki esille tulleet tunteet käytiin läpi draaman keinoin, fyysisesti kokeilemalla eri tunnetiloja ja niiden vaikutusta kehoon. Kävimme tunteita läpi myös keskustellen niistä teoreettisella tasolla. Keskustelimme lisäksi eri ihmisten tavoista kokea ja käsittää eri tunteita. Joillain osallistujista nousi esille ymmärrys aiemmasta käyttäytymismallistaan, johon kuului muiden pakonomainen miellyttämisen tarve. Käsittelimme erilaisia vaihtoehtoisia käyttäytymismalleja.

Arvostan itseäni	- 3 pistettä
------------------	--------------

Taulukko 7: Kysymys, jonka pisteet laskivat eniten ryhmätasolla itsetuntemuksen kategoriassa. Itsetuntemuksen osalta kysymys ”arvostan itseäni” on laskenut merkittävimmin. Neljällä seitsemästä vastaajasta vastaus on laskenut vaihtoehdosta ”pitää täysin paikkaansa” vaihtoehtoon ”pitää usein paikkaansa”. Yhdellä vastaajasta vastaus on noussut yhdellä pisteellä, yhdellä ei tapahtunut muutosta ja yhdellä vastaus on muuttunut vaihtoehdosta ”en osaa vastata” vaihtoehtoon ”pitää joskus paikkansa”.

Osallistujat toivat esille sitä, että draamatyöskentely on helppo ja mielekäs toimintamuoto, sillä draaman hyödyllisyys tulee toiminnan mukana. Osallistujat kuvasivat toiminnan mielekkyyden olevan siinä, että työskentely tapahtui roolien kautta ja kenenkään ei tarvinnut tuoda omia kokemuksiaan suoraan esille. Suullisessa palautteessa osallistujat nostivat esille sen, että he saivat itsetutkiskelun kautta ymmärrystä siitä, mitä itsensä arvostaminen on ja mitä eri osa-alueita se pitää sisällään. Osallistujat kertoivat saaneensa oivalluksia kehitettävistä asioista itsessään ja ymmärsivät kehityksen olevan mahdollista pienilläkin muutoksilla. Osallistujat oppivat draaman avulla tunnistamaan ja kertomaan positiivisia asioita itsestään.

7.5 Vuorovaikutus

Draamatyöpajojen tulosten mukaan osallistujien vuorovaikutustaidot paranivat. Seuraavassa taulukossa kuvataan kysymys, jonka pisteet nousivat ryhmätasolla eniten vuorovaikutuksen kategoriassa.

Minun on helppo kuunnella toisten mielipiteitä	+ 8 pistettä
--	--------------

Taulukko 8: Kysymys, jonka pisteet nousivat eniten ryhmätasolla vuorovaikutuksen kategoriassa

Kaikista merkittävin muutos tapahtui vuorovaikutuskategorian kysymyksessä ”Minun on helppo kuunnella muiden mielipiteitä.” Tämän kohdan pisteet nousivat tai pysyivät samana jokaisella osallistujalla. Draamatyöpajojen edetessä osallistujat alkoivat antamaan toisilleen

useammin rakentavaa palautetta ja se otettiin hyvin vastaan. Havaintojemme mukaan osallistujat ottivat arvostavasti vastaan toistensa mielipiteet ja vertailivat eri näkemyksiä rakentavasti keskenään. Tämä oli aiemmin ollut osallistujien mukaan haastavaa. Osallistujat kokivat tärkeäksi luottamuksellisen ympäristön ja ryhmäläisten niin ohjaajien kuin osallistujien tasa-vertaisuuden. Kyselylomakkeiden pisteiden perusteella osallistujat oppivat kuuntelemaan ja arvostamaan toistensa mielipiteitä sekä tuomaan esille omia mielipiteitään.

Sovimme jo draamasopimuksessa, ettei toisten toimintaa ja mielipiteitä arvostella. Sovimme myös, että jokainen puhuu vuorollaan ja että jokainen saa tuoda omia näkemyksiään esille juuri sen verran kuin itse haluaa. Rajasimme henkilökohtaisten asioiden esille tuomista tarpeen mukaan. Palautteessa osallistujat toivat esille sen, että olivat keskustelleet draamatyöpajojen herättämistä ajatuksista myös draamatyöpajojen ulkopuolella. Tutustuminen toisiin osallistujiin sekä yhteisten kokemusten ja ajatusten esille tuleminen lisäsivät yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka loi vertaistuellista ilmapiiriä. Kirjallisessa palautteessa mainittiin useaan otteeseen draamatyöpajojen mieluisimmiksi asioiksi yhdessä tekemisen ilo sekä hyvä ryhmähenki. Suullisen palautteen mukaan useat osallistujista kokivat sosiaalisten taitojensa parantuneen ja toivat esille niiden merkityksen myös tulevassa siviilielämässä. He kertoivat saaneensa erilaisten harjoitteiden kautta rohkeutta vuorovaikutustilanteisiin.

Otan muut huomioon toiminnassani	- 3 pistettä
----------------------------------	--------------

Taulukko 9: Kysymys, jonka pisteet laskivat eniten ryhmätasolla vuorovaikutuksen kategoriassa

Vuorovaikutuksen kategoriassa merkittävin pisteiden lasku tapahtui kysymyksessä ”Otan muut huomioon toiminnassani.” Yhdellä vastaajista tämä kohta laski kaksi pistettä, yhdellä yhden pisteen ja muulla ryhmällä vastauksessa ei tapahtunut muutosta.

Palautekeskustelussa nousi esille osallistujien tekemiä oivalluksia siitä, etteivät ota omassa toiminnassaan huomioon muita niin hyvin, kuin aiemmin olivat ajatelleet. Osallistujien ymmärrys vuorovaikutuksen moninaisuudesta lisääntyi. Näkemys omista sosiaalisista taidoista realisoitui. Draamatyöpajoissa näkyi kuitenkin se, miten osallistujat oppivat huomioimaan toistensa toimintaa paremmin. Esimerkiksi toisella draamatyöpajakerralla rakensimme Irman kodin tuokiokuvaharjoituksen avulla, jolloin jokainen esitti yhtä osaa Irman asunnosta. Tässä kohtaa osallistujat eivät reagoineet toistensa tekemiseen, vaan keskittyivät omaan suoritukseensa. Viimeisellä kerralla teimme näkyväksi Irman nykyhetkeä ja tulevaisuutta samanlaisen harjoituksen avulla. Tällöin osallistujat ottivat huomioon toistensa toiminnan ja liittyivät kuvaan täydentämällä toisiaan.

Draamatyöpajojen tarkoituksena oli aktivoida osallistujia sekä antaa näkökulmia oman toiminnan vaikutuksesta tulevaisuuteen. Draaman avulla vahvistettiin vuorovaikutustaitoja sekä löydettiin omia voimavaroja. Osallistujat kertoivat draamatyöpajoissa kiinnittäneensä huomiota elekielen merkitykseen vuorovaikutustilanteissa. Osallistujat saivat itse päättää miten Irman tarina etenee, jolloin jokainen toi esille omia näkökulmiaan. Välillä haluttiin rikkoa rajoja ja kokeiltiin asioita, joita omassa elämässään ei voisi tehdä.

7.6 Vakava leikillisuus

Käytämme tässä työssä sanaa vakava leikillisuus, jolla tarkoitamme ihmisen joustavuutta, avoimuutta, itsensä haastamista ja uusien asioiden kokeilua, spontaaniutta, näkökulman vaihtamisen taitoa sekä kykyä asettua toisen rooliin. Draamatyöpajoissa osallistujat osallistuivat erilaisiin ja itselleen uusiin harjoituksiin. Korostimme sitä, ettei aiempaa osaamista tarvitse ja ettei harjoituksia ei voi tehdä väärin. Tämän avulla vähennettiin epäonnistumisen pelkoa.

Tykkään haastaa itseäni erilaisissa tilanteissa	+ 1 pistettä
---	--------------

Taulukko 10: Kysymys, jonka pisteet nousivat eniten ryhmätasolla vakavan leikillisyyden kategoriassa

Vakavan leikillisyyden kategoriassa suurin muutos tapahtui kohdassa ”tykkään haastaa itseäni erilaisissa tilanteissa”. Osallistujista kenelläkään ei ollut aiempaa kokemusta draamapajatyöskentelystä. Osa kertoi, että ensimmäinen draamatyöpaja korvasi kyseisen päivän työtoiminnan, joten osallistuminen oli ikään kuin pakotettua. Kerroimme alusta alkaen, että draamatyöpajoihin osallistuminen on vapaaehtoista. Ensimmäisellä kerralla osallistujien kannustaminen, motivoiminen ja ohjaajien antama selkeä ohjeistus oli avainasemassa tulevan työskentelyn onnistumiseksi. Motivoinnin ja ohjeistuksen myötä kaikki lähtivät avoimesti mukaan toimintaan. Palautteessa moni osallistujista toi esille sen, että pieni pakotus on alussa hyvä, jotta lähtee mukaan itselleen uudelleen toimintaan. Osallistujat olivat sitä mieltä, että ensimmäisen kerran pitäisi olla aina pakollinen uudelleen toiminnan alkaessa. Moni koki, ettei tiennyt mistä toiminnassa on varsinaisesti kyse. Vain yksi osallistuja jättäytyi ensimmäisen kerran jälkeen omaehtoisesti pois draamatyöpajoista. Kolme osallistujaa joutui jäämään draamatyöpajoista pois itsestä ja meistä riippumattomista syistä. Draamatyöpajoissa kävi seitsemän aktiivista osallistujaa.

Draamatyöpajoissamme kiinnitimme huomiota keskittymisen merkitykseen. Ensimmäisillä keroilla keskittyminen näyttäytyi välillä haastavana. Ohjasimme jokaisen draamatyöpajan alussa keskittymisharjoituksen, jotta osallistujat olisivat läsnä juuri siinä hetkessä. Havainnointiemme mukaan keskittymiskyky parani selkeästi jokaisen draamatyöpajakerran myötä. Ylimääräinen hälinä väheni loppua kohden ja myös osallistujat alkoivat pitää taukoja tarpeettomana. Osallistujat osallistuivat draamallisiin harjoitteisiin tosissaan ja ottivat hyvin vastaan

toistensa ideat ja ajatukset. Eläytyminen ja heittäytyminen erilaisiin harjoituksiin vahvistuivat jokaisella kerralla ja osallistujat oppivat liittymään spontaanisti toistensa tekemiseen. Selkeän ohjeistuksen merkitys näkyi harjoitteiden onnistumisessa.

Opinnäytetyön ensimmäisestä draamatyöpajasta alkaen empatia oli vahvasti läsnä työskentelytavoissamme. Teimme draaman avulla näkyväksi elämän erilaisia haasteita ihmisten elämässä sekä kokeilimme erilaisia toimintatapoja niiden ratkaisemiseksi. Lisäksi tarkastelimme sitä, miten erilaisissa elämäntilanteissa olevat ihmiset voivat kokea ja tuntea asioita. Tämän avulla pysähdyimme hetkeksi pohtimaan asioita eri näkökulmista ja vähensimme mahdollisia ennakkoluuloja. Osallistujien mukaan tarina teki asioiden tarkastelusta mielekäästä, innostavaa ja mukaansa tempaisevaa. Keskustelimme yhdessä eri toimintatapojen syy-seuraussuhteesta ja näiden merkityksestä oman elämän tapahtumiin. Draaman avulla on mahdollista tarkastella lähes mitä tahansa muutosprosesseja.

Toimintaan sitoutuminen on minulle helppoa	- 3 pistettä
--	--------------

Taulukko 11: Kysymys, jonka pisteet laskivat eniten ryhmätasolla vakavan leikillisyyden kategoriassa

Vakavan leikillisyyden kategoriassa eniten pisteet laskivat ryhmätasolla kohdassa ”toimintaan sitoutuminen on minulle helppoa”. Kuitenkin yksilötasolla yhdellä osallistujista tämä kohta nousi +4 pistettä, joka on paras pistemäärä, joka vastauksista voi tulla. Joinakin kertoina osa osallistujista kuvasi draamatyöpajoihin tulemisen olevan raskasta työpäivän jälkeen. Kaikki antoivat kuitenkin positiivista palautetta draamatyöpajojen jälkeen, ja kertoivat olevansa tyytyväisiä siitä, että tulivat paikalle. Kaikki draamatyöpajoihin ilmoittautuneet osallistuivat jokaiselle kerralle, ellei ollut itsestä riippumattomia poissaoloja. Kirjallisessa sekä suullisessa palautteessa toivottiin, että draamatyöskentely voisi olla pidempikestoista, joten pisteiden lasku on ristiriidassa muiden tulosten kanssa.

8 Arviointi

Käytimme tulosten arvioinnin tukena Erkki Laakson (2004), Annukka Häkämiehen (2007) ja Soile Rusasen (2002) väitöskirjoja, vankilateatteria käsittelevää Vapauden kauhu -teosta (2016) sekä Psykologian lehdessä (05/2016) julkaistua artikkelitutkimusta vankilateatterista. Peilaamme näiden tutkimusten tuloksia oman opinnäytetyömme tuloksiin. Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että draaman avulla voidaan vahvistaa osallistujien itsetuntemusta ja vuorovaikutustaitoja sekä lisätä avoimuutta, joustavuutta ja heittäytymiskykyä. Myös muissa tutkimuksissa ilmenee samankaltaisia tuloksia. Nostimme tutkimuksista sellaiset tulokset näkyviin, joita myös meidän draamatyöpajoissa esiintyi. Muiden tutkimusten tulokset vahvistavat omaa näkemystämme draaman vaikuttavuudesta.

8.1 Toiminnan arviointi

Sosiokulttuurinen innostaminen on toiminnallinen työtapana, jonka lähtökohtana on toimintaympäristön erityispiirteiden ymmärtäminen. Innostamisen perusta on toisen ihmisen kunnioittaminen juuri sellaisenaan kuin hän on. (Kurki 2010, 194-198.) Olimme molemmat aiemmin työskennelleet vankilaympäristössä, joten tiedostimme sen erityispiirteet. Draamatyöpajojen lähtökohtana oli se, että jokainen osallistujista oli keskenään samanarvoisia. Saimme sekä osallistujilta että yhteistyökumppaniltamme palautetta ennakkoluulottomasta työskentelystä sekä tasa-arvoisen ja kunnioittavan ilmapiirin luomisesta. Lähdimme toteuttamaan draamatyöpajoja ennakkoluulottomasti siitä lähtöajatuksista, että suunnittelemme toiminnan yhdessä osallistujien kanssa.

Erilaiset luovat toiminnat ovat yleistymässä kuntoutusmuotona vankiloissa (Pirttilä-Backman, Menard, Silfver-Kuhlamppi & Myyry 2015, 407). Opinnäytetyön tulosten perusteella draamatyöskentely on mielekäs ja vaikuttava toimintamuoto vankilaympäristössä. Osallistujat kertoivat tehneensä oivalluksia omasta elämästään ja omista toimintatavoistaan seuraamalla fiktiivisen roolihenkilön tarinaa. Tämän perusteella draamatyöskentely on vaikuttava ja tavoitteellinen toimintamuoto, jota voisi hyödyntää yhtenä vaihtoehtona rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa.

Tuloksissa ilmeni, että osallistujat kokivat yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistuneen draamatyöpajojen myötä. Tutustumista muihin ryhmäläisiin pidettiin tärkeänä. Samankaltaisia tuloksia esiintyi myös muissa tutkimuksissa. Vankilateatteri: muutoksen mahdollistajana? artikkelitutkimuksessa (2015, 411) nousi esille se, että draama mahdollisti tutustumisen muihin ryhmäläisiin. Tutustumisen myötä toisissa ihmisissä opittiin näkemään uusia piirteitä, joka puolestaan lisäsi keskinäistä arvostusta. Teatteriprojekti lisäsi yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tutustuminen muihin vankeihin helpottui, kun se perinteisesti vankilaympäristössä saattaa olla haastavaa. Myös Vapauden kauhu (2016) teoksessa sosionomi-diakoniaopiskelijat kuvaavat vankilateatteriprojektiin osallistuneiden itsevarmuuden kasvaneen, mikä puolestaan vahvisti sosiaalisia taitoja. Tärkeässä merkityksessä myös tässä projektissa kuvattiin yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistuminen ja hyvä me-henki.

Rusanen kuvaa väitöskirjassaan (2002, 156-161) draaman vaikuttaneen peruskoulun oppilaiden vuorovaikutustaitoihin ja ryhmässä toimimiseen. Oppilaat kuvasivat päiväkirjoissaan oman rohkeutensa kasvaneen ilmaisutaidon tuntien myötä sen suhteen, että pystyi toimimaan missä tahansa ryhmässä, vaikka kaikki ryhmäläiset eivät olleetkaan entuudestaan tuttuja. Draamatyöskentelyn myötä yhteenkuuluvuuden tunne ja me-henki vahvistuivat. Draamatyöskentely nähtiin myös vaikuttaneen oppilaiden sosiaalisiin taitoihin positiivisesti. Vuorovaikutustilanteet helpottuivat rohkeuden lisääntymisen myötä. Oppilaat kertoivat ilmaisutaidon opettaneen heille empatiaa, joka helpotti asioiden ymmärtämistä myös muiden ihmisten kannalta.

Ilmaisutaidon ja roolinvaihtojen avulla asioita pystyttiin tarkastelemaan toisten näkökulmasta.

Erkki Laakson väitöskirjassa (2004, 165-167) kävi ilmi, että opettajaopiskelijat kokivat voimaantumisen kokemuksia sosiaalisissa taidoissa, joka näkyi ryhmässä olon sekä työskentelyn helpottumisena. Osallistujien mukaan jokaisen ryhmän jäsenen osallistuminen vaikuttaa draamatyöskentelyn onnistumiseen. Onnistuneen draamatyöskentelyn kannalta ryhmän luottamus, turvallinen ympäristö ja osallistujien tasavertaisuus koettiin tärkeiksi ominaisuuksiksi. Väitöskirjassa osallistujat kertoivat oppineensa draaman avulla toisten ryhmäläisten kunnioittamisen, mielipiteiden arvostamisen sekä kuuntelun tärkeydestä.

Opinnäytetyön tulosten perusteella osallistujien avoimuus ja rohkeus lisääntyivät ja he oppivat antamaan sekä vastaanottamaan palautetta. Draamatyöskentelyn kautta on mahdollista kehittää omia sosiaalisia taitojaan monipuolisesti. Osallistujat kuvasivat roolinvaihtojen olevan mieltä avartavia ja asioita pystyttiin hahmottamaan myös muiden ihmisten näkökulmasta. Hyvä me-henki ja yhdessä tekeminen koettiin tärkeiksi asioiksi onnistuneen draamatyöskentelyn kannalta. Draaman avulla osallistujat pääsivät tutustumaan toisiinsa ja löysivät yhdistäviä asioita, joka mahdollistaa vertaistuen myös draamaryhmän ulkopuolella.

Häkämiehen (2007, 121) väitöskirjassa eläytymiskyvyn kehittyminen liittyi roolityöskentelyn syventymisen lisäksi toisten ryhmäläisten tunteisiin eläytymiseen. Ryhmän sisäisen luottamuksen synty ja me-hengen vahvistuminen mahdollistivat tunteiden turvallisen jakamisen ja empatian. Valitsimme tarkoituksella tarinateatterin vasta toiseksi viimeiselle kerralle, jotta ryhmä koki ilmapiirin tarpeeksi turvalliseksi omien tunteiden jakamiseen.

8.2 Draaman hyödyntäminen itsensä kehittämässä arviointi

Hyvä itsetunto vaikuttaa ihmisen sosiaalisiin taitoihin. Hyvän itsetunnon omaavan ihmisen on helpompi toimia sosiaalisissa tilanteissa ja kehittää omia vuorovaikutustaitojaan. Itseään arvostava ihminen pystyy arvostamaan myös muita ihmisiä sekä ottamaan muut huomioon toiminnassaan. Hyvä itsetunto mahdollistaa empaattisuuden ja sosiaalisten taitojen oppimisen helpommin kuin heikko itsetunto. (Keltikangas-Järvinen 1999, 36-38.)

Aiemmissä tutkimuksissa itsetunnon ja itsetuntemuksen kohentuminen on ollut keskeisimpiä draamatyöskentelyn vaikutuksia. Tämä tulos ilmeni myös meidän opinnäytetyössämme. Erkki Laakson (2004, 164-166) väitöskirjan tutkimustulosten mukaan draaman avulla osallistujat kokivat saavansa uudenlaisia keinoja itsensä ja omien tunteiden tarkasteluun. Osallistujat kertoivat saaneensa draaman kautta rohkeutta ja vahvistusta omien voimavarojen käyttöön tulevaisuudessa. Voimaantuminen näkyi itsetuntemuksen vahvistumisena ja itsensä kehittämismahdollisuuksien ymmärtämisenä.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että draaman avulla on mahdollista vahvistaa osallistujien itsetuntemusta. Onnistumisen kokemukset mahdollistivat positiivisemmän minäkuvan rakentamisen ja itsearvostuksen lisääntymisen. Osallistujat ottivat uudet harjoitukset hyvin vastaan ja kokeilivat erilaisia draamallisia menetelmiä avoimin mielin. Harjoituksiin eläytyminen ja heittäytyminen vahvistuivat jokaisella draamatyöpajakerralla ja epäonnistumisen pelko väheni.

Vankilateatteri: muutoksen mahdollistajana? artikkelitutkimuksen (2015) haastatteluissa osallistujat kertoivat vankilateatterin lisäävän avoimuutta ja rohkeutta, vähentävän epäonnistumisen pelkoa sekä parantavan omaa toimintakykyä. Draaman avulla osallistujien aloitekyky lisääntyi sekä uusien toimintamallien oppiminen mahdollisti voimaantumisen kokemuksia. (Pirttilä-Backman & Menard ym. 2015, 413-415.) Rusasen (2002, 181-182) väitöskirjassa ilmaistaidon tunneille osallistuneet opiskelijat kuvaavat itsetuntemuksensa kasvaneen, jonka myötä myös itseluottamus ja rohkeus lisääntyivät. Itseluottamuksen kasvun myötä epävarmuus omasta itsestä väheni. Osallistujat kertoivat oppineensa tunnistamaan ja erittelemään omia tunteitaan. Häkämiehen (2007, 115-121) väitöskirjassa draamatyöskentelyn todettiin vaikuttaneen positiivisesti osallistujien itsetuntemukseen. Osallistujat kertoivat oppineensa draaman avulla paljon omasta itsestä. He oppivat tunnistamaan ja reflektoimaan omia tunteitaan sekä itsensä ilmaiseminen helpottui. Itseluottamuksen kasvu lisäsi itsensä hyväksymistä ja arvostamista.

Annukka Häkämiehen väitöskirjan (2007) tuloksissa muutosta tapahtui toisten huomioimisessa, kuuntelemisessa sekä kärsivällisyyden ja ongelmaratkaisutaitojen kehittymisessä ryhmätyöskentelyssä. Osallistujat kuvasivat ryhmän toimineen peilinä, jonka avulla osallistujia pystyi laajentamaan näkökulmiaan, saamaan palautetta ja ymmärtämään toisen ihmisen näkemyksen itsestään. Näkökulmien laajentuminen lisäsi ymmärrystä siitä, että saman asian voi tehdä ja ajatella usealla eri tavalla, eikä ole vain yhtä oikeaa tapaa. Tämän saavuttamiseksi osallistujat pitivät erittäin tärkeänä luottamusta ryhmäläisten välillä ja turvallista ilmapiiriä draamaryhmissä.

Draamatyöskentely paransi osallistujien keskittymiskykyä ja lisäsi empatiakykyä. Draamatyöskentelyn avulla lisättiin ryhmäläisten omaa aktiivisuutta. Draama osallisti alusta alkaen osallistujia vaikuttamaan toiminnan sisältöön. Jokaisen kerran myötä osallistujien aktiivisuus lisääntyi ja harjoitteita tehtiin niihin eläytyen. Erkki Laakso viittaa väitöskirjassaan (2004, 166) Wayne (1978) sanomaan, jonka perusteella draamassa opitaan kaksi asiaa: syvä keskittyminen ja tosissaan tekeminen. Myös Rusanen kuvaa väitöskirjassaan (2002) keskittymisen ja itsehillinnän olevan olennaisia ilmaistaidon tuntien oppimiskohtia. Osallistujat kuvasivat toiminnan

olevan onnistunutta silloin, kun jokainen osallistui harjoitteisiin keskittyneesti. Monet oppilaat kertoivat päiväkirjoissaan oppineensa itsekuria, itsehillintää sekä keskittymiskykyä. Näiden taitojen oppiminen mahdollisti eläytymisen ilmaisutaidon harjoitteisiin. Draaman avulla laajennettiin omia näkökulmia sekä vähennettiin omia ennakkoluuloja. Osallistujat kokivat roolisuojan tärkeänä draamatyöskentelyssä, jolloin henkilökohtaisiakin asioita pystyi tarkastelemaan etäännytetysti.

Rusanen (2002, 183) kertoo osallistujien empatiakyvyn kasvaneen ilmaisutaidon oppituntien myötä. Osallistujat kuvaavat päiväkirjoissaan ymmärryksensä toisen ihmisen tunteista lisääntyneen. Eläytyminen toisen ihmisen asemaan sekä erilaisten kohtausten katsominen lisäsi osallistujien empatiakykyä sekä kykyä asettua toisen ihmisen rooliin. Roolityöskentelyn avulla kokeiltiin ihmisten erilaisia kohtaamisia. Tilanteiden avulla päästiin keskustelemaan toimintatapojen vaikutuksesta tilanteiden kulkuun. Rusasen mukaan (2002, 156) ilmaisutaidon tunnit olivat moraalien ja etiikan opettelua kokemuksellisesti. Häkämiehen (2007, 131) väitöskirjassa draamalliset harjoitukset, erityisesti improvisaatio lisäsi osallistujien rohkeutta ja spontaanuutta.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että osallistujien itsetuntemus vahvistui. Tulosten perusteella osallistujien minäkäsitys muuttui aiempaa realistisemmaksi. Tämä ei kerro suoraan myönteisen minäkuvan kasvusta, mutta onnistumisen kokemusten kautta jokaisen osallistujan itsevarmuus lisääntyi. Draamatyöskentelyn toiminnallisuus helpotti eri asioiden käsittelyä ja niistä puhumista. Vaikeitakin aiheita oli helppo käsitellä roolityöskentelyn kautta, sillä silloin ne eivät olleet suoraan kenenkään omia kokemuksia. Asioiden näkyväksi tekeminen tekee niistä helpommin ymmärrettäviä, jolloin asiaa voidaan tarkastella eri näkökulmista.

Häkämiehen (2007, 116) väitöskirjassa itseluottamuksen vahvistumisen nähtiin lisäävän itsensä arvostamista. Itsevarmuus mahdollisti myös omien puutteiden hyväksymisen. Näitä ominaisuuksia hän kuvaa minäkäsityksen realisoitumisena. Draamatyöpajoista saadusta kirjallisesta palautteesta ilmenee osallistujien itseluottamuksen kasvu ja usko muutoksen mahdollisuuksista vahvistui. Kyselylomakkeiden pisteet ovat ristiriidassa avoimen kirjallisen palautteen, suullisen palautteen ja havainnointien kanssa. Omien havainnointiemme sekä osallistujien kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella kyse on realistisen minäkäsityksen kasvusta, jonka myötä osallistujat oppivat ymmärtämään itsetuntemukseen vaikuttavia asioita laajemmin. Esimerkiksi yksi osallistujista kertoi oivaltaneensa, että on aiemmin ajatellut olevansa todella empatiakykyinen, mutta ymmärsi draamatyöskentelyn kautta, mitä empatia todella tarkoittaa. Toinen osallistuja kertoi ajatelleensa aiemmin, että toimintaan sitoutuminen on itselle todella helppoa, mutta draamatyöskentelyn kautta ajatus muuttui. Keskustelun myötä ilmeni kyseessä olevan tietoisuuden lisääntyminen omasta itsestään ja voimavaroistaan. Myös

Rusanen toteaa väitöskirjassaan (2002, 129) ilmaisutaidon kehittäneen oppilaiden minäkuvaa realistisemmaksi.

Teoksessa Vapauden kauhu (2016) sosionomi-diakoniaopiskelijat haastattelivat Vapauden kauhu -projektin työpajoihin osallistuneita. Taidelähtöisen toiminnan avulla osallistujien itsevarmuus kasvoi, mikä helpotti sosiaalisia tilanteita, omien asioiden hoitamista sekä palveluihin hakeutumista. Yhteenkuuluvuuden tunne antoi voimaa ja työpajat motivoivat osallistujia hakeutumaan projektin päätyttyä muiden taidelähtöisten harrastusten pariin. Nämä harrastukset koettiin tärkeäksi vaihtoehtoiseksi toiminnaksi rikollisen toiminnan ja päihteiden käytämisen tilalle.

8.3 Draaman vaikuttavuuden arviointi vankilaympäristössä

Draamatyöpajojen avulla lisättiin osallistujien omaa aktiivisuutta itsensä kehittämismahdollisuuksien ymmärtämisestä. Tämä ilmenee jo opinnäytetyön nimestä, joka tulee suoraan saadusta palautteesta.

Draaman avulla voidaan laajentaa näkökulmia erilaisista mahdollisuuksista tulevaisuudessa sekä halutessaan tutkia menneisyyttä. Tämän avulla pyritään muuttamaan kielteistä rikollista identiteettiä, joka rikosseuraamusalan asiakkailla usein on. Vankeusaika lisää usein passiivista käyttäytymistä ja työntekijälähtöinen asiakastyö vähentää rikosseuraamusalan asiakkaan omaa aktiivista vastuunottoa hänen omasta elämästään. Se rikkoo myös sosiaalisia suhteita, eikä itse vankeusaika edistä tuomitun omaa henkilökohtaista kehitystä. (Linderborg 2016, 94.)

Opinnäytetyöprosessin kautta saimme vahvistusta sille, että draamatyöskentelyä voi käyttää monessa eri ympäristössä. Vankilaympäristössä draamatyöskentely mahdollisti eri teemojen käsittelyn ilman vangin statusta - jokainen sai mahdollisuuden toimia tasa-arvoisesti omana itsenään. Tämän perusteella draamatyöskentelyn avulla vankilaympäristössä osallistuja pystyy käsittelemään omia henkilökohtaisiakin asioitaan luottamuksellisesti ja turvallisesti. Draamatyöpajat suunniteltiin osallistujalähtöisesti, joten eri teemoja pystyttiin käsittelemään oikea-aikaisesti. Draamatyöskentelyn avulla voidaan siis käsitellä mitä tahansa teemoja rangaistusajansuunnitelman tavoitteiden mukaisesti.

Vankilassa järjestetyn toiminnan vaikutus näkyy todennäköisesti parhaiten heti toiminnan jälkeen. Toiminnan tavoitteellisuuden kannalta olisikin tärkeää pohtia, minkälainen toiminta tukee vankia parhaiten missäkin kohtaa vankeusrangaistusta. Tutkimusten mukaan heti vapautumisen jälkeen on suurin riski uusien rikoksensa. Mitä kauemmin vapautumisesta kuluu aikaa, sitä enemmän uusimisriski vähenee. (Tyni 2015, 21.) Draamatyöpajat vahvistivat omaa näkemystämme draaman vaikuttavuudesta ja monikäyttöisyydestä vankilaympäristössä. Osallistujilta ja yhteistyökumppaneilta saadun palautteen perusteella draama toimii missä tahansa

vankeusajan vaiheessa. Vankeusajan alussa draaman avulla voidaan käynnistää itsetutkiskelun prosessi sekä vahvistaa vuorovaikutustaitoja. Vankeusajan lopussa draama toimii esimerkiksi siviiliin valmistautumisessa.

Teoksessa Vapauden kauhu (2016) sosionomi-diakoniaopiskelijat kuvaavat oman opinnäytetyönsä tuloksia. Taidelähtöisen toiminnan avulla osallistujat voivat saada työkaluja, jotka helpottavat yhteiskuntaan integroitumista. Uusintarikollisuuden vähentämisen kannalta olisi tärkeää opetella jo vankeusaikana elämönhallintaan, ihmissuhteisiin, yhteisöllisyyteen sekä arkielämän taitoihin liittyviä asioita. Taidelähtöisen toiminnan avulla näitä asioita voidaan harjoitella mielekkäästi ja osallistujien omien tarpeiden pohjalta. Opiskelijat tuovat esille sen, että taidelähtöinen toiminta voisi olla yksi mielekäs toimintamuoto vankiloissa, jonka avulla edistetään yhteiskuntaan integroitumista ja pyritään näin vähentämään uusintarikollisuutta.

Taidelähtöinen työskentely madaltaa kynnystä ottaa esille sekä käsitellä erilaisia teemoja samanaikaisesti niin menneestä, tulevasta kuin tästä hetkestä. Vaikka mennyt ja tuleva olisivatkin toiminnassa läsnä, fyysinen tekeminen helpottaa keskittymistä juuri tähän hetkeen. Taidelähtöinen toiminta voi olla tukena elämönhallinnassa, auttaa erilaisissa murrosvaiheissa, helpottaa sosiaalisia suhteita, lisäksi fyysinen tekeminen lisää psyykkistä tasapainoa. (Ahola, Hiltunen, Huhmarniemi, Kuusela, Koivula, Kolari, Linnamaa, Riikonen & Rissanen 2010, 64-65.)

Vankilateatteri: muutoksen mahdollistajana? artikkelitutkimuksen (2015) tuloksissa kerrotaan, että osallistujat kokivat oman toimintakykynsä parantuneen, itsetunnon kohentuneen ja oman avoimuuden lisääntyneen. Vartijat kuvasivat teatteriprojektien vaikutukset pääosin myönteisesti. He näkivät teatteriprojektien vaikuttaneen osallistujien itsetuntoon positiivisesti, mutta kokivat oman työmääränsä lisääntyneen ja työrutiinien rikkoutuneen. Vartijat eivät myöskään nähneet vaikutuksia pitkäaikaisina. Onnistumisen kokemukset, positiivisen palautteen saaminen, ulkopuolisen ohjaajan merkitys ja hyvä yhteishenki nähtiin suurimpina tekijöinä positiivisen muutoksen kannalta.

Useissa toimintaohjelmissa keskitytään rikoksentekijän negatiivisten piirteiden muuttamiseen. Desistanssiajattelun mukaan olisi kuitenkin tärkeää keskittyä myös positiivisten voimavarojen löytämiseen ja vahvistamiseen. Riskitekijöiden lisäksi kaikilla rikoksentekijöillä on vahvuuksia ja resursseja, joiden tunnistaminen on tärkeää rikollisuudesta irrottautumisen kannalta. (Laine 2014, 294-297.) Draamatyöpajojemme ajatuksena oli se, että osallistujat voisivat löytää itsestään uusia voimavaroja, jotka auttavat myös tulevassa siviilielämässä. Osallistujan omat oivallukset omasta itsestään ja hyväksytyksi tulemisesta juuri sellaisena kuin on, antoivat onnistumisen kokemuksia ja loivat pohjaa voimaantumiseen. Draaman avulla autettiin osallistujaa löytämään ja vahvistamaan positiivisia näkemyksiä omasta itsestään.

8.4 Iran itsearviointi

Itselläni on ollut jo opintojen alusta asti vahva ajatus siitä, että haluan sisällyttää luovia toimintoja osaksi rikosseuraamusalan opintojani. Tulevaisuuden haaveenani on yhdistää taidelähtöisiä menetelmiä rikosseuraamusalan asiakastyöhön. Minulla ei kuitenkaan ollut kovinkaan vahvaa näkemystä siitä, miten toiminta tulisi aloittaa. Henkilökohtaisena oppimistavoitteenani opinnäytetyössä oli oppia suunnittelemaan ja käyttämään draamallisia menetelmiä rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa. Halusin päästä toteuttamaan kokonaisen draamatyöpajaprojektin suunnittelusta toteutukseen sekä toiminnan arviointiin. Tavoitteenani oli kehittää omia ohjaustaitojani sekä saada vahvistusta sille, että voin tulevaisuudessa toteuttaa samankaltaisia projekteja. Tavoitteenani oli myös itseni haastaminen ja uuden kokeilu.

Kohdallani opinnäytetyöprojekti käynnistyi, kun Tuula sattumalta otti oman ideansa puheeksi draaman pedagogiset mahdollisuudet -opintojaksolla syksyllä 2016. Tuula pyysi minua opinnäytetyöparikseen, jotta työssä olisi mukana myös rikosseuraamusalan näkökulma. Lähdin mukaan projektiin tuntematta Tuulaa entuudestaan. Olin jo aiemmin päättänyt, että haluan toteuttaa toiminnallisen opinnäytetyön, johon sisältyy luovia toimintoja. Tämä projekti istui tähän ajatukseen täydellisesti, joten lähdin mukaan. Tuula oli ollut jo yhteydessä Vanajan vanikilan henkilökuntaan sekä löytänyt opinnäytetyön yhteistyökumppaniksi diakoni ja tarinateatteriohjaaja Sirpa Zotowin. Lähdimme suunnittelemaan toimintaa yhdessä yhteistyökumppanin kanssa. Vielä tässä kohtaa en ollut täysin varma siitä, mihin olin lähtenyt mukaan, mutta sitäkin innostuneempi aiheesta. Tavoitteemme ja tuleva toiminta selkeytyi jokaisen tapaamisemme jälkeen. Myös oma näkemykseni draaman mahdollisuuksista rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa vahvistui samalla.

Mielestäni koko opinnäytetyöprosessi oli erittäin onnistunut. Suunnittelimme ja toteutimme yhdessä kokonaisen draamatyöpajaprojektin, joka noudatti suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti draaman kaarta. Saimme draamatyöpajoihin osallistuneilta naisilta positiivista ja rohkaisevaa palautetta, joka vahvisti omaa näkemystäni draaman monipuolisesta hyödynnettävyydestä tulevaisuuden työssäni. Kehitin omia ohjaustaitojani ja sain positiivista palautetta sekä osallistujilta, Tuulalta että yhteistyökumppaniltamme. Opin valitsemaan ja ohjaamaan erilaisia draamallisia harjoitteita suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti osallistujien toiveita kunnioittaen.

Opin todella paljon draamaryhmän ohjauksesta ja suunnittelusta. Huomasin, että toiminnan onnistumisen kannalta on olennaista se, että ohjaaja on itse kokeillut kaikkia harjoitteita ennen kuin lähtee ohjaamaan niitä. Kokemuksellisuus auttoi ymmärtämään toiminnan tavoitteet

sekä pohtimaan jo etukäteen mahdollisia tuntemuksia, joita se saattaa herättää. Pidän erittäin merkittävänä draamatyöpajojen onnistumisen kannalta sitä, että suunnittelimme toimintaa jatkuvassa vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa. Tämä mahdollisti avoimen, kunnioittavan ja tasa-arvoisen ilmapiirin, jota osallistujat pitivät selvästi tärkeänä. Huomasin ennakkoluulottomuuden, tilannetajun ja avoimuuden olevan ohjaajan tärkeimpiä ominaisuuksia. Myös toiminnan tärkeyden ymmärtäminen sekä innostus toteuttaa toimintaa olivat tärkeitä tekijöitä projektin onnistumisessa.

Pidän tärkeänä sitä, että lähdimme toteuttamaan draamatyöpajaprojektia moniammatillisesta näkökulmasta. Keskinäinen avoin vuorovaikutuksemme mahdollisti eri näkökulmien huomioimisen. Projektin toteuttaminen yksin olisi ollut huomattavasti haastavampaa. Pidän tärkeänä sitä, että myös tulevaisuudessa tällaiset projektit toteutettaisiin parityönä. Erityisen tärkeää on huomioida sekä sosiaalialan näkökulma että toiminnan kokemuksellinen osaaminen. Draamatoiminnan onnistumisen kannalta olennaisia asioita olivat eri draamamenetelmien käytännön osaaminen, tutustuminen monipuolisesti teoriaan, tiivis parityö, yhteistyökumppanin tuki sekä ohjaavalta opettajalta saatu palaute. Nämä kaikki lisäsivät itsevarmuutta, joka toimi pohjana onnistuneelle draamatyöpajojen ohjaukselle.

Ryhmätyötaitoni vahvistuivat todella paljon opinnäytetyöprosessin aikana. Kehitin omia taitojani kirjallisen raportin toteuttamisesta parityönä. Kirjallisen materiaalin toteuttaminen itsenäisesti on ollut minulle aina luontaisempaa kuin ryhmätyönä. Opinnäytetyön raportin tekeminen parityönä onnistui kuitenkin todella hyvin. Luontevan kommunikoinnin ansiosta draamatyöpajoista ja koko opinnäytetyöstä tuli juuri meidän näköisemme. Otimme avoimesti vastaan toistemme ideat, jolloin työssä on näkyvissä molempien näkökulmat. Havaintojen tekeminen ja niistä raportoiminen toimi mielestäni todella hyvin parityönä. Tämän ansiosta vältyttiin myös yksittäisiltä tulkinnoilta ja asioista keskusteleminen teki tuloksista mielestäni luotettavampia.

Opinnäytetyöprosessi oli merkittävä oman ammatillisen kasvuni kannalta. Opinnäytetyöprosessissa aiemmin opintojen aikana hankitut taidot siirtyivät käytäntöön. Minulla ei ollut juurikaan aiempaa kokemusta draamaryhmän ohjaamisesta. Draamatyöpajat Vanajan vankilassa onnistuivat kuitenkin yli odotusten ja ryhmän ohjaaminen sujui luontevasti. Usko draamaan menetelmänä, oma innostus aihetta kohtaan sekä harjoitteiden tutuus lisäsivät itsevarmuutta ja mahdollistivat projektin onnistumisen. Opinnäytetyö antoi minulle vahvistusta siitä, että luovia toimintoja tulisi olla vaihtoehtoisena toimintamuotona vankiloissa, sillä asioiden näkyväksi tekeminen helpottaa niiden ymmärtämistä. Uskon, että draaman avulla voisi käsitellä monia uusintarikollisuuteen vaikuttavia tekijöitä.

8.5 Tuulan itsearviointi

Lähdin opiskelemaan sosionomiksi, luovaan puoleen erikoistuen, koska uskon toiminnallisiin menetelmiin asiakkaiden kanssa ja taide on lähellä sydäntäni. Mielestäni taidelähtöiset toiminnot ovat todella moninaisia. Ne itsessään voivat voimauttaa osallistujaa, sekä niiden kautta on helpompi ja luonnollisempi ottaa asioita puheeksi. Taittuu ry:n taiteellisen johtajan sanoja lainaten ”taidelähtöiset menetelmät eivät ole terapiaa, mutta ne voivat osin toimia terapeuttisesti”. Opinnäytetyön myötä ymmärsin vielä paremmin kuinka moninaisesti draama voikaan käyttää sosiaalityössä.

Draama on kiinnostanut minua aina ja olen jonkun verran itse näytellyt ollessani teatterimaailmassa mukana ja olen työskennellyt harrastajateatterissa, ennen opintojani. Olen aikaisemmin opintojen aikana tehnyt erilaisia luovia projekteja rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa, niin vankilassa, kuin sen ulkopuolellakin. Ideoin esimerkiksi vapautuneille rikosseuraamusalanasiakkaille projektin 2015, josta tuli Anmari Mannisen opinnäytetyö. Suunnittelimme sisällön ja ohjasimme työpajat yhdessä. Opinnäytetyön nimeksi tuli ”Aistien menetelmällä eheytyksen avaimia vasta vapautuneille naisvangeille”.

Idea opinnäytetyön toteuttamiseen sai alkunsa siitä ajatuksesta, että olin osallistunut aiemmin Vanajan vankilan Punahilkka -teatteriprojektiin. Punahilkka -projekti oli Suomen ensimmäinen suuri vankilateatteriprojekti ja se sai osakseen paljon julkisuutta ja toi näkyväksi vankilateatterin vaikuttavuutta. Olemme olleet yhteydessä tutkija Laura Menardiin, joka kertoi, että Punahilkka ja susien maailma ja Kuningas Lear - veljeni kuningas produktioiden pohjalta tehtyä tutkimusta ei ole vielä julkaistu, mutta hyödynnämme lyhempää tiedeartikkelitutkimusta, joka käsittelee Taittuu ry:n toimintaa ja sen merkityksiä. Projektissa olleena huomasin sen olevan voimauttavaa osallistujille ja siinä oli paljon sellaisia hyviä elementtejä, joiden kautta on helpompi lähteä työstämään asioita, kuin pelkän keskustelun avulla. Tästä lähti ajatus draamatyöskentelyyn, jossa osallistujan ei tarvitse nousta estradille, mutta pääsee silti tutustumaan draaman parhaimmillaan voimauttavaan maailmaan. En kuitenkaan väitä, että draama sopisi kaikille.

Minulle ennen opintojani oli luovien ryhmien ohjaaminen aivan uutta. Olin aiemmin ohjannut liikuntaryhmää, siinä oli kaikki ohjauskokemukseni. Luovissa opinnoissa oli kokemuksellinen oppiminen isossa merkityksessä. Oman osallistumiseni kautta sain käsityksen ohjauksen tärkeydestä. Kun olin itse kokenut harjoitteet osallistujana, minulle myös tuli kokemus siitä, mitä pidin tärkeänä, mikä oli mielenkiintoista ja miten mielenkiintoa pystyi pitämään yllä koko projektin ajan. Tietenkään tämä ei ole absoluuttinen totuus draamasta, vaan oma totuuteni ja siitä sain pohjan omalle ohjaajuudelleni. Opintojeni aikana teimme projekteja, joissa pääsin harjoittelemaan luovien toimintojen ohjausta ja tämä toi minulle uskallusta lähteä toteuttamaan opinnäytetyötämme.

Draamallisessa toiminnassa pidän itse isossa merkityksessä menetelmiin uskomista. Osallistujat mielestäni aistivat seisooko ohjaaja harjoitteiden takana. Kun itse oli aiemmin kokeillut harjoitteita, niiden takana oli helppo seistä. Jos itse en pitänyt jostain harjoitteesta, emme sitä käyttäneet. Tärkeää kuitenkin harjoitteissa on, että ne on suunnitelmallisesti valittu kohderyhmän ja käsiteltävän teeman huomioiden. Harjoitteita ei tehdä tekemisen ilosta vaan kaikilla on jokin tavoite. Omaan ohjaaajuuteen draamatyöpajoissa vaikutti varmasti se, että ympäristö oli minulle entuudestaan tuttu. Se ei tuonut minulle turhia jännitteitä. Draamatyöpajoja ohjattaessa huomasin kahden ohjaajan tärkeyden, varsinkin erityisryhmien kanssa. Yksin on vaikea irrottautua ohjauksesta niin, että koko ryhmä ei siitä kärsisi, jos joku osallistujista ei voi ohjauksen aikana hyvin.

Prosessi vaati paljon työtunteja ja perehtymistä aiheeseen. Mielestäni osasimme suunnitella ammattimaisesti ja tavoitteellisesti kaikki työpajat ja perustella koko ajan miksi mitään harjoitetta käytämme. Ohjauskin sujui hyvin ja se oli luontevaa meillä molemmilla. Molemmilla oli omat vahvuusalueemme ja toimimme todella hyvin yksin. Saimme positiivista palautetta, niin osallistujilta, kuin työelämän edustajalta. Itse opin projektin aikana kuuntelemaan toisia paremmin, opin olemaan kriittisempi asioita kohtaan ja usko siihen, että tulen käyttämään draamaa asiakkaiden kanssa työelämässäni vahvistui. Havainnointikykyäni projektin aikana vahvistuivat, opin antamaan paremmin rakentavaa palautetta toisille ja ottamaan toiset koko ajan huomioon toiminnassani. Opin myös ottamaan aiempaa paremmin palautetta vastaan toisilta. Näin isoa tutkimusta en ollut aiemmin tehnyt. Vaikeinta tutkimuksessa minulle oli asioiden ja teorian rajaaminen. Olen enemmän luonteeltani ideoija. Olen todella rönsyilevä persoona sekä tiedonjanoinen, joten parini joutui välillä muistuttamaan mitä oltiin tekemässä.

Ammatillinen kasvuni on ollut suurta koko opintojeni ajan. Opinnäytetyö kruunasi koko oppimiseni sosionomikoulutuksessa. Sain ymmärryksen siitä kuinka tärkeää sosiaalityössä on jatkuva itsensä kehittäminen ja yhteistyö. Pysyminen ajanhermoilla, aktiivinen kehittäminen itsensä suhteen ja jatkuva itsereflektointi on tärkeää. Näillä eväillä on hyvä ja helppoa mennä ammattilaisena sosiaalialankentälle ja viedä sinne luovia toimintoja.

9 Pohdinta

Pohdimme koko opinnäytetyöprosessin haasteita, onnistumisen kokemuksia sekä tarkastelemme omia oppimiskokemuksiamme. Pohdimme opinnäytetyön tuloksia ja tavoitteiden saavuttamista sekä draamatyöskentelyä rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa.

Olimme opiskelleet draaman pedagogisia mahdollisuuksia sosionomiopintojen aikana itse kokemuksellisesti ja uskoimme niiden voimauttavaan vaikutukseen. Halusimme tarjota tätä

mahdollisuutta myös muille. Omien vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden pohjalta valitsimme toteutusympäristöksi vankilan. Opinnäytetyöprosessin aikana saimme entistä syvempää ymmärrystä draaman rajattomista mahdollisuuksista erilaisten teemojen käsittelyssä ja asioiden oppimisessa. Osallistujien kanssa käydyt keskustelut tekivät näkyväksi meille sen, miten moninaisesti draamaa voisi hyödyntää itsensä kehittämisessä eri vankeusajan vaiheissa.

Akkreditoidut toimintaohjelmat ovat tarkoitettu vastaamaan tiettyihin, tarkoin määriteltyihin ongelmiin. Draaman tarkoituksena on puolestaan hyödyntää ihmisessä jo olemassa olevaa kykyä muuttaa itseään. Sen avulla tehdään näkyväksi ja näin ollen ymmärrettävämmäksi muutoksen kohteena oleva asia. Desistanssin mahdollistamiseksi kyky nähdä vaihtoehtoisia toimintatapoja on yhtä tärkeää, kuin esimerkiksi irtautuminen päihteistä tai väkivaltakäyttäytymisestä. Draamatyöskentelyn avulla voidaan täydentää vankilan muuta kuntoutusta, esimerkiksi Britanniassa sitä on käytetty osana suuttumuksen hallinnan toimintaohjelmaa. (Linderborg 2016, 94.)

Suurin osa vankiloissa järjestetyistä toiminnoista on mahdollista järjestää vain ryhmissä, sillä vankityön, koulutuksen ja muun toiminnan tulee olla ohjattua sekä valvottua. Suurin osa vankiloissa toimivista ryhmistä ovat lyhytkestoisia ja avoimia ja ne perustuvat laitoksessa havaittuihin tarpeisiin. Lyhyiden ryhmien ongelmana on kuitenkin vaikeus rakentaa luottamusta, ryhmän sisäinen vastustus, epäselvät tavoitteet sekä ryhmän jäsenten vaihtuvuus. Pitkäkestoisissa strukturoiduissa ryhmissä näitä ongelmia ei ole yhtä paljon, mutta niiden ohjaaminen vaatii ohjaajalta erityisosaamista. (Hypèn 2002, 110-111.)

Mielestämme draamallinen työskentely sopisi erittäin hyvin osaksi vankilan muita toimintaohjelmia, sillä asioiden näkyväksi tekeminen helpottaa niiden ymmärtämistä ja käsittelyä. Kokemuksemme perusteella draamaryhmissä tulisi olla mukana sosiaalialan ammattilainen. Koulutuksen avulla saatu ammattitaito mahdollistaa erityisryhmän tarpeiden huomioimisen ja niihin vastaamisen. Draamatyöskentely on osallistujalähtöistä, jolloin osallistujat saavat käsitellä juuri oikea-aikaisesti tärkeäksi kokemiaan aiheita. Draaman avulla on mahdollista kehittää itseään ja sen avulla voidaan tarkastella lähes mitä tahansa teemoja, esimerkiksi rangaistusajansuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita. Onnistuneen ja tavoitteellisen draamaryhmän kannalta olisi tärkeää, että ryhmä on suljettu ja osallistujat sitoutuvat siihen. Opinnäytetyön draamatyöpajojen perusteella vankilassa draaman avulla käsiteltäviä teemoja voisivat olla esimerkiksi päihteet, arkielämäntaidot, vuorovaikutustaidot ja rikolliset asenteet.

Mielestämme aktiivisen vuorovaikutuksen avulla saimme osallistujat sitoutumaan projektiin alusta loppuun asti. Yhdessä tekeminen ja me-hengen luominen mahdollistivat sen, että osallistujat pitivät draamatyöpajoja koko ryhmän yhteisenä projektina, ei vain opinnäytetyönä. Suunnitelmallinen draamamenetelmien käyttö oli tärkeä osa projektin onnistumisen kannalta.

Perehtyminen teoriaan ja sen yhdistäminen käytäntöön antoivat meille uskoa ja itsevarmuutta menetelmien toimivuudesta. Ohjaajina pystyimme toimimaan spontaanisti draaman kulun mukaisesti tiiviissä sanattomassa sekä sanallisessa vuorovaikutuksessa. Draamassa tilanteet muuttuvat nopeasti ja ohjaajien on tärkeää osata lukea ryhmää valitsemalla tilanteeseen sopivat harjoitteet.

Osallistujat arvostivat sitä, että toiminta oli suunniteltu ja toteutettu juuri heitä ajatellen. Uskomme, että ohjaajia kohtaan annettu arvostus lisäsi osallistumishalukkuutta ja ennakkoluulotonta osallistumista toimintaan. Draamatyöpajoissa ei missään vaiheessa ilmennyt yleensä ryhmässä tapahtuvaa vastustusta. Pohdimme aluksi johtuiko vastustuksen puuttuminen toiminnan lyhytkestoisuudesta. Tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että tärkeämmässä merkityksessä vastustuksen puuttumisessa olivat vankilan ulkopuolelta tulevat ohjaajat, toiminnan osallistujalähtöisyys, tasa-arvoinen ilmapiiri sekä monipuoliset ja mielekkäät draamalliset harjoitteet. Osallistujat arvostivat sitä, että jokainen otettiin huomioon yksilöinä ja kenenkään mielipiteitä tai ajatuksia ei jätetty huomioimatta.

Uskomme, että draamatyöpajoissa oli tärkeää se, että ohjaajia oli jokaisella kerralla enemmän kuin yksi. Pidämme tätä tärkeänä erityisesti työskennellessä erityisryhmien kanssa. Draamatyöskentely saattaa herättää erilaisia tunnereaktioita, joten tilanteita ryhmätoiminnassa tulee lukea kokoajan tarkasti. Tunnereaktion yllättäessä toimintaa pystytään jatkamaan toisen ohjaajan johdolla, jolloin toinen ohjaaja pystyy olemaan tukena sitä tarvitsevalle. Esimerkiksi ensimmäisessä draamatyöpajassa musiikkikappale herätti yhdessä osallistujassa niin vahvoja muistoja, että hän poistui itkien tilanteesta. Tällöin toinen ohjaajista pääsi puhumaan asiasta välittömästi ja tukemaan osallistujaa ilman, että toiminta jouduttiin pysäyttämään. Näin muut osallistujat eivät kiinnittäneet niin paljon huomiota tapahtuneeseen.

Opinnäytetyön tuloksissa ilmeni, että osallistujien itsetuntemus kehittyi, jonka uskomme lisänneen realistista minäkäsitystä. Suunniteltaessa opinnäytetyön tavoitteita sekä draamatyöpajojen toimintaa tämä ei tullut mieleemme. Vaikka kyselylomakkeiden pisteet laskivat joissain kohdissa, emme usko kyseessä olevan itsearvostuksen väheneminen, vaan juurikin minäkäsityksen realisoituminen itsetuntemuksen kehittymisen myötä. Suullisen palautteen perusteella uskomme minäkäsityksen realisoitumisen olevan tärkeä tekijä itsensä kehittämisen kannalta. Minäkäsityksen realisoitumista vahvistaa myös se, että pisteet laskivat useassa kohdassa vastauksen muuttuessa kohdasta ”en osaa vastata”. Osallistuja ei siis aiemmin tiennyt mitä ajattelee kysymyksestä, mutta draamatyöpajojen myötä itsetuntemus kehittyi, jolloin myös vastaaminen helpottui.

Uskomme, että toiminnan onnistumista helpotti se, että Taittuu ry on aiemmin aloittanut teatteritoiminnan vankiloissa. Työmuotona vankilateatteri on ainakin jollakin tasolla entuudestaan tuttu niin henkilökunnalle kuin rikosseuraamusalan asiakkaillekin. Kerroimme jo toiminnan esittelykerrasta asti draamatyöpajoihin osallistuville, että kyseessä ei ole vankilateatteri, mutta työpajat sisältävät samankaltaisia elementtejä.

Kyselylomakkeessa pisteet laskivat kohdassa ”toimintaan sitoutuminen on minulle helppoa”. Toiminta kesti yhteensä viisi viikkoa ja Vanajalla oli tarjolla samanaikaisesti myös muuta toimintaa. Pohdimme, vaikuttiko tiivis osallistuminen draamatyöpajoihin pisteiden laskuun. Kirjallisen ja suullisen palautteen mukaan toivottiin kuitenkin pidempikestoista draamatoimintaa. Myös tässä kohdassa kyse voi olla minäkäsityksen realisoitumisesta itsetuntemuksen kasvaessa.

9.1 Oman ammatillisen toiminnan reflektointi

Oppimiseen tähtäävissä ryhmissä on tyypillistä ohjaajan aktiivinen osallistuminen ryhmän toimintaan. Ohjaajan tehtävänä on auttaa ryhmäläisiä kehittämään ajattelu- ja havainnointikykyään. Olennaista on, että ohjaaja on itse kiinnostunut työskentelemään juuri kyseisessä ryhmässä. (Hypèn 2002, 115.) Draamaprosessi vaatii ohjaajalta tilanneherkkyyttä, avoimuutta, vuorovaikutuksellisuutta sekä kykyä tunnistaa yksilön voimavaroja. Ohjauksessa on olennaista luottamuksen saaminen ryhmän keskuudessa. Ohjaajan tulee osata antaa palautetta oikea-aikaisesti, oikeista asioista. Ohjaajan tehtävänä on rajata toimintaa tilannekohtaisesti. Draamaohjaajan on hyvä tunnistaa myös omat voimavaransa sekä kyetä työskentelemään niiden mukaisesti. (Sonkanen 2002, 343-344.)

Lähdimme draamatyöpajoihin ennakkoluulottomasti ja päätimme, että tulevien työpajojen toiminta rakentuu ryhmän toiveiden myötä. Ensimmäisellä kerralla tavoitteenamme oli tutustua ryhmään ja ryhmän toiveisiin. Ryhmässä oli luottamuksellinen ilmapiiri ensimmäisestä kerrasta lähtien. Luulemme, että suurimpia selittäviä tekijöitä olivat avoimuus ja ennakkoluulottomuus sekä se, että kerroimme alusta lähtien tullemme tekemään projektia yhdessä osallistujien kanssa. Kerroimme olevamme opiskelijoita ja painotimme yhdessä tekemisen ja kokemisen tärkeyttä. Annoimme osallistujille alusta asti mahdollisuuden vaikuttaa toiminnan sisältöön. Ohjauksessa toimimme vuorovaikutuksellisesti täydentämällä toisiamme ja huomioidamalla toistemme toimintatavat. Saimme paljon positiivista palautetta ohjauksestamme niin osallistujilta kuin Sirpa Zotowilta. Palautteen mukaan ohjaajuuden tärkeimpiä ominaisuuksia olivat avoimuus, tilannetaju, ennakkoluulottomuus, jämäptiys sekä vuorovaikutuksellisuus niin toistemme kuin ryhmä kesken. Yhteistyökumppanimme Sirpa Zotow kuvasi yhteistyötämme seuraavasti:

”Alusta asti homma toimi mainiosti. Olimme hyvä tiimi! Puhuimme samaa kieltä ja tavoitteet olivat yhteiset. Opiskelijat olivat omaksuneet draamamenetelmät hyvin ja heidän ryhmänohjaus- ja vuorovaikutus taitonsa olivat vaativassa ryhmässä loistavat. Tämä oli myös minulle tosi kannustava kokemus.”

Opimme paljon ryhmätyöskentelystä ja draamatyöpajojen ohjaamisesta. Opimme ymmärtämään kuinka tärkeää on se, että ohjaaja on itse opiskellut draamaa kokemuksellisesti ennen draamaryhmän ohjaamista. Harjoitteiden tulee olla itselle tuttuja ennen kuin niitä voi lähteä ohjaamaan muille. Ohjaajan tulee kriittisesti pohtia harjoitteiden tavoitteita, jotta toiminta on selkeästi tavoitteellista. Ohjaajan tulee olla tilannetajuinen, ennakkoluuloton ja pystyä toimimaan spontaanisti muuttuvissa tilanteissa. Huomasimme avoimen vuorovaikutuksen merkityksellisyyden osallistujien kanssa. Ohjaajan tulee samanaikaisesti pystyä olemaan samalla tasolla osallistujien kanssa, mutta kuitenkin asettaa toiminnalle selkeät rajat. Draamatyöpajojen ohjaamisen onnistumisen kannalta yhteinen tavoite ja päämäärä sekä innostus ja työn tärkeyden ymmärtäminen olivat tärkeitä elementtejä.

Ryhmänohjaajina uskalsimme haastaa itseämme ja osallistujia kokeilemalla erilaisia, vaikeita-kin harjoitteita, vaikkamme olleet itse ohjanneet niitä aiemmin. Huomasimme harjoitteiden kautta kuinka pienilläkin asioilla sai isoja merkityksiä aikaiseksi. Opimme ohjauksessa kommunikoimaan keskenämme pienillä sanallisilla ja sanattomilla viesteillä. Pidämme ammatillisen kasvun kehityksessä merkittävänä sitä, että onnistuimme ryhmän ohjauksessa ja draamatyöpajojen suunnittelussa. Emme olleet aiemmin työskennelleet yhdessä tai suunnitelleet draamatyöpajoja itsenäisesti, näin suuressa mittakaavassa.

Hyvän työskentely-ympäristön mahdollisti Vanajan vankilan henkilökunnan positiivinen suhtautuminen opinnäytetyöhön ja draamatyöpajoihin. Yhteistyö oli helppoa ja mutkatonta ja saimme aina kysymyksiimme selkeät vastaukset. Henkilökunnan kannustus ja luottamus meitä kohtaan olivat merkittävässä osassa projektin onnistumisessa. Paras kiitos ja eniten ammatillista kasvuamme tuki osallistujilta saatu palaute:

”Ootte oikeella alalla!”

9.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tämä oli molempien ensimmäinen näin laajassa mittakaavassa toteutettu tutkimus, joten kiinnitimme opinnäytetyöprosessin alusta alkaen erityistä huomiota eettisiin kysymyksiin. Sirpa Zotowilla oli enemmän kokemusta tutkimustyöskentelystä, joten hänen tukensa eettisten kysymysten pohtimisessa oli tärkeää. Olimme myös tiiviissä vuorovaikutuksessa opinnäytetyön ohjaavan opettajan kanssa. Kävimme hänen kanssaan läpi tutkimusetiikkaan liittyviä

haasteita. Opinnäytetyön toinen ohjaava opettaja ohjeisti rikosseuraamusalaan liittyvien erityispiirteiden ja eettisten kysymysten, esimerkiksi tutkimusluvan kanssa. Pidimme eettisten kysymysten huomioimista tärkeässä roolissa alusta alkaen. Kiinnitimme huomiota erityisesti osallistujien anonyymiteettiin sekä roolisuojaan draamatyöskentelyssä.

Huomioimme kaikessa toiminnassa Rikosseuraamuslaitoksen keskeiset arvot, joita ovat oikeudenmukaisuus, tasavertaisuus, turvallisuus, ihmisarvonkunnioittaminen sekä usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua (Rikosseuraamuslaitos 2017c). Huomioimme myös yleiset sosiaalialan eettiset ohjeet. Näitä ovat ihmisarvo ja ihmisoikeudet, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, osallisuuden edistäminen, henkilön kokonaisvaltainen huomioiminen ja voimavarat sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. (Talentia 2017, 4.) Tarkastelimme kaikkea toimintaamme näiden arvojen pohjalta. Nämä arvot korostuivat myös draamasopimuksessa, jossa huomioitiin kaikkien oikeus osallistua ja olla osallistumatta. Kerroimme heti alussa, että jokainen saa itse määrittää osallistumisensa tason. Draamatyöpajojen onnistumisen kannalta pidämme erittäin tärkeänä sitä, että osallistujat kokivat saman arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta. Osallistuimme itse kaikkeen toimintaan, ja pyrimme pitämään ilmapiirin mahdollisimman avoimena ja hyväksyvänä. Korostimme alusta alkaen avoimuuden tärkeyttä. Osallistujat saivat itse vaikuttaa työpajojen sisältöön sekä antaa jatkuvasti palautetta. Työn lähtökohtana olivat osallisuuden edistäminen ja usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua.

Lähtöajatuksenamme oli tarjota draamatyöskentelyä ihmisille, ajattelematta sen enempää vangin statusta. Kerroimme heti projektin alussa kyseessä olevan toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tavoitteena oli tarkastella draaman mahdollisuuksia itsetuntemuksen kehittämisessä. Toimme myös ilmi sen, että osallistujat pysyivät täysin anonyymeinä eikä heiltä vaadittu aiempaa osaamista draamatyöskentelystä. Ohjeistimme kyselylomakkeen täytössä ja teimme selväksi sen, ettei tuloksia käytetä muuhun kuin opinnäytetyön tavoitteiden arviointiin.

Tutkimukseen osallistuminen on oltava vapaaehtoista ja osallistujille tulee antaa riittävästi tietoa tutkimuksesta. Erityisesti laitosoloissa tutkimuksen tulee perustua osallistujan vapaaehtoisuuteen. Jokaiselta tutkimukseen osallistuvalla tulee pyytää suostumus osallistumisesta. Suostumus voi olla joko kirjallinen tai suullinen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta.) Opinnäytetyössämme pyysimme jokaiselta draamatyöpajoihin osallistuvalla kirjallisen suostumuksen (kts. liite 4) opinnäytetyöhön osallistumisesta. Suostumuksessa ilmeni opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite, osallistumisen vapaaehtoisuus sekä se, miten ja mihin tietoja tullaan käyttämään. Pidimme tärkeänä sitä, että kerroimme alusta asti kaikkien osallistujien pysyvän täysin anonyymina ja että kenenkään yksilöllistä draamatyöskentelyä ei arvioida.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteen vankilaan, yhden ryhmän kanssa, rajallisella aikataululla. Draamatyöpajoja oli viisi ja osallistujamäärä oli rajallinen. Aika toiminnalle oli rajattu, joten pidemmän aikavälin tuloksia ei ollut mahdollista saada. Tulosten perusteella uskomme kuitenkin draaman hyödynnettävyyteen rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa, sillä toiminta suunnitellaan aina ryhmän ja toimintaympäristön mukaisesti. Opinnäytetyön tulokset sekä aiemmat tutkimukset antavat vahvistusta sille, että draaman avulla voidaan tarkastella monipuolisesti lähes mitä tahansa teemaa.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan tieteellisessä tutkimuksessa epäeettinen ja epärehellinen toiminta tarkoittaa hyvän tieteellisen käytännön loukkausta, joka voi jopa tehdä tutkimustuloksista mitättömiä. Loukkauksia on kahta erilaista, vilppi sekä piittaamattomuus, jotka voivat johtua joko tahallisuudesta tai huolimattomuudesta. Vilppi tieteellisessä toiminnassa jaetaan neljään kategoriaan. Kategorioita ovat sepittäminen eli keksittyjen havaintojen esittäminen, havaintojen vääristäminen, plagiointi eli toisten tekstin esittämistä omana sekä anastaminen, joka tarkoittaa jonkun muun tutkimuksen osien käyttämistä omina. Piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä merkitsee selkeää tutkimustulosten poisjättämistä, toisten tutkimusten vähättelyä, puutteita lähdeviitteissä ja epäselvää raportointia. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta.) Olimme huolellisia lähdeviitteiden merkitsemisessä ja kerroimme asian aina omin sanoin. Esittelimme tutkimustulokset rehellisesti, mitään olennaista pois jättämättä tai tuloksia vääristelemättä. Olimme tiiviissä vuorovaikutuksessa koko opinnäytetyöprojektin ajan ja etsimme tietoa useista eri lähteistä sekä uskalsimme kyseenalaistaa asioita. Kiinnitimme erityistä huomiota lähdekriittisyyteen, eli otimme tietoa vain luotettavista lähteistä.

Laadullisen tutkimuksen tulkintojen tekemisen ongelmana on se, että siihen ei ole olemassa ohjeistusta. Tutkija voi itse vaikuttaa tulkintoihin. Se, miten tutkija tulkinnat näkee, on kiinni hänen omasta tieteellisestä mielikuvituksesta. (Eskola & Suoranta 2000, 145.) Opinnäytetyösämme tulkintoja teki kaksi tutkijaa sekä työelämänedustaja. Mielestämme opinnäytetyön tulokset ovat totuudenmukaisia, sillä kaikkien kolmen tulkinnat ovat yhdenmukaisia keskenään. Keskustelimme tekemistämme havainnoista jokaisen draamatyöpajan jälkeen. Vertasimme tekemiämme havaintoja keskenään ja nostimme tutkimustuloksissa samankaltaiset havainnot. Emme kirjanneet tuloksiin sellaisia havaintoja, joista emme olleet yhtä mieltä, jotta tulokset olisivat mahdollisimman totuudenmukaisia.

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta arvioidaan usein validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden kautta. Ne ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen käsitteiksi, joten ne eivät suoraan

vastaa laadullisen tutkimuksen tarpeisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133.) Validiteetti tarkoittaa sitä, kuinka perusteellisesti tutkimus on tehty ja ovatko tutkimustulokset totuudenmukaisia. Olennaisessa osassa on se, onko tutkija perehtynyt tutkimusympäristöön ja miten hän osaa tulkita tekemiään havaintoja tutkimuskohteesta. Validiteetti on usein merkittävämmässä osassa laadullisessa tutkimuksessa kuin reliabiliteetti. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka 2006d.) Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta, eli kykyä antaa tuloksia, jotka voidaan saavuttaa uudelleen (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997, 213). Opinnäytetyömme tuotti sen eri vaiheissa sekä laadullista että määrällistä aineistoa. Draamatyöskentelyn arviointia hankaloittaa se, että jokainen kokee työskentelyn omasta näkökulmastaan, eikä tarkoituksena ole arvioida yksittäisen ihmisen toimintaa.

Erityisesti kyselylomakkeen luotettavuutta tulee pohtia kriittisesti. Huomasimme useassa kyselylomakkeessa sen, että ensimmäisellä kerralla moneen kysymykseen oli vastattu numerolla viisi, joka oli kyselylomakkeen korkeimman pistearvon saava vastausvaihtoehto. Toisen kerran kyselylomakkeissa vastaukset muuttuivat esimerkiksi numerosta viisi numeroon neljä, jolloin joidenkin kysymysten pisteet laskivat huomattavasti koko ryhmän vastausten keskiarvoa. Pohdimme sitä, halusivatko osallistujat antaa ensimmäisellä kerralla paremman kuvan itsestään, eivätkö he jaksaneet alussa keskittyä lomakkeen täyttöön vai oliko kyse todellisesta muutoksesta. Kuten jo arviointiosuudessa mainitsimme, uskomme, että kyse on minäkäsityksen realisoitumisesta. Tätä vahvistaa useiden vastausvaihtoehtojen muuttuminen kohdasta ”en osaa vastata”, avoimista kysymyksistä saadut vastaukset sekä saamamme suullinen palaute. Huomasimme myös osallistujien keskittymiskyvyn parantuneen draamatyöpajojen myötä. Pohdimme sitä, olisiko meidän pitänyt antaa ensimmäiset kyselylomakkeet vasta esimerkiksi toisen osallistumiskerran lopussa, jolloin osallistujat tiesivät mihin ovat osallistuneet ja olivat sitoutuneet toimintaan.

9.3 Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset

Yhteistyökumppanimme palautteen mukaan opinnäytetyön tuloksia tullaan tulevaisuudessa hyödyntämään pitkällä tähtäimellä suunnitellessa uusia ryhmiä ja toimintamenetelmiä vankilaan. Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan mahdollisesti myös painottaa koulutustarpeisiin tulevaisuudessa. Hän oli sitä mieltä, että aikoo jatkaa yhteistyötä tulevaisuudessa joidenkin osallistujien kanssa ja olisi kiinnostunut tulevaisuudessa tekemään projekteja myös meidän kanssamme.

Rikosseuraamuslaitos on rahoittanut vuonna 2017 taidelähtöistä toimintaa ja uskomme, että taidelähtöistä toimintaa tullaan tukemaan myös tulevaisuudessa. Rikosseuraamusalan asiakkaiden kuntouttaminen on tulevaisuudessa tärkeää, sillä se vähentäisi uusintarikollisuutta ja näin ollen lisääisi myös yhteiskunnan turvallisuutta. Pidemmällä aikavälillä uusien kuntoutus-

muotojen rahoittaminen säästäisi siis yhteiskunnan varoja. Tässä kohtaa draamatyöpajatoiminta voisi olla yksi rahoitettava toimintamuoto. Sasu Tynin (2015, 109) mukaan uusimisriskin madaltamisen lisäksi vankien kuntoutustarpeita tulisi arvioida myös vangin hyvinvoinnin, vangin omaisten tai esimerkiksi laitosturvallisuuden näkökulmista. Numeraalisesti mitattavien tulosten lisäksi vankien kuntoutukselle on myös käytännöllisiä perusteita.

Vankeusaikana on mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi rikosmyönteiseen ajatteluun, riippuvuuksiin, vuorovaikutustaitoihin tai arkielämäntaitoihin positiivisesti. Jos näihin osa-alueisiin pystytään vaikuttamaan vankeusaikana, on muutosprosessi käynnistynyt. Mielestämme pelkkä uusimisprosentti ei ole riittävä mittari kuntoutuksen tarpeen tarkastelussa. Kuntoutustarpeiden arvioinnissa tulisi huomioida yksilölliset lähtökohdat, tarpeet ja yksilön paremman elämänlaadun tukeminen. Uskomme, että itsetuntemuksen kehittäminen ja omien toimintamallien tarkastelu, esimerkiksi juuri draaman keinoin vähentäisi myös uusimisriskiä. Draamatyökentelyn avulla on mahdollista kehittää itseään ja lisätä uskoa vaihtoehtoihin tulevaisuudenkuviin. Sen avulla voidaan tehdä näkyväksi pienten valintojen merkitys omaan tulevaisuuteen vaikuttamisessa.

Jokainen ihminen on erilainen, joten kaikki eivät hyödy samanlaisesta toiminnasta. Toiset oppivat parhaiten esimerkiksi kuuntelemalla kun taas toiset kokemalla ja tekemällä. Mielestämme rikosseuraamusalan asiakkaille tulisi olla tarjolla monipuolisesti erilaista toimintaa, jotta riskiä uusia rikoksensa saataisiin madallettua. Draamatyöpajatoiminta koettiin hyödylliseksi ja mielekkääksi toimintamuodoksi. Olisikin erittäin perusteltua, että se olisi yhtenä vaihtoehtoisena toimintamuotona rangaistusajansuunnitelman tavoitteiden toteuttamisessa.

Suunnitellessa erilaisia toimintamuotoja vankiloissa tulisi pohtia myös ajankohtaa, jolloin toimintaa tarjotaan, jotta välttyttäisiin toimintojen aikataulullisista päällekkäisyyksiltä. Esimerkiksi opinnäytetyömme esittelykerralla ilmeni, että ehdottamamme ajankohta on haasteellinen, joten vaihdoimme aikataulua toiveiden mukaisesti. Tämän vuoksi vankilan ulkopuolelta tulevan toiminnan aikataulutus tulisi suunnitella tiiviissä yhteistyössä vankilan henkilökunnan kanssa. Huomasimme myös vankilan sisäisiä informaatio-ongelmia, joihin kannattaisi tulevaisuudessa kiinnittää huomiota.

Laurean Tikkurilan kampus on ainut ammattikorkeatasoinen oppilaitos, jossa pystyy opiskelemaan rikosseuraamusalaa. Tikkurilan Laureassa pystyy myös suuntautumaan luovien toimintojen sosionomilinjalle. Mielestämme nämä kaksi opintolinjaa voisivat tehdä tiiviimpää yhteistyötä. Pidämme tärkeänä, että luovia toimintoja olisi tarjolla tulevaisuudessa mahdollisimman paljon osana sosiaalialan koulutusta. Luovien toimintojen opintojaksoja tulisi myös mainostaa mahdollisimman paljon, sillä esimerkiksi meillä ei ollut ennen koulutukseemme hakeutumista edes tietoa tällaisista mahdollisuuksista.

Kehittäisimme ammattikorkeakoulututkintoa siten, että myös rikosseuraamusalan opiskelijoille kerrottaisiin monipuolisemmin vaihtoehtoisista luovista opinnoista. Esimerkiksi Ira löysi pedagogisen draaman opintojakson olemalla itse aktiivinen. Tuulan kokemusten mukaan erilaisista luovista projekteista sosiaalialalla eri työyhteisössä on herännyt vastustusta taidelähtöistä toimintaa kohtaan, koska työntekijöillä ei ole ollut koulutusta luovien toimintojen käyttämisestä. Kokemuksen perusteella sosiaalialan työntekijät ovat kokeneet taidelähtöiset menetelmät vaikeiksi oman kokemattomuuden takia. Oppilaitosten ja työelämäedustajien yhteistyö, esimerkiksi erilaisten taidelähtöisten projektien kautta olisi todella hyödyllistä ja tärkeää. Mielestämme taide kuuluu kaikille.

Lähteet

Painetut lähteet:

Dunderfelt, T. 2009. Voimavarana itsetuntemus. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Eskola, J. Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Fox, J. 1999. Rituaali meidän ajallemme. Teoksessa Tarinateatteri, Playback theatre. Toim. Tarinateatteri Mielikuva. Suhonen, T. Sinkkonen, K. Pekkanen, M. Vantaa.

Heikkinen, H. 2004. Vakava leikillisuus. Draamakasvatusta opettajille. Hansaprint Oy. Vantaa.

Hirsjärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. 2002. Tutki ja kirjoita. 6.-8. painos. Tummavuoren kirjapaino Oy. Vantaa.

Hypen, K. 2002. Ryhmien ohjaaminen. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Toim. Salminen, M. Toivonen, K. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma OY.

Karkkulainen, M. 2011. Siivet selkään draamakengät jalkaan. Kohtaamisia draaman pedagogisilla näyttämöillä. Draamatyö. Helsinki.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Otavan kirjapaino. Keuruu.

Keltikangas-Järvinen, L. 1999. Hyvä itsetunto. Yhdeksäs painos. WSOY. Juva.

Kempainen, M. 2014. Psykososiaalinen sosiaalityö ja desistanssin tukeminen ehdollisen vankeuden valvonnassa. Teoksessa Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Toim. Linderborg, H. Suonio, M. Lassila, T. Rikosseuraamuslaitos. Helsinki.

Ketonen, P. Muttonen, A. 1999. Suomalainen tarinateatteri. Teoksessa Tarinateatteri, Playback theatre. Toim. Tarinateatteri Mielikuva. Suhonen, T. Sinkkonen, K. Pekkanen, M. Vantaa.

Korhonen, P. 2014. Soveltavasta teatterista ja teatterilähtöisistä menetelmistä - mitä tänään ajattelen. Teoksessa Hyvä hankaus 2.0. Toim. Korhonen, P., Airaksinen, R. Taideyliopisto. Helsinki.

Kurki, L. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes print. Tampere.

Laakso, E. 2004. Draamakokemusten äärellä. Prosessidraaman oppimispotentiali opettajaksi opiskelijoiden kokemusten valossa. Jyväskylän yliopisto.

Laine, A. Ruishalme, O. Salervo, P. Siven, T. Välimäki, P. 2005. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. WSOY. Helsinki.

Laine, M. 2014. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. 2., uudistettu laitos. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Tietosanoma Oy. Drukatava, Riika.

Linderborg, H. 2016. Vankilateatteri rikoksettomien toimijaidentiteetin muodostamisessa. Teoksessa Vapauden kauhu. Kirjoituksia vankilasta vapautuvien teatterista. Toim. Jussi Lehtonen. 2016. Suomen Kansallisteatteri ja Rikosseuraamuslaitos. Norderstedt, Saksa.

Lipponen, K. Litovaara, A. Katajainen, A. 2016. Voimaa - hyvän elämän polku. Duodecim. Helsinki.

- Luoma-Kuikka, A. 2005. Draamatyöskentely terveydenhuollon lähiesimiesten täydennyskoulutuksessa. Toim. Airaksinen, R. Korhonen, P. 2005. Hyvä hankaus. Gummerus kirjapaino Oy. Vaajakoski.
- Mohell, U. Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tietosanoma Oy. AS Pakett. Tallinna.
- Mäkinen, P. Raatikainen, E. Rahikka, A. Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. WsoyPro. Helsinki.
- Pearson, D. 1999. Tarinateatteri koulutuksen välineenä. Teoksessa Tarinateatteri, Playback theatre. Toim. Tarinateatteri Mielikuva. Suhonen, T. Sinkkonen, K. Pekkanen, M. Tummavuoren kirjapaino Oy. Vantaa.
- Pirttilä-Backman, A. Menard, L. Silfver-Kuhlampi, M. Myyry, L. 2015. Vankilateatteri: muutoksen mahdollistaja? Tieteelliset artikkelit. Psykologia 05/2016.
- Pyykkö, I. 1999. Airi Pyykkö. Tarinateatteri - todellisuuden teatteria. Teoksessa Tarinateatteri - Playback theatre. Toim. Tarinateatteri Mielikuva. Suhonen, T. Sinkkonen, K. Pekkanen, M. Tummavuoren kirjapaino Oy. Vantaa.
- Richter, M. 2002. Vankeinhoidon käytännöt. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Toim. Salminen, M. Toivonen, K. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma OY.
- Rusanan, S. 2014. Osallistava teatteri koulutusmenetelmänä. Teoksessa Hyvä hankaus 2.0. Toim. Korhonen, P., Airaksinen, R. Taideyliopisto. Helsinki.
- Sonkkila, T. 2002. Toiminnalliset menetelmät vuorovaikutuksen välineenä. Draama. Teoksessa Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3., uudistettu painos. Toim. Koskua, L. Wsoy. Helsinki.
- Suomela, M. 2002. Kognitiivis-behavioraaliset toimintaohjelmat. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Toim. Salminen, M. Toivonen, K. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma OY.
- Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Ammatiteettinen lautakunta 2013-2016. Toim. Heikkinen, A. PunaMusta Oy.
- Taruvuori, K. 2010. Arvoja ja elämänhallintaa vankilassa. Teoksessa Muurien sisällä. Sosio-kulttuurinen innostaminen vankilassa. Kurki, L. Kurki-Suutarinen, M. Taruvuori, K. Tampereen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print. Tampere.
- Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummeruskirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Viikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Toim. Lavikkala, R. Lindeborg, H. Acta Poenologica 2/2011. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Helsinki.
- Vilén, M. Leppämäki, P. Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. WSOY. Helsinki.
- Vilkkä, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Gummerus kirjapaino Oy. Vaajakoski.
- Vilkkä, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Vilkkä, H. Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Yin, R. 2012. Case Study Research: Design and Methods. 5. painos. SAGE cop. Los Angeles.

Sähköiset lähteet:

Actvise. 2011. Forum-theatre. Forum-teatterin hyödyntäminen. Viitattu 16.3.2018.
<http://www.actvise.eu/index.php?id=99>

Ahola, S. Hiltunen, M. Huhmarniemi, M. Kuusela, K. Koivula, E. Kolari, H. Linnamaa, L. Riikonen, U. Rissanen, V. 2010. Rälläkkä ja sivellin. Taidetoimintaa nuorten hyvinvoinnin tueksi. Toim. Hiltunen, M. Huhmarniemi, M. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja Sarja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 33. Rovaniemi. Viitattu 22.2.2018.
http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/paattyneet-hankkeet/nuorten-hyvinvoinnin-ankkurit/Rallakka_ja_sivellin_julkaisu.pdf

Heikkinen, H. 2002. Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisyyttä. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 15.09.2017.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24952/9789513940065.pdf>

Häkämies, A. 2007. Metodilla on merkitys - muodolla on mieli. Draamatyöskentely mielenterveyshoitotyön ammattikorkeakouluopinnoissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Tampere. Viitattu 22.1.2018.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67752/978-951-44-7068-4.pdf?sequence=1>

Kovero, S. Saarikoski, A. 2013. Älä oleta - normit nurin. Normikriittinen käsikirja yhdenvertaisuudesta, syrjinnän vastustamisesta ja vapaudesta olla oma itsensä. Seta Ry. Printon. Tallinna. Viitattu 16.3.2018.
<http://suomi100-sateenkaarenvareissa.fi/wp-content/uploads/2017/05/AlaOleta-NormitNurin.pdf>

Laakso, E. 2004. Draamakokemusten äärellä. Prosessidraaman oppimispotentiali opettajaksi opiskelevien valossa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Viitattu 31.1.2018.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13369/9513917711.pdf?sequence>

Oikeusministeriö. 2006. Vankeuslaki. 23.9.2005/767. Viitattu 16.1.2018.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#L8P1>

Rantanen, T. 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Vantaa. Viitattu 28.8.2017.
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114715/Laurea%20julkaisu%20A66.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Rikosseuraamuslaitos. 2013. Kuntouttava toiminta - Ohjelmatyö. Viitattu 28.8.2017.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos 2017a. Vanajan vankila. Viitattu 28.8.2017.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/vanajanvankilaojoistenosasto.html>

Rikosseuraamuslaitos 2017b. Rikosseuraamuslaitoksen solmima sopimus takaa vankiloiden taidetoiminnan. Viitattu 4.9.2017.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/Tiedotteetjauutiset2017/03/rikosseuraamuslaitoksenolmimasopimustakaavankiloidentaidetoiminnan.html>

Rikosseuraamuslaitos 2017c. Arvot ja strategiat. Viitattu 11.8.2017.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rusanen, S. 2002. Koin traagisia tragedioita. Yläasteen oppilaiden kokemuksia ilmaisutaidon opiskelusta. Väitöskirja. Teatterikorkeakoulu, tanssi- ja teatteripedagogiikan laitos. Teatteri-korkeakoulu. Yliopistopaino. Helsinki. Viitattu 18.1.2018

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33786/Acta_Scenica_11.pdf?sequence=2
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33786/Acta_Scenica_11.pdf?sequence

Saaranen-Kauppinen, A. Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietova-ranto. 5.5. Tapaustutkimus. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 21.2.2018.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_5.html

Saaranen-Kauppinen, A. Puusniekka, A. 2006b. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietova-ranto. 6.4.2. Osallistuva havainnointi. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 10.1.2018.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4_2.html

Saaranen-Kauppinen, A. Puusniekka, A. 2006c. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietova-ranto. 2.1. Tutkimusaiheet. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 10.1.2018.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_1.html

Saaranen-Kauppinen, A. Puusniekka, A. 2006d. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietova-ranto. 3.3.1 Validiteetti. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 23.2.2018.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_1.html

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Viitattu 22.09.2017.

<http://jultika.oulu.fi/files/isbn951425340X.pdf>

Suomen mielenterveysseura. Vuorovaikutustaitoja voi oppia. Viitattu 26.2.2018.

<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/vuorovaikutustaitoja-voi-oppia>

Taittuu ry. Viitattu 4.9.2017.

http://www.taittuu.fi/?page_id=208

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Eettinen ennakoarviointi ihmistieteissä. Tutkittavien it-semääräämisoikeus. Viitattu 22.2.2018.

<http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-ihmistieteissa>

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Aka-teeminen väitöskirja. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015. Itä-Suomen yliopisto. Joen-suu. Viitattu 13.1.2018.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisu-sarja/l1CTvAnMd/RISE_1_2015_Vankeinhoidon_vaikuttavuus_-_Onko_kuntoutukselle_tilastolli-sia_perusteita_Sasu_Tyni_vaitoskirja_net.pdf

Väestöliitto. 2018. Nuoret. Vuorovaikutus. Viitattu 26.2.2018.

<https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/ihmissuhteet/vuorovaikutus/>

What is privilege walk? 2015. YouTube-video. Viitattu 12.2.2018.

<https://www.youtube.com/watch?v=hD5f8GuNuGQ>

Kuviot

Kuvio 1: Tapaustutkimuksen eteneminen (Yin 2014.)	23
Kuvio 2: Opinnäytetyöprosessin kulku.....	24

Taulukot

Taulukko 1: Opinnäytetyön toiminnan tavoitteet.....	9
Taulukko 2: Opinnäytetyön tutkimuskysymys.....	9
Taulukko 3: Henkilökohtaiset oppimistavoitteet.....	10
Taulukko 4: Kyselylomakkeiden pisteytys	34
Taulukko 5: Avointen kysymysten abstrahointi	37
Taulukko 6: Kysymys, jonka pisteet nousivat eniten ryhmätasolla itsetuntemuksen kategoriassa.....	40
Taulukko 7: Kysymys, jonka pisteet laskivat eniten ryhmätasolla itsetuntemuksen kategoriassa.....	41
Taulukko 8: Kysymys, jonka pisteet nousivat eniten ryhmätasolla vuorovaikutuksen kategoriassa.....	41
Taulukko 9: Kysymys, jonka pisteet laskivat eniten ryhmätasolla vuorovaikutuksen kategoriassa.....	42
Taulukko 10: Kysymys, jonka pisteet nousivat eniten ryhmätasolla vakavan leikillisyyden kategoriassa.....	43
Taulukko 11: Kysymys, jonka pisteet laskivat eniten ryhmätasolla vakavan leikillisyyden kategoriassa.....	44

Liitteet

Liite 1: Mainos	71
Liite 2: Kyselylomake	73
Liite 3: Tutkimuslupa.....	75
Liite 4: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen.....	77
Liite 5: Ensimmäinen draamatyöpaja - etuoikeuskävely.....	78
Liite 6: Toinen draamatyöpaja - prosessidraaman aloitus.....	81
Liite 7: Kolmas draamatyöpaja - forum-teatteri	86
Liite 8: Neljäs draamatyöpaja - tarinateatteri	90
Liite 9: Viides draamatyöpaja - prosessidraaman päättäminen	93
Liite 10: Todistus opinnäytetyöhön osallistumisesta	96
Liite 11: Diplomi opinnäytetyöhön osallistumisesta	97
Liite 12: Avointen kysymysten sisällönanalyysi	98

Liite 1: Mainos

HEI SINÄ SIINÄ

SIVIILI TULOSSA, OLETKO VALMIS?

Nyt olisi hyvä aika pysähtyä miettimään "kuka mä olen?"

Sosionomiopiskelijat Ira ja Tuula Tikkurilan Laureasta ovat tulossa tekemään opinnäytetyötä ja kulkemaan rinnallasi hetken aikaa yhdessä

Sirpa Zotowin kanssa.

Käytämme draamallisia keinoja itsetutkiskeluun ja itsetuntemuksen vahvistamiseen. Haasta itsesi ja tule mukaan!

AIKATAULU:

Viitopä peräkkäiseä perjantopä klo 12.00-15.00

13.10, 20.10, 27.10, 3.11. 10.11

TULE TUTUSTUMAAN TOIMINTAAMME 6.10 klo: 14.30

TULE MUKAAN KOKEILEMAAN UUTTA!

MINKÄLAISENA VOIT TULLA?

- Tule mukaan omana itsenäsi
- Sinun ei tarvitse kertoa itsestäsi mitään, mitä et halua
- Työskentelemme roolien kautta, ei henkilökohtaisia asioita

MITÄ SINUN TARVITSEE OSATA?

- Sinulla ei tarvitse olla minkäänlaista draamallista osaamista
  - Sinun ei tarvitse osata näytellä
  - Riittää se, että haluat olla mukana

MITÄ VOIT SAADA?

- Oppia itsestäsi
- Oivalluksia asioista, saada erilaisia näkökulmia asioihin
  - Rohkeutta ja itsevarmuutta

Teemme opinnäytetyötä, jonka tavoitteena on tutkia draamallisten menetelmien mahdollisuuksia vankilassa. Olemme kehittäneet opinnäytetyötämme pitkään ja suunnitelleet toimintaamme asiakaslähtöisesti. Kiitämme sinua, jos osallistut työpajoihin ja sitä kautta autat opinnäytetyön toteutumisessa!

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, pitävätkö osallistujat draamaa hyödyllisenä ja tekevätkö he uusia oivalluksia itsestään. Tavoitteena on antaa juuri sinulle jotakin uutta! Työn tärkeimmät tulokset saadaan osallistujien antamasta palautteesta. Osallistumalla pääset siis vaikuttamaan! Kaikki osallistujat pysyvät täysin anonymeinä.

Liite 2: Kyselylomake

Tämän kyselyn tavoitteena on tarkastella itsetuntemustasi, eli sitä miten näet itsesi. Tämä ei ole koe, joten oikeita tai väärää vastauksia ei ole. On tärkeää, että vastaat kysymyksiin rehellisesti juuri siten, miltä sinusta tällä hetkellä tuntuu. Vastauksia käytetään ainoastaan opinnäytetyön tulosten arvioinnissa. Sinun nimesi tai muita henkilötietoja ei tule näkyville mihinkään.

Kyselyyn vastataan toiminnan ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla. Tavoitteena on verrata, tapahtuuko vastauksissa muutosta.

Mikä oli mieluisinta draamatyöpajoissa?

Mistä et pitänyt draamatyöpajoissa?

Kuinka toimintaa voisi mielestäsi kehittää?

Miten hyödylliseksi koit draamatyöpajat?

Kiitos, että olet mukana ja vastasit kyselyyn! 😊

NIMI: _____

PÄIVÄMÄÄRÄ: _____

	Ei pidä ollenkaan paikkaansa	Pitää joskus paikkaansa	En osaa vastata	Pitää usein paikkaansa	Pitää täysin paikkaansa
1. Ryhmässä toimiminen on minulle helppoa	1	2	3	4	5
2. Olen avoin uusille ideoille	1	2	3	4	5
3. Minun on helppo keskustella muiden kanssa	1	2	3	4	5
4. Pystyn vaikuttamaan asioihini	1	2	3	4	5
5. Minun on helppo sanoa oma mielipiteeni	1	2	3	4	5
6. Luotan helposti ihmisiin	1	2	3	4	5
7. Pystyn asettumaan toisen rooliin	1	2	3	4	5
8. Tykkään haastaa itseäni erilaisissa tilanteissa	1	2	3	4	5
9. Pystyn toimimaan yllättävissä tilanteissa	1	2	3	4	5
10. Arvostan itseäni	1	2	3	4	5
11. Pystyn katsomaan asioita eri näkökulmista	1	2	3	4	5
12. Minun on helppo kuunnella toisten mielipiteitä	1	2	3	4	5
13. Uskallan sanoa oman mielipiteeni	1	2	3	4	5
14. Kokeilen mielelläni uusia asioita	1	2	3	4	5
15. Otan muut huomioon toiminnassani	1	2	3	4	5
16. Pysyn rauhallisena, vaikka asiat eivät sujuisi haluamallani tavalla	1	2	3	4	5
17. Arvostan muita ihmisiä	1	2	3	4	5
18. Toimintaan sitoutuminen on minulle helppoa	1	2	3	4	5
19. Huomion muut keskustelutilanteissa	1	2	3	4	5
20. Luotan itseeni kun haluan saavuttaa jotakin	1	2	3	4	5
21. Pystyn asettamaan itselleni tavoitteita ja sitoutumaan niiden saavuttamiseksi	1	2	3	4	5

Liite 3: Tutkimuslupa

28.9.2017

40/332/2017

Opiskelijat
Irja Ruonakoski
Tuula Tick
Laurea AMK
Sosionomi

Hakemuksenne 25.9.2017

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytettä varten. Opinnäytteen ohjaajina toimivat [REDACTED] Vanajan vankilan yhteyshenkilönä toimii apulaisjohtaja Ulla Lehtinen. Työelämän yhteistyökumppani on Sirpa Zotow.

Tutkimuksen aihe

Itsetuntemuksen vahvistaminen draaman keinoin vankilassa.

Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyöhön sisältyy viisi draamatyöpajakertaa Vanajan vankilassa. Työpajat toteutetaan viitenä kertana. Lisäksi pidetään yksi esittelykerta, jonka tavoitteena on esitellä opinnäytetyön tekijät ja toimintaa sekä rekrytoida osallistujia. Työpajoissa hyödynnetään erilaisia draamallisia menetelmiä, joiden tavoitteena on itsetuntemuksen lisääminen ja vahvistaminen.

Lupahakemus

Haette tutkimuslupaa vankien kanssa toteutettaviin draamatyöpajoihin Vanajan vankilassa loka-marraskuussa 2017. Tutkimuslupaa haetaan myös palautteen keräämiseen sekä kyselylomakkeen käyttöön Vanajan vankilassa toteutettuihin draamatyöpajoihin osallistuvilta

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslupan hakemuksenne mukaisesti.

Osoite
Untulahtenkuj 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

Sähköpostiosoite
kirjamo.rise@om.fi

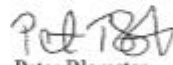
2(2)

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Vanajan vankilaan, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle. Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Ari Juuti
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Vanajan vankilan johtaja
Vanajan vankilan apulaisjohtaja

Liite 4: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

Laurea Ammattikorkeakoulu, Tikkurila

Teemme opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on

- Tutkia, miten draamamenetelmät soveltuvat itsetuntemuksen tarkasteluun rikosseuraamusasiakkaiden kanssa
- Tuoda vankiloihin matalankynnyksen draamallista toimintaa, jonka tarkoituksena ei ole vankilateatterin tekeminen, vaan itsetuntemuksen käsittely osallistavan draaman keinoin

Opinnäytetyön tulokset saadaan osallistujien antaman palautteen avulla. Tuloksia kerätään myös kyselylomakkeen avulla, joka toteutetaan ensimmäisellä ja viimeisellä draamatyöpajakerralla. Tavoitteena on tarkastella, tapahtuuko vastauksissa muutoksia työpajoihin osallistumisen myötä. Vastauksia käytetään ainoastaan draamatyöpajojen toiminnan arvioinnissa opinnäytetyössä. Kyselylomakkeet hävitetään paperisilppurin kautta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Kaikki opinnäytetyöhön osallistuvat pysyvät anonyminä. Tutkimustulokset esitetään siten, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa.

Draamatyöpajoihin osallistuminen on vapaaehtoista. Allekirjoittamalla sopimuksen suostut siihen, että antamaasi palautetta sekä kyselylomakkeen vastauksiasi käytetään opinnäytetyön tulosten esittelyssä.

Päiväys ja paikka _____

Draamatyöpajoihin osallistuvan allekirjoitus ja nimenselvennys

---

Liite 5: Ensimmäinen draamatyöpaja - etuoikeuskävely

TOIMINTA	KUVAUS	TAVOITE
Itsemme ja toiminnan esittelyt	Kerromme lyhyesti ketä olemme, mistä tulemme ja mitä tuleva toiminta sisältää. Kerromme, että kyseessä on opinnäytetyö.	Luottamuksen synnyttäminen ja tutustuminen. Viritäytyminen yhteiseen tunnelmaan ja tavoitteeseen.
Osallistujien esittäytyminen ja fiiliskierros korteilla	Jokainen osallistuja valitsee Mahti-tunnekorteista yhden, joka kuvaa tämän hetkistä tunnetilaa. Kukin kertoo vuorollaan oman nimensä sekä esittelee valitsemansa kortin.	Osallistujien osallistaminen ja ”jään rikkominen”. Osallistajat pääsevät esittelemään itsensä sekä kertomaan tunnetiloistaan. Saa daan purettua mahdollista jännitystä.
Kirjallinen draamasopimus	Tehdään yhdessä sopimus siitä, miten draamatyöpajoissa tullaan toimimaan. Sovitaan yhteisistä säännöistä. Tuodaan esille luottamuksellisuus ja vapaaehtoisuus.	Selkeyttää draamatyöskentelyn sääntöjä. Osallistaa ja sitouttaa osallistujia tuleviin työpajoihin. Luoda turvallista ilmapiiriä.
Liikutaan tilassa	Lähdetään kävelemään tilassa ensin keskittyen vain itseensä. Tämän jälkeen lähdetään aistimaan tilaa ja muita ihmisiä. Ohjaaja ohjaa liikkumaan erilaisissa miljöissä, esimerkiksi metsässä, ruuhkaisessa Helsingin keskustassa, meren rannalla yms.	Fyysinen lämmittely, tietoiseksi tuleminen omasta itsestään ja tuntemuksistaan. Orientoituminen draamatyöskentelyyn.
Roolikorttien jakaminen	Jokainen osallistuja saa roolikortin, johon on kuvattu yksi kuvitteellinen henkilö. Jokainen saa rauhassa lukea	Roolityöskentelyyn tutustuminen

	oman korttinsa ja tämän jälke- keen antaa omalle roolilleen nimen.	
Rooleihin virittäytyminen	Kävellään tilassa roolihenki- löinä. Mietitään miten rooli- henkilö liikkuu, miten pitää käsiä ja päätä, miten lantio liikkuu, miten ottaa kontak- tia muihin.	Rooleihin virittäytyminen ja roolin kehollistaminen
Roolin syventäminen	Liikutaan edelleen tilassa. Ohjaaja ohjaa valitsemaan pareja. Ensimmäiselle pa- rille kerrotaan kiva lapsuus- muisto, toiselle parille kuva- taan roolihenkilön asuinpaik- kaa ja kolmannelle kerro- taan jotain tästä päivästä.	Roolin syventäminen, rooli- työskentelyn harjoittelemi- nen.
Etuoikeuskävely	Ohjataan osallistujat riviin keskelle tilaa. Ohjaajat lu- kevat vuorotellen väittämiä, joiden perusteella osallistu- jien tulee ottaa askel eteen tai taakse.	Erialaisten etuoikeuksien tar- kastelu, roolityöskentelyn syventäminen
Kokemusten purkaminen roolista käsin	Jokainen kertoo päällimmäi- set ajatuksensa roolista kä- sin. Pohditaan miltä tuntui joutua juuri siihen kohtaan kuin joutui, miltä etuoikeus- kävely tuntui, miltä tuntuu katsoa kun muut ovat eri kohdissa?	Etuoikeuksien pohtiminen, eriarvoisuuksien tarkastelu, roolityöskentelyn purkami- nen
Roolikorttien poiskeräämi- nen	Annetaan roolikortti pois. Jokainen vuorollaan sanoo omalle roolihenkilölleen jo- tain. Mitä haluaisi toivottaa omalle roolihenkilölleen? Voi	Roolityöskentelyn päättämi- nen

	kertoa lauseella, yhdellä sanalla tai esimerkiksi vain vilkuttaa.	
Roolien ravistelu fyysisesti	Mennään piiriin. Ensin ravistellaan oikeaa kättä viisi kertaa, sitten vasenta kättä viisi kertaa. Seuraavaksi oikeaa jalkaa viisi kertaa ja vasenta jalkaa viisi kertaa. Oikeaa kättä neljä kertaa ja vasenta kättä neljä kertaa jne. Kaikki raajat ravistellaan ensin viisi, sitten neljä, kolme, kaksi ja yhden kerran. Jokaisella kierroksella nopeutetaan tahtia.	Roolityöskentelyn fyysinen päättäminen.
Kuunnellaan ja valitaan musiikkikappale	Kuunnellaan kolme kappaletta, joista valitaan yksi. Kappale tulee toimimaan pohjana tuleville draamatyöpajakerroille.	Tulevan työskentelyn pohjan luominen, yhdessä toimiminen ja yhteenkuuluvuuden lisääminen.
Loppukeskustelu	Puretaan draamatyöpajan herättämät ajatukset. Keskustellaan siitä, miltä työskentely tuntui, herättikö se uusia ajatuksia, oliko työskentely helppoa tai vaikeaa.	Draamatyöskentelyn lopettaminen, kuulluksi tulemisen vahvistaminen, palautteen kerääminen

Liite 6: Toinen draamatyöpaja - prosessidraaman aloitus

Toisen kerran tavoitteena on prosessidraaman tarinan aloitus. Edellisellä kerralla valittiin kehyskertomukseksi Juha Tapion kappale Kelpaat kelle vaan. Tarinasta valittiin kolme teemaa, jotka ovat empatia, itsearvostus sekä voimaantumisen. Tällä kerralla aloitetaan tarina sekä perehdytään kyseisiin teemoihin.

TOIMINTA	KUVAUS	TAVOITE
Sopimuspaperin allekirjoittaminen	Luetaan yhdessä sopimus opinnäytetyöhön osallistumisesta. Jokainen osallistuja allekirjoittaa sopimuksen.	Yhteisen sääntöjen sopiminen, tietoisuus osallistumisen vapaaehtoisuudesta
Läsnäoloharjoitus	Seistään piirissä, ohjaaja ohjaa läsnäoloharjoituksen, jossa käydään läpi omaa kehoa. Keskitytään hengittämiseen ja oman kehon skannaukseen.	Tietoiseksi tuleminen omasta itsestä ja tilasta, keskittyminen, rauhoittuminen
Fiiliskierros	Jokainen valitsee mahtitunnekorkeista omaa sen hetkistä oloa kuvaavan kortin. Jokainen kertoo vuorollaan omat fiiliksensä. Kysytään myös ajatuksia viime kerrasta.	Osallistaminen ja toimintaan virittäytyminen. Mahdollisuus purkaa ajatuksia, joita jäänyt viime kerralta.
Janatyöskentely väittämällä	Mennään piiriin selkä piirin sisälle päin. Ohjaajat lukevat väittämiä. Jos olet sitä mieltä, että väittämä on totta, astu askel eteenpäin. Väittämät: Empatia on synnynnäistä Toisten ihmisten arvostaminen on tärkeää Vaikkeudet voi aina voittaa Itsensä arvostaminen on helppoa	Aiheeseen virittäytyminen

	<p>Empatiaa voi opetella</p> <p>Itseään arvostava ihminen on itserakas</p> <p>Jos olet sitä mieltä, että väittämä on väärin otetaan askel taaksepäin. Jos sinulla ei ole mielipidettä asiaan, pysy paikallaan. Väittämien jälkeen keskustellaan aiheesta.</p>	
Kappaleen kuuntelu ja tekstiin tutustuminen	<p>Kuunnellaan viime kerralla valittu kappale Juha Tapio - Kelpaat kelle vaan. Jaetaan kappaleen sanat ja keskustellaan niiden sanomasta kun laulu on kuunneltu.</p> <p>Valmiiksi valitut teemat on itsearvostus, empatia ja voimaantuminen. Käydään keskustellen läpi mitä kyseiset teemat tarkoittavat.</p>	Tarinan aloitus, aiheeseen virittäytyminen
Still-kuva	<p>Osallistujat jaetaan kolmeen ryhmään, jokaiseen ryhmään menee mukaan ohjaaja. Jokaiselle ryhmälle jaetaan oma teema: itsearvostus, empatia ja voimaantuminen. Ryhmä suunnittelee omasta teemastaan still-kuvan, joka näytetään muille ryhmille. Muut ryhmät kertovat mitä kuvassa näkevät.</p>	Teemaan tutustuminen, osallistaminen, draamatyökentelyn harjoittelu. Tehdään näkyväksi ajatuksia teemoista.
Roolihenkilön luominen	<p>Lähdetään yhdessä suunnittelemaan roolihenkilöä, jonka kautta tuleva työskentely</p>	Prosessidraaman aloittaminen, etäännyttäminen, mehen luominen.

	<p>tely toteutetaan. Roolihenkilö piirretään fläppipaperille. Paperille kirjoitetaan keskeisiä tietoja roolihenkilöstä,</p> <p>esimerkiksi minkä ikäinen, missä asuu, luoteenpiirteitä, miltä näyttää, minkä nimen?</p>	
Roolihenkilön kehollistaminen	<p>Lähdetään liikkumaan tilassa musiikin soidessa taustalla. Mietitään miten roolihenkilö liikkuu, miten pää on, entä lantio? Miten on suhteessa muihin?</p>	Roolihenkilön kehollistaminen, etäännyttäminen. Roolityöskentelyn aloitus.
Miljöö luominen liittymisharjoituksen avulla	<p>Määritetään tila, jossa roolihenkilö asuu. Sovitaan asunnon rajat. Ensin sisustetaan asunto siten, että jokainen vuorotellen astuu tilaan ja esittää jotain asunnossa olevaa huonekalua. Huonekalu sanotaan ääneen ja jäädään still-kuvaan. Esimerkiksi ”Olen sohva”. Kuva on valmis, kun kaikki on liittynyt siihen.</p> <p>Seuraavaksi mietitään roolihenkilön tärkeitä henkilökohtaisia tavaroita. Tehdään sama liittymisharjoitus. Esimerkiksi ”Olen virkkukoukku”, jolloin saadaan tieto siitä, että roolihenkilö harrastaa virkkaamista.</p>	Roolityöskentelyn syventäminen, miljöö luominen. Saadaan lisää tietoa roolihenkilön elämästä. Esteettinen kahdentuminen.

	Kaikki uudet tiedot kirjataan paperille, johon kuvitteellinen henkilö on piirretty.	
Äänimaisema	Osallistujat jaetaan kahteen ryhmään. Molemmissa ryhmässä on ohjaaja. Toinen ryhmä tekee äänimaiseman, eli äänillä tuotetun katsauksen siitä, minkälainen lapsuuden perhe ja sukulaiset roolihenkilöllä on. Toinen ryhmä tekee äänimaiseman roolihenkilön lapsuuden vapaa-ajasta ja kavereista.	Roolihenkilön menneisyyden luominen, työskentelyn syventäminen. Saadaan tietoa henkilöistä, joita roolihenkilön elämään kuuluu. Draamatyöskentelyn harjoittelu.
Käännekohtan luominen <i>”Sä mietit kuinka, mikään satuttaa voi niin, parhaat vuotes kaikki maahan poljettiin.”</i> <i>”Sä oot kaunis, vaikket enää tunne niin, ne vaikka veivät sulta uskon ihmisiin.”</i> <i>”Puoltakaan en sun kivustas voi tietää, sanat kaikki vaillo voimaa ilmaan jää.”</i>	Mietitään yhdessä keskustellen, mikä oli käännekohta henkilön elämässä. Käännekohta valitaan ja kirjataan fläpille. Seuraavalla kerralla jatketaan konfliktin työstämistä ja käsittelyä forumteatterin keinoin. - Mikä satutti? - Miten, miksi, milloin - Mikä vei uskon ihmisiin? - Miksi parhaat vuodet maahan poljettiin?	Konfliktin luominen, teeman syventäminen. Saadaan tietoa seuraavalle kerralle siitä, mihin suuntaan työskentelyä halutaan viedä.
Improvisoidut kohtaukset henkilön elämästä ennen käännekohtaa	Jaetaan osallistujat kolmeen ryhmään. Jokainen ryhmä tekee pienen, muutaman minuutin mittaisen esityksen henkilön elämästä ennen käännekohtaa. Jokaiseen ryhmään menee mukaan ohjaaja. Ohjataan etsimään positiivisia asioita henkilön	Etsitään hyviä, tukevia ja vahvistavia asioita roolihenkilön elämästä. Harjoitellaan improvisaatiota.

	elämästä ennen tilanteen muuttumista.	
Roolien ravistelu fyysisesti	Mennään piiriin. Ensin ravistellaan oikeaa kättä viisi kertaa, sitten vasenta kättä viisi kertaa. Seuraavaksi oikeaa jalkaa viisi kertaa ja vasenta jalkaa viisi kertaa. Oikeaa kättä neljä kertaa ja vasenta kättä neljä kertaa jne. Kaikki raajat ravistellaan ensin viisi, sitten neljä, kolme, kaksi ja yhden kerran. Jokaisella kierroksella nopeutetaan tahtia.	Roolityöskentelyn lopettaminen fyysisesti
Loppukeskustelu	Keskustellaan siitä, miltä työskentely tuntui, herättikö se uusia ajatuksia, oliko työskentely helppoa tai vaikeaa.	Draamatyöskentelyn lopettaminen, kuulluksi tulemisen vahvistaminen, palautteen kerääminen

Liite 7: Kolmas draamatyöpaja - forum-teatteri

Kolmannella kerralla työskennellään forum-teatterin keinoin. Edellisellä kerralla roolihenkilön, eli Irman elämän käännekohtaksi valittiin työttömyys, josta aiheutui yksinäisyyttä. Tämän kerran käsiteltävä teema onkin yksinäisyys, johon pyritään vaikuttamaan forum-teatterin avulla.

TOIMINTA	KUVAUS	TAVOITE
Fiiliskierros	Jokainen valitsee mahti-tunnekorkeista omaa sen hetkistä oloa kuvaavan kortin. Jokainen kertoo vuorollaan omat fiiliksensä. Kysytään myös ajatuksia viime kerrasta.	Osallistaminen ja toimintaan virittäytyminen. Mahdollisuus purkaa ajatuksia, joita jäänyt viime kerralta.
Läsnäoloharjoitus	Istutaan piirissä, ohjaaja ohjaa läsnäoloharjoituksen, jossa käydään läpi omaa kehoa. Keskitytään hengittämiseen ja oman kehon skannaamiseen.	Tietoiseksi tuleminen omasta itsestä ja tilasta, keskittyminen, rauhoittuminen
Janatyöskentely väittämillä	Lähdetään liikkumaan tilassa. Ohjaajat lukevat erilaisia teemaan liittyviä väittämiä. Jos on samaa mieltä väittämästä, lähdetään pyörittämään käsiä. Yksinäisyys on oma valinta Yksinäisyys on hävettävää Yksinäinen ihminen on erakko Vaikka ihmisellä olisi paljon ystäviä, hän voi olla yksinäinen Yksin oleminen merkitsee yksinäisyyttä	Teemaan virittäytyminen, osallistaminen

	Väittämiä jälkeen mietitään yhdessä keskustellen mitä yksinäisyys on. Pyritään siihen, että jokainen sanoo vähintään yhden asian.	
Kohtaaminen	Seistään kahdella janalla vastakkain. Tehdään kohtauksia, joissa toinen hakee kontaktia ja toinen välttelee. Tämän jälkeen roolinvaihto.	Teeman syventäminen, roolityöskentelyn aloittaminen
Liikutaan tilassa	Liikutaan tilassa roolihenkilönä, eli Irmana. Taustalla soi Kelpaat kelle vaan. Jokainen miettii miten Irma ajattelisi, palautellaan mieleen Irman lapsuus, elämän käännekohta, mietitään minkälaista Irman elämä on tänä päivänä.	Tarinaa virittäytyminen, roolityöskentelyn syventäminen,
Patsastyöskentely	Ryhmä jaetaan kahteen osaan. Molempiin ryhmiin menee mukaan ohjaaja. Toisen ryhmä tekee patsaan siitä, millaista roolihenkilön elämä on tällä hetkellä. Toisen ryhmä tekee patsaan siitä, millaista hän haluaisi elämänsä olevan.	Roolityöskentelyn syventäminen, ristiriidan näyttämöllistäminen
Improvisoitut kohtaukset ja työskentely forum-teatterin keinoin.	Osallistujat jaetaan kahteen ryhmään, molempiin mukaan ohjaaja. Ryhmät suunnittelevat lyhyen kohtauksen on Irman tämän hetkisestä elämästä, kun on jäänyt työttömäksi ja yksinäiseksi. Helppo ja yksinkertainen juoni, mikä on helppo muistaa useaan kertaan esitettynä.	Ongelmien näyttämöllistäminen ja niihin vaikuttaminen, tarinan syventäminen, roolityöskentelyn syventäminen

	<p>Kaksi kurkkausta Irman arkeen, niin että kohtauksissa mukana Irman yksinäisyys. Toisen ryhmän aiheena Irman lapsuuden perhe, toisella Irman arki. (Alkoholi, ”kuumalinja”)</p> <p>Ensin esitys esitetään kokonaan ja sen jälkeen yleisö saa miettiä mitä haluaa muuttaa, ja esitys esitetään ja voidaan muokata samalla. Joko yleisöstä voi tulla näyttelemään tai kertoa miten kohtaus hänen mielestään pitäisi mennä.</p>	
Kuuma tuoli	<p>Istutaan piirissä, keskellä yksi tuoli. Edellisten kohtausten eri henkilöt istuvat vuorotellen tuoliin. Edellisten kohtausten henkilöt haastattelevat keskellä olevaa. Esim. äiti voisi kysyä Irmalta miksi käyttäytyi perhekohtauksessa tietyllä tavalla, miltä tuntui yms.</p>	<p>Tunteiden näyttäminen, eri roolihenkilöiden välisten suhteiden pohtiminen, tarinan syventäminen, forum-teatterin purkaminen</p>
Roolien ravistelu fyysisesti	<p>Mennään piiriin. Ensin ravistellaan oikeaa kättä viisi kertaa, sitten vasenta kättä viisi kertaa. Seuraavaksi oikeaa jalkaa viisi kertaa ja vasenta jalkaa viisi kertaa. Oikeaa kättä neljä kertaa ja vasenta kättä neljä kertaa jne. Kaikki raajat ravistellaan ensin viisi, sitten neljä,</p>	<p>Roolityöskentelyn fyysinen päättäminen.</p>

	kolme, kaksi ja yhden ker- ran. Jokaisella kierroksella nopeutetaan tahtia.	
Loppukeskustelu	Keskustellaan siitä, miltä työskentely tuntui, herättikö se uusia ajatuksia, oliko työskentely helppoa tai vai- keaa.	Draamatyöskentelyn lopetta- minen, kuulluksi tulemisen vahvista- minen, palautteen kerääminen

Liite 8: Neljäs draamatyöpaja - tarinateatteri

TOIMINTA	KUVAUS	TAVOITE
Läsnäoloharjoitus	Istutaan piirissä, ohjaaja ohjaa läsnäoloharjoituksen, jossa käydään läpi omaa kehoa. Keskitetään hengittämiseen ja oman kehon skannaukseen.	Tietoiseksi tuleminen omasta itsestä ja tilasta, keskittyminen, rauhoittuminen
Kuoro - lämmittelyharjoitus	Yksi aloittaa pitämään jotain ääntä, muut toistavat samaa ääntä. Kuka tahansa voi muuttaa ääntä, jolloin muut liittyvät mukaan.	Tarinateatteritekniikoiden harjoittelu, lämmittely, tarkkaavaisuus
Fiiliskierros liikkuvana patsaana	Seistään ringissä. Jokainen kertoo vuorollaan sen hetkisen fiiloksen, kolme vastapäätä olevaa näyttävät kuulemansa liikkuvana patsaana.	Tarinateatteritekniikoiden harjoittelu, lämmittely, tarkkaavaisuus, osallistaminen
Lahjan antaminen	Kävellään vapaasti tilassa, ohjaaja ohjaa ottamaan parin, jolle annetaan lahja. Lahjan antaja päättää minkä kokoinen lahja on ja miten sitä käsitellään. Lahjan saaja päättää mitä lahja sisältää, esimerkiksi ”Kiitos! Olen aina halunnut saada kaktuksen.”	Virittäytyminen tarinateatteriin, jossa kerrotut tarinat ovat ikään kuin lahjoja. Osallistaminen, me-hengen vahvistaminen, improvisaatioon virittäytyminen.
JOO-harjoitus	Kävellään tilassa, ehdotetaan vuorotellen erilaisia tekemisiä, esimerkiksi ”Ollaaks kissoja”. Kaikki vastaavat yhteen ääneen JOO ja alkavat toimimaan ehdotetulla tavalla. Kuka vaan voi ehdottaa tekemisiä, muut yhtyvät.	Virittäytyminen improvisaatioon, me-hengen vahvistaminen, osallistaminen.
Liikkuminen kankaan kanssa	Mukana on tarinateatterikankaita. Jokainen valitsee yhden kankaan, joka tuntuu miellyttävältä. Lähdetään liikkumaan	Virittäytyminen tarinateatteriin. Oman kehon aistiminen.

	<p>vapaasti kankaan kanssa, taustalla soi ”Kelpaat kelle vaan”. Ohjeistetaan miettimään asioita, jotka Irman tarinassa on koskettanut juuri sinua.</p>	
Tarinateatteri	<p>Toinen ohjaajista toimii tarinateatterin ohjaajana, toinen muusikkona. Muusikko rytmittää näyttelyä ja katkaisee tarvittaessa. Puolet osallistujista lavalla, puolet yleisössä, yksi tarinankertojana.</p> <p>Ohjaaja haastattelee tarinankertojaa. Kysymyksiä:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Minkälaisia tunteita Irman tarina herättää sinussa? - Miten tarina koskettaa sinua? - Onko sinun elämässäsi ollut samankaltaisia tilanteita/henkilöitä? <p>Kaikki ajatukset otetaan vastaan sellaisinaan. Muistetaan kannustaa kertojaa ja näyttelijöitä. Annetaan aina aplodit.</p> <p>Hyödynnetään tarinateatterissa lyhyttekniikoita: liikkuva patsas, muuntuva patsas, kuoro, ristiriitapari, kohtaaminen, lause.</p>	<p>Omien tunteiden näyttämölistäminen, kuulluksi tulemisen kokemuksen antaminen</p>
Minä muistan	<p>Jokainen osallistuja astuu vuorollaan näyttämölle, tehden liikkeen ja äänen jostain asiasta, jonka muistaa merkityksellisenä Irman tarinasta. Sano-</p>	<p>Tarinateatterityöskentelyn päättäminen, merkitysten näyttämölistäminen, yhdessä tekeminen.</p>

	taan ”minä muistan...” ja jäädään stillkuvaan, kunnes kaikki ovat näyttämöllä	
Roolien ravistelu fyysisesti	Mennään piiriin. Ensin ravistellaan oikeaa kättä viisi kertaa, sitten vasenta kättä viisi kertaa. Seuraavaksi oikeaa jalkaa viisi kertaa ja vasenta jalkaa viisi kertaa. Oikeaa kättä neljä kertaa ja vasenta kättä neljä kertaa jne. Kaikki raajat ravistellaan ensin viisi, sitten neljä, kolme, kaksi ja yhden kerran. Jokaisella kierroksella nopeutetaan tahtia.	Roolityöskentelyn fyysinen lopettaminen
Loppukeskustelu	Keskustellaan siitä, miltä työskentely tuntui, herättikö se uusia ajatuksia, oliko työskentely helppoa tai vaikeaa.	Draamatyöskentelyn lopettaminen, kuulluksi tulemisen vahvistaminen, palautteen kerääminen

Liite 9: Viides draamatyöpaja - prosessidraaman päättäminen

Viimeisellä kerralla pidetään ”loppujuhlat”, johon tuomme itse tarjottavaa kiitoksena osallistujille. Osallistujille jaetaan diplomit osallistumisesta. Viimeisellä kerralla lopetetaan Irman tarina.

TOIMINTA	KUVAUS	TAVOITE
Läsnäoloharjoitus	Seistään piirissä, ohjaaja ohjaa läsnäoloharjoituksen, jossa käydään läpi omaa kehoa. Keskiytään hengittämiseen ja oman kehon skannaukseen.	Tietoisiksi tuleminen omasta itsestä ja tilasta, keskittyminen, rauhoittuminen
Fiiliskierros kuvakorteilla	Jokainen valitsee kuvakorteista muutaman kortin, joka kuvaa omia tunteita ja ajatuksia kulu-neista draamatyöpajakerroista. Mitä ajatuksia tällä hetkellä? Mitä tunteita työpajat ovat herättäneet? Mikä fiilis juuri nyt?	Osallistaminen ja toimintaan virittäytyminen. Ajatusten purkaminen ja palautteen kerääminen toiminnasta
Liikkuminen tilassa eri tunnetiloilla	Tarinateatterikerralla nousi seuraavia tunteita: inho, häpeä, ilo ja riemu, miellyttäminen sekä onnistumisen kokemukset. Lähdetään liikkumaan tilassa, ohjaaja ohjaa liikkumaan tietyn tunteen mukaisesti. Pohditaan missä tunne tuntuu, miten tunne liikkuisi, minkä värinen tunne on, mitä jos kaksi samaa tunnetta kohtaavat toisensa? Aloitetaan vaikeista negatiivisista tunteista, lopetetaan positiivisiin.	Eri tunteiden näyttämöllistäminen, virittäytyminen
Keskustelua tunteista	Keskustellaan eri tunteista. Miltä aiempi harjoitus tuntui? Mikä oli helppoa, mikä vaikeaa? Miten tunteita voi käsitellä? Miten toimin tietyn tunteen kanssa? Mitä kehossa tapahtuu?	Eri tunteiden käsittelyn pohdiminen, omien tunteiden tunnistaminen

Tuokiokuva	Käydään läpi Irman tarina konaisuudessaan. Katsotaan ennen ja jälkeen kuvat. Tämän jälkeen katsotaan muutama kohta Irman tulevaisuudesta tuokiokuvaharjoituksen avulla. Mennään yksi kerrallaan näyttämölle stillkuvaan, ensin sanotaan mitä kuvassa esittää, esimerkiksi ”Olen puu”, seuraava jatkaa esim. ”olen omena puun oksalla”. Katsotaan kolme kuvaa: Irman perhe, työ ja vapaa-aika. Ohjataan keskittymään positiivisiin asioihin, ei enää uusia ristiriitoja.	Tarinan lopettaminen, yhdessä tekeminen
Roolien ravistelu fyysisesti	Mennään piiriin. Ensin ravistellaan oikeaa kättä viisi kertaa, sitten vasenta kättä viisi kertaa. Seuraavaksi oikeaa jalkaa viisi kertaa ja vasenta jalkaa viisi kertaa. Oikeaa kättä neljä kertaa ja vasenta kättä neljä kertaa jne. Kaikki raajat ravistellaan ensin viisi, sitten neljä, kolme, kaksi ja yhden kerran. Jokaisella kierroksella nopeutetaan tahtia.	Roolityöskentelyn fyysinen lopettaminen
Keskustelua oivalluksista	Keskustellaan siitä, mitä oivalluksia draamatyöpajat ovat herättäneet. Oletko oivaltanut jotain uutta itsestäsi? Entä muista? Mitä on voimaantuminen, oletko kokenut voimaantumisen kokemuksia? Mitä draamatyöpajat ovat merkinneet juuri sinulle?	Palautteen kerääminen, ajatusten vaihto draamatyöskentelyn merkityksistä,

Kyselylomake	Osallistujat vastaavat samaan kyselylomakkeeseen, johon vastattiin ensimmäisellä draamatyöpajakerralla. Sinä aikana ohjaajat laittavat tarjoiltavat valmiiksi.	Palautteen kerääminen, draamatyöskentelyn vaikutavuuden tutkiminen
Diplomien jako ja ruokailu	Jokaiselle osallistujalle jaetaan diplomi osallistumisesta. Tässä yhteydessä syödään yhdessä ja keskustellaan draamatyöpa-joista.	Toiminnan päättäminen, osallistujien kiittäminen
Loppukeskustelu	Keskustellaan siitä, miltä työskentely tuntui, herättikö se uusia ajatuksia, oliko työskentely helppoa tai vaikeaa.	Draamatyöskentelyn lopettaminen, kuulluksi tuleminen vahvistaminen, palautteen kerääminen

Liite 10: Todistus opinnäytetyöhön osallistumisesta

Todistus

On osallistunut Laurean ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyöhön, joka sisälsi viisi draamatyöpajakertaa 13.10-10.11.2017 välisenä aikana.

Draamatyöpajoissa tutustuttiin prosessidraamaan, forum-teatteriin ja tarinateatteriin. Niissä tehtiin erilaisia draamallisia harjoitteita, joiden kautta käsiteltiin itsetuntemuksen vahvistamista ja voimaantumista.

Hämeenlinnassa 10.11.2017

<hr/> <p>Ira Ruonakoski</p>	<hr/> <p>Tuula Tick</p>
-----------------------------	-------------------------

Liite 11: Diplomi opinnäytetyöhön osallistumisesta

DIPLOMI

Hei SINÄ SINÄ

Kiitos ja kunnarrus, että osallistuit draamatyöpajoihin ja olit mukana opinnäytetyössämme 13.10-10.11.2017.
Olit kanssamme luomassa uutta ja vaikuttamassa työn tuloksiin.
Ilman sinua opinnäytetyön toteutumisen ei olisi ollut mahdollista

---

Ira Ruonakoski, Tuula Tik
& Sirpa Zotow
Vaasjalla 10.11.2017

Liite 12: Avointen kysymysten sisällönanalyysi

Kuvaamme taulukoissa kyselylomakkeiden avointen kysymysten palautteet. Ensiksi kuvataan alkuperäisilmaus, joka on redusoitu pelkistettyyn muotoon. Viimeisessä taulukossa pelkistetyt ilmaukset on klusteroitu alaluokiksi. Opinnäytetyön tuloksissa, kappaleessa 7.1 ”Uudenlainen draamallinen toimintamuoto vankilassa tulokset” on esitelty alaluokista abstrahoidut pääluokat.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
”Yhdessä tekemisen ilo” ja ”Yhdessä toimiminen”	Yhdessätekemisen merkitys
”Irman tekeminen”	Draaman mielenkiintoisuus toimintatapana
”Selkeät ohjeet ja ohjaajat”	Ohjaajien merkitys
”Lisää tällaista, vetäjät TODELLA hyviä”	Ohjaajien merkitys
”Katsominen”	Draaman mielenkiintoisuus toimintatapana
”Hyvä ryhmähenki”	Yhdessätekemisen merkitys
”Heittäytyminen”	Draaman mielenkiintoisuus toimintatapana

Taulukossa kuvataan kyselylomakkeiden avoimista kysymyksistä saadut kirjalliset palautteet siitä, mikä oli mieluisinta draamatyöpajoissa. Useassa kyselylomakkeessa oli samankaltaisia vastauksia, joten jokainen vastaus ei ole erikseen taulukossa. Redusoidimme alkuperäisilmaukset pelkistettyyn muotoon.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
”Jos puhui monet yhtä aikaa”	Ohjaajien merkitys
”Ei ollut mitään epämiellyttävää”	Draaman mielenkiintoisuus toimintatapana
”Päätyi liian nopeasti olisi saanut jatkua pidempään”	Projektin lyhytkestoisuus

Taulukossa kuvataan kyselylomakkeiden avoimista kysymyksistä saadut kirjalliset palautteet siitä, mistä et pitänyt draamatyöpajoissa. Usea vastaajista oli jättänyt tämän kohdan tyhjäksi. Redusoidimme alkuperäisilmaukset pelkistettyyn muotoon.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
”Saisi olla pitempiä jaksoja”	Projektin lyhytkestoisuus
”Hieman ”pakotusta” mukaan, että saadaan ihmiset kokeilemaan uusia asioita”	Osallistumiseen motivointi

Taulukossa kuvataan kyselylomakkeiden avoimista kysymyksistä saadut kirjalliset palautteet siitä, miten toimintaa voisi osallistujien mielestä kehittää. Usea vastaajista oli jättänyt tämän kohdan tyhjäksi. Redusoimme alkuperäisilmaukset pelkistettyyn muotoon.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
”Todella hyödyllinen”	Draaman hyödyllisyys
”Useampien vankien olisi varmasti hyödyllistä osallistua (pienissä ryhmissä) ... työstää itseään ja asioita..”	Itsensä kehittäminen
”Oli ihan hyvä juttu ja varsinkin ujoille ihmisille lisää tällaista.”	Rohkeuden lisääminen
”Itsensä kehittäminen on mahdollista, unelmat voivat toteutua”	Itsensä kehittäminen
”Hyödyllistä suosittelen muillekin”	Draaman hyödyllisyys
”Tunteiden kuunteleminen”	Tunnetaitojen oppiminen
”Oli tosi hyödyllinen =)”	Draaman hyödyllisyys

Taulukossa kuvataan kyselylomakkeiden avoimista kysymyksistä saadut kirjalliset palautteet siitä, miten hyödylliseksi draamatyöpajat koettiin. Redusoimme alkuperäisilmaukset pelkistettyyn muotoon.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Draaman hyödyllisyys	Draaman avulla oppiminen
Draaman mielekiintoisuus toimintamuotona	Draaman mielekkyys
Itsensä kehittäminen	Itsetuntemuksen vahvistuminen
Tunnetaitojen oppiminen	Vuorovaikutustaitojen kehittyminen
Rohkeuden lisääminen	Vakava leikkisyys
Ohjaajien merkitys	Kannustava ilmapiiri
Osallistumiseen motivointi	
Yhdessä tekemisen mielekkyys	Me-hengen merkitys
Projektin lyhytkestoisuus	Toiminnan vähäisyys

Taulukossa kuvataan avointen kysymysten pelkistetyistä ilmauksista klusteroidut alaluokat. Ensimmäinen alaluokka kuvaa draaman avulla oppimista ja toiminnan mielekkyyttä. Toisesta alaluokasta nousi teemoja, joita draaman avulla oli onnistuttu kehittämään. Kolmas alaluokka kuvaa asioita, joita onnistuneessa draamatyöskentelyssä tarvitaan. Neljännessä alaluokasta ilmenee toiminnan tarpeellisuus. Tuloksissa esittelemme abstrahoidut pääluokat.